

~~politički~~ ZATVORENIK

GODINA XVII. - VELJAČA 2007. CIJENA 15 KN

BROJ **179**

KULTURNO PROSVJETNA EKIPA K.P.D.
24.11.48. SVEČANU
AKADEMIJU
30. GODIŠNJE
GODINJE

1. „HIMNA SUNJETSKOG SAVEZA“ PJEVA ZBOR
2. REFERAT POM. UPRAV. ŠEMSE KAPETANOVIĆ ČITA K. HADŽIĆ
3. MAJKA MA I SESTRAMA CRVENOARMEJACA PALI U „JUGOSLAVITI“ OD ZAGUBIĆA - RECITIRA T. VIDRKOVIC
4. Pjesma: FRONTUVSKA“ iz FILMA „AKTRISA“ SVIRALI ORKESTR
5. „MILOVAN ĐILAS“ RECITIRAL M. MARTINOVIC
6. BLANTER: „Pjesma o STALJINU“ ČERNIECKI „POBJEDA“ PJEVA ZBOR K.P. EKIPACIJE
POD RAVNOMJENJEM ST. ZAMOLE

**Hrvatska u
Haagu: slučaj
dr. Gorana
Granića**

**Hrvatska i Italija
nad fojbama**

**Žrtve rata i
porača na
karlovačkom
području**

**Ubojstvo
nedužnih civila**

**Dokumenti,
sjećanja,
svjedočenja**

politički

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDsjEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knežević

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code VBCRHR22 kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

www.hdpz.htnet.hr

DANAS JEDNO – SUTRA DRUGO

Da ljudi nisu kratke pameti, svaka politika trebala bi dobiti prolaznu ocjenu ili pasti na temelju vjerodostojnosti. Teoretičara i propovjednika je bezbroj, a onih koji prakticiraju izgovorenu riječ možeš nabrojiti na prste jedne ruke. Za 99% političara vjerodostojnost je neuhvatljiva visina, bez obzira radi li se o domaćim ili svjetskim političarima. Da je tome tako, uvjerili smo se ovih dana na primjeru što znači «suradnja s haškim sudom» kada je u pitanju Hrvatska, a što kada se radi o Srbiji.

Ili, nakon izbora u Srbiji Vojislava Koštunicu predstavljaju kao budućeg člana proeuropske koalicije, a de facto je samo jedna nijansa u paleti četničkih boja. No, nije tragedija da nas u to nastoji uvjeriti Solana ili Rehn, nego je upravo zastrašujuće takvu kvalifikaciju slušati ili čitati iz naših hrvatskih medija. Jer, kada se na posljednjem skupu Koštunićine stranke uoči izbora iz sto tisuća grla ori «Sprem'te se, sprem'te, četnici», a Koštunica drži da je «OLUJA» nekažnjeni zločin, onda je svako bizantsko prenemaganje suvišno. Naime, valjda je svakom jasno, zbog čega je poduzeta vojnoredarstvena operacija «OLUJA» i protiv koga bi se to trebali spremati četnici.

Ili aktualni primjer iz BiH, gdje se novoinstalirani predsjednik Vlade stanoviti Nikola Širić proglašava modernim političarom, a u vrijeme kada je Bosnom tekla krv u potocima, bio je istaknuti član Šešeljevih radikala, čije postrojbe su prema vlastitom hvalisanju bile okrutnije od Arkanovih razbojnika. Također član BiH Predsjedništva, Haris Silajdžić danas na čelu stranke za cijelovitu BiH, prije desetak godina kao ministar vanjskih poslova zalagao se za podjelu, jer to navodno žele sva tri konstitutivna naroda, a činilo mu se tada da se radi i o sukobu civilizacija. Na visokoj poziciji onda i danas, a izjave dijametralno suprotne i nepomirljive.

Naš politolog, akademik i oficir JNA, promatrač zločina i progona od 1945.-1990., apologet komunističkim vlastodršcima, poznati korisnik metode naknadne pameti, za nagradu imao osiguranu političku i znanstvenu karijeru i ugodan život. Nakon raspada njegove Jugoslavije postaje suradnik predsjednika Tuđmana, te istog trena kritički gleda na proteklih 45 godina u kojima je imao iznimno povlaštenu poziciju. Odlaskom Tuđmana i dolaskom Mesića postaje strastveni kritizer Tuđmanova razdoblja, osobito zbog ničim nikad dokazane «najveće Tuđmanove krivnje» glede podjele BiH. Točno, pogodili ste – Dušan Bilandžić.

Predsjednik Mesić je na početku svoga prvog mandata veoma često naglašavao, da će on ustvari biti korektiv između vladajućih struktura. Većina građana shvaćala je to na način, da će kao Predsjednik Republike nastojati korigirati neka stajališta Vlade ili na pr. MORH-a, da će pomirljivo djelovati u međunarodnim odnosima na pr. Hrvatska i Slovenija. No, nakon sedam godina ispada da biti korektiv zapravo znači – često korigirati svoje prethodne izjave.

Vjerodostojnost ne znači ne mijenjati mišljenje, jer često treba više hrabrosti da bi se mišljenje promijenilo, nego da bi mu se ostalo vjernim. Čovjekov napredak je upravo u tome da ostavlja zablude i spoznaje istine. U navedenim primjerima ne radi se o promjeni mišljenja, nego o nevjerodostojnosti iz našeg svakodnevnog političkog života.

Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

TKO NJIH PREDSTAVLJA?

Aktualni će hrvatski premijer ostati upamćen, ako ni po čemu, a ono po izjavi da je Hrvatska spremna podnijeti svaku žrtvu da bi postala članicom Europske unije. Ta izjava nije bila puka verbalna gimnastika osrednjeg političara koji grčevito traži potporu ne u svome narodu, nego u inozemnim prijestolnicama, već stvarno opredjeljenje vladajuće garniture, koja godinama na svakom koraku pokazuje i dokazuje, da je Hrvatska uvijek iznova spremna na sve veće žrtve i sve veća popuštanja. Hoće li dobiti nešto zaувrat, i kad će to dobiti, nitko ne zna, niti koga zanima.

A najnovija relevantna sociološka istraživanja pokazuju, da se od 2004. rapidno smanjuje potpora hrvatskih birača pristupu Europskoj uniji. Sredinom veljače je objavljeno (*Jutarnji list*, br. 3119/X od 12. veljače 2007.) da u Hrvatskoj ima «više od milijun euroskeptika», pri čemu se taj broj odnosi na građane s biračkim pravom. Ostatak ne čine oni koji su nužno zagovornici pristupa EU, nego i oni, koji su zasad neopredjeljeni, neovisno o razlozima. Dakle, najmanje blizu polovice hrvatskih građana ne želi ući u Europsku uniju, a kad bi se provela doista temeljita istraživanja, vjerojatno bi se pokazalo, da je taj broj i veći.

Tko predstavlja te građane u Hrvatskome saboru?

Očito nitko, jer u Hrvatskome saboru nema nijedne političke snage ni stranke, koja ne bi bezuvjetno zagovarala ulazak Hrvatske u EU. Svim je parlamentarnim strankama i zastupnicima Bruxelles postao manjom s kojom ustaju i lježu; i nitko od njih nema poštenja ni hrabrosti kazati javno, da želi predstavljati milijun svojih sugrađana i zastupati njihove interese i u odnosu na pristup EU. Nitko se ne želi izložiti linču plaćeničkih medija, nitko ne želi da ga iz Bruxellesa gledaju poprijeko...

Taj problem ima i svoje naličje, naravno: više od milijun hrvatskih državljana protivi se ulasku Hrvatske u EU, ali svejedno ne će na izborima glasovati za stranke koje bi ponudile kakav «euroskeptični» program. Svi shvaćamo da je to jedno od ključnih, strateških pitanja današnje hrvatske politike, ali unatoč tomu glasujemo po inerciji, a ne po savjeti i u vlastitome interesu. Zato se i nalazimo u paradoksalnoj situaciji, da (ne)pristup EU uopće nije relevantna predizborna tema.

Radi toga bi bio veliki dobitak, ako bi ovakve ankete dovele do ozbiljnog preispitivanja hrvatske europske orientacije u sadašnjem obliku. Makar imala takve ambicije, i za njihovo se ostvarenje služila brojnim, nerijetko i beskrupuloznim sredstvima, Europska unija u našim svijestima ne smije (p)ostati svetom kravom. I na nju, kao i na svako drugo pitanje hrvatske vanjske politike, valja gledati pragmatički.

Nije pitanje, za Europsku uniju ili protiv nje. Pitanje je, za Hrvatsku ili protiv nje.

Ako se temeljitim studijama ustanovi, da se Hrvatskoj isplati ući u tzv. euroatlantske integracije, onda treba poduprijeti takvu orientaciju. Sve dotele dok se ona isplati. Ako se, pak, ustanovi da će Hrvatska ulaskom u EU više izgubiti na političkome, gospodarskom, kulturnom, ekološkom i kojem drugom području, nego što će zauzvrat dobiti, onda se takvoj politici treba suprotstavljati. Nema hrvatski narod misiju hodočastiti u Bruxelles, baš kao što nikad nije imao misiju biti nikakvim predziđem, ili sredstvom nečijeistočne politike. Te su nam tragične sudbine dodijeljene mimo naše volje, i iz svake od tih povijesnih epizoda izišli smo kao gubitnici. Dok smo služili drugima, i dok smo umirali, oni su nas, da parafraziramo Pjesnika, zvali barbarima.

Mi smo istodobno osjećali da nam je njihov barbarizam opasniji od hordi s istoka. I zato je krajnje vrijeme, da se i od tih barbara zaštitimo. Pa makar nas opet zvali barbarima...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

HRVATSKA U HAAGU: SLUČAJ
DR. GORANA GRANIĆA 7

Tomislav JONJIĆ

JIFTAH – OGLEDALO
PROMJENJLJIVOSTI LJUDSKOGA
USUDA: GORČINA PONIŽENJA
PRETVARA SE U RADOST POBEDE, A
RADOST POBJEDE U GORČINU
ŽALOSTI 15

Dr. Vjekoslav Božo JARAK

OTVORENO PISMO PREDSJEDNIKU
HRVATSKOGA HELSINSKOG ODBORA,
ŽARKU PUHOVSKOM – ZAHTJEV ZA
OSTAVKOM 17

ŽIVIMO LI U STVARNOSTI? 18

Dr. Augustin FRANIĆ

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I
HRVATSKA DRŽAVA (XXXIV.) 19

Ivan GABELICA

EKSHUMACIJA ŽRTAVA II. SVJETSKOG
RATA I PORAČA KOD KARLOVCA .. 25

Mladen ŠOMEK

KAPUCINSKI KLOŠTAR U KANIŽI:
HRVATI POBIJENI NAKON ULASKA
PARTIZANA U GOŠPIĆ
4. TRAVNJA 1945. (II.) 26

Ivan VUKIĆ

KAKO JE IVICA GRETIC
UBIO MOG OCA 32

Marica GOLUBIĆ

RATNE I PORATNE ŽRTVE DRUGOGA
SVJETSKOG RATA U MJESTIMA
POLIČNIK, LOVINAC I VISOČANE .. 34

prof. Bruno ZORIĆ

DRUGOVI I DRUGARICE! 37

Marijan BOŽIĆ

NAJSTARIJA HRVATSKA
DIJASPORA–JANJEVO (IV.) 39

Primo PALIĆ

KRIŽAN NIKŠE:
“I OD SEBE SMO JAČI” 42

prof. Bruno ZORIĆ

IN THIS ISSUE 47

IN DIESEM HEFT 48

NEUSPJELA AKCIJA PRIKUPLJANJA SREDSTAVA ZA SPOMENIK U BLEIBURGU

Tijekom prosinca, obično nazivanog mjesecom darivanja, u nizu humanitarnih akcija nastavljena je i ona za prikupljanje sredstava za postavljanje novog spomenika na Blajburškome polju. Akcija je završila potpunom sramotom. Kako je za jedan hrvatski dnevnik izjavila **Ivanka Jurišić** iz Markotela, «za gradnju spomenika na Bleiburgu u nekoliko mjeseci prikupljeno je tek nešto više od 200 kuna». Izgleda da Bleiburg drži neslavni rekord: to je najmanji iznos prikupljen u jednoj akciji prikupljanja humanitarne pomoći!

Treba se upitati: zašto je tako? Je li problem u tome što su Hrvati zaboravili Bleiburg, koji je sinonim za stradanje praktično svake hrvatske obitelji, ili je problem u nečemu drugom? Je li problem možda u tome, što se posljednjih mjeseci ozbiljno raspravlja o načinu na koji se akcija za postavljanje novog spomenika vodi, kao i o neshvatljivo izabranom natpisu, koji glasi: «*U spomen na nedužne žrtve bleiburške tragedije. Mai*

HUMANITARNE AKCIJE Građani donirali četiri milijuna kuna, najviše u prosincu

Za mine milijuni, za Bleiburg 200 kuna

Građani će uvijek izdvajati nekoliko kuna za djecu, bolesnike i žrtve katastrofa

NINA SEVER ŠEF

Tako je akcija za humanitarne akcije izdvojila gotovo četiri milijuna kuna. U mjesecu darivanja bilo je ovorenje, šest humanitarnih linija. Najuspješnije su bile Kvadrat mira, Zelini život i Hrvati u svibnju.

Marketing i mediji
Najviše je prikupljeno u akciji Kvadrat mira, za koju je samo jedna većer, uz izravan prijenos na televiziji i dva velika koncerta u pozorištu u Dubrovniku, prikupljeno 2,3 milijuna kuna.

To je akcija kakvu je tijekom godine nekoliko s razrednim marketingom i platom i televizijskim emisijama koja zagrijava atmosferu. Tu su i poznate osobe koje sačinjavaju pozivnu grupu, da telefonskim pozivom, iz svog doma, doni-

ruju nekoliko kuna – kaže Šef. I tako je u IT-a, ističe kako akcije bez kake marketinške strategije prikupe najviše 50 000 kuna.

Sudje primna iskustvima u posljednjih deset godina, Hrvati najradje pomognu u bolesnicima te stradalicima u katastrofama.

Postoje i akcije Market-

te ističe kako marketing jest bitan, ali da je građani ma ipak najvažnija namjera. Sto se građani mogu više poistovjetiti s namjenom, akcija će biti uspješnija, smatra Jurišić.

Bilna je namjena

– Kad je akcija za nekog pojedinca, posljedice za djelotvorni, uspijej je zamjeniti i bez rečnika. Iz jedne djevojčice iz Zadra novac potrebni za lječenje prikupljen je u samo nekoliko sati. Glas o humanitarnoj telefonskoj akciji se SMS porukama uvezenjem na hrvatskom pa-

Akcija za spomenik na Bleiburgu doživjela je flaksu

sno liniju u zatvoril nekoliko sati nakon otvaranja. S druge strane, za gradnju spomenika na Bleiburgu u nekoliko mjeseci prikupljeno je tek nešto više od 200 kuna – objasnjava Franka Jurišić.

domećuci kako je u desetak akcija koje idu „preko njih“ prikupljeno nešto više od milijun kuna:

– Dubar dio te svote prikupljen je tijapom u prosincu – naglašava Franka Jurišić.

događa upravo ono, što se htjelo postići?) Bilo kako bilo, nakon nacionalne tragedije, svjedočimo još jednoj nacionalnoj sramoti... (L. T.)

«POZORIŠNI» ŽIVOT ZAGREBA A. D. 2007.

Odanost ideji bratstva i jedinstva i podobnost za «njajgovornije dužnosti» nekad se naročito dokazivala mješovitim brakovima (pa tako, skrhani bolom, ovih dana primjerice čitamo kako se **Jovana Bilić** s tugom prisjeća obljetnice smrti neprežaljenoga druga **Jure**, legende našega revolucionarnoga radničkog pokreta). Potom su ti brakovi nakratko postali nepopularni, a danas ih se opet zagovara. (Inače, brak kao institucija zasluzuje da bude uništen. Osim ako je «mješoviti!»)

U međuvremenu se «europska orijentacija» dokazuje i drugim, sličnim sredstvima, poput obožavanja srpske literature, uživanja u čevapčićima s **Dokicom Baláševićem**, žalopojkama za večerima na Tašmajdanu ili Kalemđanu i sl. Koalicijaska je vlada svojedobno pozdravila poplavu srpskog tiska na hrvatskim kioscima, a nitko se nije oglasio, kad se nakon svega par tjedana shvatilo, da hrvatske čitatelje jednostavno ne zanima što pišu «Politika», «Intervju», «Nin» ili «Duga». Ali, nije na tome stalo. Notorni **Denis Kuljiš** je nedavno, bez ikakve reakcije s hrvatske strane, kao «napredne» stvari i pozitivne vrijednosti nazvao jugosla-

vensku ideju, jugoslavensku političku orientaciju, pripadanje slobodnom zidarstvu itd.

U drugoj je polovici siječnja hrvatsku metropoli, u sklopu Europskoga kazališta u ZKM-u, posjetila nekakva kazališna družina iz Beograda (Jugoslovensko dramsko pozorište), predvođena **Vojom Brajovićem**, feminiziranim glumcem iz brojnih srpskih filmova i serija, kojemu će uloga partizanskoga beogradskog ilegalca «Tihoga» ostati zaštitni znak. (Nevažno je sada da je ta partizanska ilegalna u Beogradu, po riječima **Vuka Draškovića**, «sramota me da kažem, likvidirala sveukupno dva Nemca!». U ovom je kontekstu važno samo to da je - srpska.)

Dolazak Beograđana izazvao je navalu zanimljivih tipova u zagrebačke kazališne stolce. Oni koje na kazališnim predstavama nije moguće vidjeti desetljećima, pohrili su tamo - sa širokim osmijehom i, po mogućnosti, zlatnim zubom - i dali se slijekati za žute stranice jeftinih magazina (kao da je u Zagreb s Brijuna, sa svojim ljupkim beogradskim naglaskom, došao, glavom i bradom, **Rade Šerbedžija Vu-**

kovarski!). Suvršno je govoriti, da su ZKM svojom nazočnosti počastili **Stipe Mesić** i **Čeda Prodanović** (inače opuno moćeni predstavnik hrvatske (sic!) vlade u postupcima za ratne zločine počinjene nad Hrvatima). Bili su tu i brojni hrvatski «aduti», perjanice «demokracije», «europštva» i «naprednosti». Treba pokazati kako «volemo bratski srpski narod» i koliko «cenimo srpsku pozorišnu umetnost». Time svjedočimo vlastitu kulturu i pokazujemo koliko je skandalozno u kriju bio jedan ljevičar poput **Stanka Lasića**, kad je ustvrdio da mu srpska književnost znači jednakolikko i bugarska.

Srbima moramo biti bliski, jer ćemo s njima ponovno u zapadnobalkanske saveze. I zato je osobito važno, da naša odanost bratstvu i jedinstvu iskažemo danas, u vrijeme parlamentarnih izbora u Srbiji, kad je svaki treći birač pokazao da zapadnu granicu Srbije vidi na crti Virovitica-Karlovac-Karlobag, a njih devedeset pet posto smatra kako je «Oluja» bila genocidom pothvat. Naprijed, braćo Srbi! Zagreb vas opet dočekuje s pljeskom... (B. S.)

TUĐMANA LOCIRATI!

Premijer **Sanader** ocijenio je da mu se podupiranje megalomanskih projekata zagrebačkoga gradonačelnika **Milana Bandića** politički više i ne isplati, jer je korist koju time ostvaruje (slabljenje **Račanova** utjecaja u SDP-u i nagrizanje unutarnje kohezije u toj stranci) puno manja od štete koju HDZ trpi (osobito u Zagrebu, ali ne samo u Zagrebu, jer Bandić i po pokrajini demagoški daruje tuđe milodare, tuđe kontejnere za smeće i tuđe novce). Osim «rukometnog zakona», kod kojega se - logikom koja zasluzuje veću porugu od one koja je primijenjena kod eliminacije **Jadranke Cigelj** - tvrdi da je riječ o «Bandićevu zakonu», kao polje obračuna s Bandićem izabrana je odluka gradskih vlasti, da se spomenik prvomu predsjedniku Republike Hrvatske smjesti na zapuštenu pustopoljinu u zapadnom dijelu glavnoga grada.

Sanaderov HDZ tvrdi kako je spomenik predsjedniku Tuđmanu zasluzio reprezentativno mjesto (pa će mu takvo biti dodijeljeno, navodno, u Splitu). Gradska organizacija HDZ-a pokrenula je potpisivanje predstavke za postavljenje Tuđmanova spomenika na Rooseveltovu trgu, ispred Mimarinina muzeja. Prilično lako je predvidjeti, da će akcija završiti bez osobita uspjeha, jer je vode ljudi koji više i ne uživaju ugled u javnosti.

Tuđman, nema dvojbe, zasluzuje reprezentativno mjesto. Predsjednik države nije pojedinac, nego je personifikacija te države. To osobito vrijedi kad je posrijedi prvi predsjednik, i to onaj koji je nesumnjivo najzaslužniji za uspostavu i obranu države. No, kad se držimo tog načela, ne možemo istodobno ne primijetiti, da je riječ o istome onom Tuđmanu kojem je vrh HDZ-a prije manje od dvije godine posthumno dao jasan putak, kako bi trebao postupiti u ne previše hipotetskoj situaciji, da je **Carla Del Ponte** protiv njega podignula (odnosno, stigla podići) optužnicu pred sudištem u Haagu. Taj bi isti Tuđman trebao, kako reče **Vladimir Šeks**, skupiti prnje, otići u Haag i tamo - dokazivati svoju nevinost.

A za slučaj da Tuđman takav savjet ne bi poslušao, njegovi su stranački doglavnici odnosno nasljednici na čelu stranke i države, također imali precizan recept. Vidjeli smo ga na primjeru generala **Gotovine**: «locirati, uhititi i - transferirati».

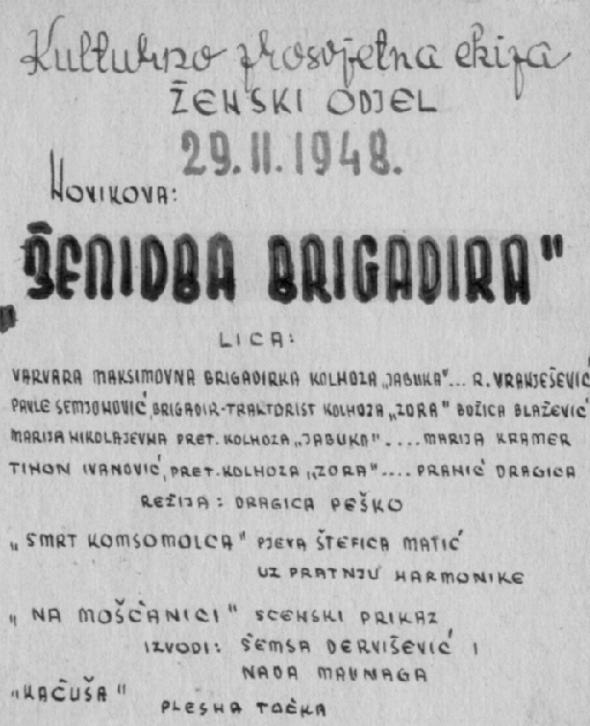
Radi toga je krajne vrijeme da se vrh Hrvatske demokratske zajednice odluci: je li njihovu utemeljitelju i predsjedniku mjesto u Haagu ili na počasnome postolju. A sličnu bi odluku trebali donijeti i hrvatski birači. Ili će i dalje dopuštati, da ih vuku za nos? (T. J.)

PLAKATI IZ KPD ZENICA

U nakladi Kulturnog društva Bošnjaka Hrvatske «Preporod», već davne 2004. objavljena je knjiga **Mubere Maslić** pod naslovom «S obje strane duše» (141 str.). Riječ je zapravo o katalogu izložbe «S obje strane duše. Izložba plakata zeničkog zatvora 1948-1952», koja je - bar koliko je piscu ove bilješke poznato - u hrvatskoj javnosti prošla posve nezapaženo. Tako i treba biti, jer - tko će podsjećati na komunističke zločine...

A u katalogu je, solidnim tiskom, objavljeno više od 110 plakata koje su u ta mračna vremena pisali i sastavljadi zenički uzničci. Riječ je o prvorazrednom dokumentu, koji govori rječitije i dojmljivije od ikakva pisanog svjedočenja. Pred našim se očima nižu imena poznatih i zaboravljenih naših sunarodnjaka i sugrađana, koji su bili prisiljeni pjevati, plesati i glumiti u čast druga **Staljina**, **Tita** ili **Đilasa**, kojima su bile namijenjene uloge «kolhoznika», «traktorista» i «brigadira»... Samo oni koji su taj teror iskusili na vlastitoj koži, znaju kako je moralno biti žrtvama jugoslavenskoga komunističkog sustava, kad su uzdignute glave morali pjevati u čast partizanima, Crvenoj armiji i «oslobodenju». Ova je zbirkica ujedno poziv na slične pothvate i u Hrvatskoj, pa se valja nadati, da ćemo i to jednom dočekati... (V. K.)

Plakat iz veljače 1948.: brigadiri, traktoristi, kolhoznici i komsomolci

KLASICI MARKSIZMA (I.): JOSIP BROZ

"Najveći sin naših naroda i narodnosti"

«Odluka članova Akademije znanosti i umjetnosti da ja budem primljen za počasnog člana ove visoke naučne institucije pretstavlja za mene veliku čast i ja na tom visokom priznanju i na taj časti najtoplje-

zahvaljujem. Ja to shvatam i kao jednu veliku obavezu za sebe, jer se nalazim na mjestu gdje je odgovornost prema narodima vrlo velika. (...)

Gospodin Prezrednik je u svom govoru dobro primijetio da ova Akademija dosad nije mogla raditi onako kako je trebalo da radi. Ona je u svom radu bila jako ograničena, a skoro se uopšte nije bavila jednom od najvažnijih znanosti - naukom o društvenom razvitu. Razumije se, tome je uglavnom bio kriv stari truli društveni poredak. Prema tome, pod takvim uslovima akademije znanosti i umjetnosti nisu mogle biti rasadnici i žarišta napredne ljudske misli koja bi pokretala društveni razvitak naprijed. Tek danas, s padom starog društvenog poretku pali su i okovi s ustanova nauke, kao što su i akademije nauka i umjetnosti. Tek u novom, socijalističkom društvu nauka dobija neograničene mogućnosti... (...) Akademijama znanosti, razumije se, nije bilo dozvoljeno da se bave naukom o razvitu društva, zbog toga što je jedino ispravna bila marksistička nauka o razvitu druš-

tva, a to je revolucionarna nauka, koja je ugrožavala stari društveni poredak.

Nije ni s drugim naučnim disciplinama bilo mnogo bolje. Uzmimo, naprimjer, historiju. Možemo li mi reći da je naša historija tačna? Da u njoj nema falsifikata? Ne! To mi ne možemo kazati...»

(*Josip Broz Tito, Govor u JAZU prigodom proglašenja za počasnog člana, Zagreb, 28. prosinca 1947.*)

JOSIP BROZ TITO

GOVORI U
JUGOSLAVENSKIM
AKADEMIJAMA

★★★

KLASICI MARKSIZMA (II.): KIM IL SUNG

«Vlada Republike pretvorila je u život vojnu liniju partije čija je osnovna sadržina pretvaranje čitave armije u kadrovsku, njena modernizacija, naoružanje čitavog naroda i pretvaranje cele zemlje u tvrđavu, kao rezultat ovoga, naša Narodna Armija izrasla je u revolucionarnu oružanu snagu sposobnu da se bori sa neprije-

teljem jedan prema sto, i čitava zemlja je pretvorena u nepristupačnu tvrđavu. (...)

Velike promene i sjajni uspesi koji su postignuti u našoj zemlji u toku 30 godina nakon stvaranja Republike ubedljivo potvrđuju pravilnost i životnu snagu linije nezavisnosti, samostalnosti i samoodbrane.

Dosledno ovaploćujući ideje djuče u sve domene državne delatnosti, vlada Republike će i nadalje ubrzavati istorijsko delo naoružavanja čitavog društva idejama djuče.

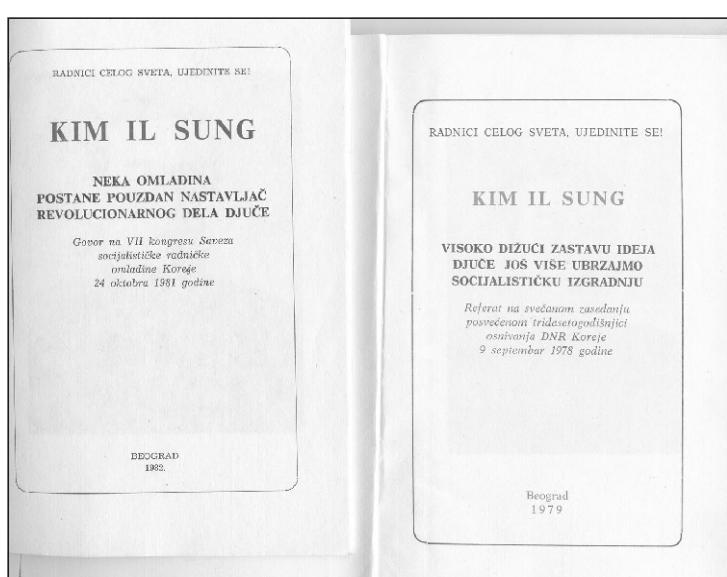
Naoružati čitavo društvo idejama djuče - konačan cilj vlaste Republike. Vlada Republike treba da stvori od svih članova društva ljude komunističkog djućeovskog ti-

"Veliki Vođa" Kim Il Sung

pa, dosledno preobrazi čitavo društvo, saglasno zahtevima ideja djuče i na taj način osvoji ideološku i materijalnu tvrđavu komunizma. (...) Tri revolucije - ideološka, tehnička i kulturna - ističu se kao posebno važna pitanja ...»

(*Kim Il Sung, referat na svečanom zasjedanju posvećenom 30. obljetnici osnivanja DNR Koreje, 9. rujna 1978.*)

Fragment iz velikog djela Velikog Vođe

HRVATSKA I ITALIJA NAD FOJBAMA

(Pouka Stipe Mesića ili pouka Stipi Mesiću?)

Prigodom Dana sjećanja na žrtve, 10. veljače, kojega - za pouku Hrvatima - slave i talijanski antifašisti i bivši (naravno, i sadašnji) fašisti, talijanski je predsjednik **Giorgio Napolitano** zločine nad Talijanima četrdesetih godina pripisao «*krvoločnoj mržnji i bijesu, te slavenskim aneksionističkim težnjama, koje su pretegnule osobito u Mirovnom ugovoru 1947. i koje su poprimile zloslutne obrise etničkog čišćenja*».

Iako su te nediplomatske, zapravo skandalozne kvalifikacije i zazivanje revizije mirovnih sporazuma u prvom redu mogle pogoditi Sloveniju, koja ima kopnenu granicu s Italijom i na čijem se području nalazi najviše fojbi, izazvanim se osjetio hrvatski predsjednik **Stipe Mesić**. Dok je premijer **Sanader** «mudro šutio» (ta, izborna je godina, a ne zna se ni tko u Bruxellesu osluškuje ovu mučnu polemiku!), Mesić je ocijenio kako je u Napolitanovim izjavama «*nemoguće previdjeti natruhe otvorenoga rasizma, povjesnog revisionizma i političkog revanšizma*». Valja priznati, odgovor Napolitanu sas-

Sef države, komunist Napolitano

PROVOKACIJA Talijanski predsjednik Giorgio Napolitano dodijelio ordene obiteljima žrtava fojbi
Odličje Mussolinijevu šefu zadarske policije

SILVIE TOMASÉVIC RIN
Foibe su posljedica slavenske krvnog mržnje. O tome se štječe u izjavama talijanskog predsjednika Giorgio Napolitanom. Drama je talijansko-dalmatinskog naroda nastala je od "slavenskih aneksionističkih težnji koje su prevagnule u Mirovnom ugovoru 1947. i poprimile obrise etničkog čišćenja", rekao je u Quirinalu ugovoru priključkom predsjedničke odljice u članovima sa 350 obitelji žrtava fojbi. Napolitano je dugogodišnji član talijanskih komunista. Priznanja su dobili članovi obitelji zadarskih industrijalaca, a posredovalo ministarstvo unutarnjih poslova Tallijanske Socijalne Republike, one koju je poslijevi kapitalizacija Italije 8. rujna 1943. u mjestu Salo' na sjeveru Italije, osnovana Mussolini. Posljive odljice Nijemaca iz Zadra Serrentinu je otišao u Trst, gdje su ga 1945. partizani zarobili. Stavljen je na popis 26 traženih Talijana optuženih za ratne zločine, na kojemu je bio Mario Roatta, sel talijanske okupatoriske vojske. Partizani su ga oslobodili 1945. i vratio u Rim, a počeo je živjeti u Srbiji, gdje je i pokopan.

Liti Republika je uveo 1947. i o Međeševoj izjavici kako Rim nije platilo ratni odšteti. Odbor za vinski poslove Senata, kojim predsjednik je bio premijer Lamberto Dini, zatražio je od vlade službeno stajalište predu Međeševu izjavu da su "fojbe reakcija na fašističke zločine".

vim je nenalik tradicionalnomu Mesićevu moralnom i političkom relativizmu, kojega bolje oslikava ona beogradska ocjena da se Srbi i Hrvati jedni drugima moraju ispričati, ili ona, da Crna Gora nikad nije ratovala protiv Hrvatske.

Iako se u vrijeme zaključenja ovog broja našeg lista rasprava posve smirila, čini se kako ona svojom žestinom i naglascima sili na jasnije određenje. Pri tome valja imati na umu nekoliko elementarnih činjenica.

Prvo, talijanski imperijalizam više od dva stoljeća intenzivno nastoji pretvoriti Jadran u talijansko more, jer je to uvjet bez kojega Italija ne može biti velesilom. Takva je politika diktirana geopolitičkim položajem i rimsko-mletačkom tradicijom. Radi ostvarenja tog cilja Rim je tradicionalno bio spreman paktirati s Bečom, Parizom, Londonom i Beogradom, a takvi su sporazumi redovito išli na hrvatsku štetu. Pokušaji talijanske kolonizacije istočne obale Jadrana ostali su ipak uglavnom bezuspješni: oaze talijanstva donekle su se očuvale na obali (osobito zapadne) Istre, u manjoj mjeri u Rijeci i Zadru.

Drugo, iako je Istra, narodnosno pretežno hrvatska, potpadanjem pod Habsburge došla u isti državnopravni okvir u kojem se nalazila većina hrvatskih zemalja, nakon Prvoga svjetskog rata Kraljevstvo SHS je - s potpisom hrvatskog političara, dr. Ante Trumbića - Rapsaljskim ugovorom iz 1920. prepustilo Kraljevini Italiji Istru, Zadar, Kvarner i neke jadranske otoke, te otvorilo put za kasniju aneksiju Rijeke Italiji. Novoj je jugoslavenskoj državi pripao veći dio područja kojega su Talijani, pozivajući se na Londonski ugovor, okupirali svršetkom rata. Makar s razlogom osporavamo legitimnost tog posjeda, nije moguće negirati da je Italija početkom Drugoga svjetskog rata legalno posjedovala neka

područja pretežno nastanjena Hrvatima (odnosno Slovincima).

Treće, u međuratnom su razdoblju područja pod talijanskim vrhovništvom izložena snažnom i agresivnom, ponekad i brutalnom potalijančivanju. Talijanski fašizam nastupa, kako je kazano u naslovu jedne knjige, kao «*krstitelj i palikuća*». Desetci tisuća Hrvata prisiljeni su iseliti u Kraljevinu SHS. O hrvatstvu Istre skrbe pretežno tamošnji katolički svećenici, te različite neistarske (Matica Hrvatska, Društvo sv. Jeronima i sl.) i istarske udruge u Hrvatskoj ili izvan nje (tršćansko Društvo sv. Mohora za Istru). Neke imaju i naglašeno jugoslavenski predznak (Jadranska straža).

Cetvrti, Rimskim ugovorima iz 1941. Italija koristi povoljan trenutak i širi svoj posjed na istočnoj obali Jadrana. Iako je Italija nominalno saveznik Nezavisne Države Hrvatske, Talijani (osobito vojni i gospodarski krugovi) nastavljaju politiku suradnje sa Srbima. Ta je simbioza izrazito protuhrvatska, pa će otpor talijanskim presizanjima postati ključna točka hrvatske vanjske (čak i unutarnje) politike, a jedan će poslanik NDH kazati kako je Talijane u protuhrvatskoj brutalnosti nadmašio jedva itko, a u perfidiji sigurno nitko. U jugoslavensko-partizanskoj historiografiji neizostavno se prešućuje kako je ne samo četnički, nego i partizansko-komunistički oblik oružanog otpora u anektiranom području ostao u zametcima: niti su Talijani dopuštali takvo pojedovanje svojim autoritetom, niti je četničko-partizanskim snagama bilo do borbe protiv Italije. Radije su sporazumno ratovali protiv Hrvatske.

Peto, režim kojega su Talijani uveli u anektiranim dijelovima Hrvatske bio je iznimno oštar: talijanska je mašta na «slavenskim barbarima» iskušala čitav repertoar nasilničkih metoda kojim je XX. stoljeće obogatilo povijest čovječan-

DAN SJEĆANJA Talijanski predsjednik oštro uzvratio Mesiću

Nećemo više šutjeti o mučenicima u fojbama

Napolitano je govorio u Rimu na Dan sjećanja, kojim Italija obilježava godišnjicu Mirovnog ugovora iz 1947. kad je ostala bez nekih teritorija

► Odlikovan i Mussolinijev prefekt Zadar

Napolitano je u Kraljevskoj palati primio poloneskih talijanaca između kojih je bio i predsjednik talijanske vlade, Vincenzo Serrantin, i predsjednik Talijanske Republike, zatim je talijanski predsjednik dan sjećanja na smrću talijanskog predsjednika, dr. Ante Trumbića - Rapsaljskim ugovorom. Serrantin je izjavio da je učinkovit i profesionalan predsjednik, a ne političar. Njime je Italija uspostavila diplomatske veze s Jugoslavijom, ali i međunarodnu odnosnu, istinsku i ponirevu koju je imala.

Istrina je dio istine, no kao je Napolitano, ogrejivajući da se desni u tragediji Talijana, žrtava kravoljčenja slavenskog ekspansionizma, nije govorio o političkoj neutralnosti, nego da je potpis u potpisu "prijateljstva" odnosno zbog "diplomatskih razumijevanja i međunarodnog konsenzusa".

"Ne smijemo žaliti", reči su Talijani i kada smo se zaustavili u Evropi priznaju Sloveniju kao pretpostavku postanka i Hrvatske, ali i neke druge zemalje, ali i da je Italija u Uniju, mora, ipak snažno optovaditi da ju, u kritiču talijanskog naroda i u međunarodnoj odnosno, istinskoj ponirevi koju je imala.

A dan sjećanja je upravo svečana obavještaja da se uspostavi istina", rekao je medju inim Napolitano.

Južnorimski oštreni formulari, koji su obuhvatili i Sloveniju i Hrvatsku, talijanski državni poglavari, puškomušnici, feldmaršali, generali, ministri, članovi talijanske vlade, ekskomniku Silu Mesu, koji je nedavno u intervjuu radio objavio da su ubijevajući pripadnike partizana u jugoistočnoj Italiji, u nepravom pogledu, u potpunosti opovrgnuli, ali i da su u zločini bili poslužili talijanski fašistički vojnici koji su učestvovali u etničkoj čišćenja i ubojstva.

Bifte razlike nema
U tom pogledu nema bitne razlike između Italije i Hrvatske, gradi se isti način raznacrada, o Hreljburgu, te o optužbi drugovoj svjetskog rata grada iz 1945., a ne iz 1941., odnosno

Napomenju da običaj u svim demokratskim zemljama, uključujući i Srbiju, je da se žaljeni i optuženi protiv čvrsto prepušta i procesuiraju ugleđnom drugom, a Haag se u tomu doista ka pribremeno izvlači.

stva: od zatiranja imena do rušenja nadgrobnih spomenika, od napajanja ricinom do konclogora i konfinacija u Italiji; od strijeljanja po odlukama prijekih suda do masovnih represalija i četničkih pokolja pod talijanskim zaštitom. Ipak, objektivno govoreći, talijanski su zločini nad Hrvatima bili manji od četničko-partizanskih.

Šesto, partizanska osveta nad Talijanima od 1943. nadalje imala je primarno jugoslavensko-komunistički značaj. Zločini koje su počinili jugoslavenski partizani, počinjeni su u ime Jugoslavije i u ime komunizma. Nema apsolutno nikakva razloga da se čitav hrvatski narod solidarizira s ubojicama, čak ni onda kad oni čine zločine u njegovo ime, a pogotovo kad ga čine u ime neprijatelja Hrvatske. (U idućem ćemo broju objaviti neke fragmente gradiva, koje pokazuju da su isti oni, koji su punili *fojbe* Talijanima, jednako tako nemilosrdno tamanili Hrvate.)

Sedmo, partizanski su zločini i u Istri bili - po običaju - zastrašujuće okrutni. **Don Ivan Grah** u knjizi «Istarska crkva u ratnom vihoru (1943.-1945.), Pazin, 1998., opisuje kako mu je **don Ivan Buršić**, gologorički župnik u vrijeme pisanja knjige, pripovijedao o pokolju nekoliko desetaka ljudi nadomak sela Baškoti u jesen 1943.: «*Ispričao mi je kako su ga one noći probudili mitraljeski rafali i tada koja je slijekala iznad kuće ili se zabijala u krov, kako su jaka svjetla bila uperna prema selu i kako je iz daljine dopirao glas zapomaganja, vike i plača, kako*

su partizani sutradan morali sići u jame i pijućima dotuci još žive žrtve, kako su po danu našli oko jame razbacane odjevne predmete, kako su se vidjela iznakažena i gola tijela na dnu jame i kako se kasnije iz jame počelo širiti sve jače zaudaranje da je i stoka izbjegavala pašu u blizini jame. Počelo se pričati kako je toj groznoj sudbini uteklo nekoliko osuđenika te se bosi, polugoli i izbezumljeni uputili na razne strane; da je putem jedan pokucao na jedna vrata na Milotskom brijevu i zamolio da ga ukućani obuku ispričavši što mu se dogodilo; da su ga doskoro uhvatili njegovi goniči i odveli ga u smrt...»

Osmo, treba se nadati, da predsjednik Republike Hrvatske ne očekuje, da se Hrvati solidariziraju s ovakvim ili sličnim zločinima, i da uzmu u zaštitu ljude osumnjičene za zločine samo zato, što su bili «antifašisti» ili dužnosnici OZN-e, poput **Oskara Piškulića** ili **Ivana Motike**.

Deveto, treba pozdraviti prijedlog Predsjednika Republike, da o povijesti govore povjesničari, s tim da se taj prijedlog ne može odnositi samo na *fojbe* i Istru, niti se može ograničiti još samo na zločine Hrvata u Domovinskom ratu. On se mora primijeniti na sva razdoblja, i u drugim područjima Hrvatske i BiH. Recimo, u slučajevima Boričevca i Krnjevića, Kulen Vakufa i Vrtoča, Španovice i Macjala. Imo takvih događaja i takvih mesta, nažalost, toliko da bismo ih danima mogli nizati.

I deseto, treba se nadati, da će i predsjedniku Republike Hrvatske netko kazati, da je proturječno predlagati da se povijest prepusti povjesničarima i istodobno osuđivati «povijesni revizionizam». I sa svojom bi se izobrazbom Predsjednik mogao domisliti, da svaka nova historiografska spoznaja automatski znači reviziju prethodne. Zato se «povijesnom revizionizmu» - u smislu u kojem taj termin koristi Stipe Mesić - mogu protiviti samo oni koji imaju što kriti.

Hrvati su 1990./91. plebiscitarno pokazali da žele reviziju onoga što su doživjeli u XX. stoljeću. To vrijedi ne samo za unutarhrvatske ili hrvatsko-srpske, nego i za hrvatsko-talijanske odnose. Od istine je uzaludno bježati. I uzaludni su pokušaji Stipe Mesića da tu reviziju - u ime «antifašizma» ili bratstva i jedinstva u «regionu» - sprječi, pa makar on te pokušaje uvijao u uspaljene, naizgled hrvatske, nacionalističke ispade. Toj kontrabandi mogu nastjeti samo potpune naivčine... (T. J.)

RVACKA, LEPA RVACKA

Rvacka, lepa Rvacka,
žalosna naša mati!
Ti ne znaš, kako te lubimo
mi, sinovi tvoji, Rvati.

Rvacka, tužna Rvacka,
i tvoje će sinove klati,
mrtvačka kola krečeu,
pevaju posmrtni svati.

Rvacka, mrtva Rvacka,
na sprovod te niko ne prati,
samo grdi grobari
na tvojem grobu će stati ...

Al doći će dani slobode,
kad nećemo više spati,
iz vlažnih grobova tad ćemo
na život se opet stati ...

Doći će dani slobode,
kad će nam sunčeće sjati,
pa ćemo kričati ponosno:
Ni Rvat više ne pati!

Rvacka, lepa Rvacka,
budi nam vesela mati,
budi nam vesela zato,
jer što je u srcu našem,
to nitko ne treba znati.

Duro SUDETA
(1903. – 1927.)

HRVATSKA U HAAGU: SLUČAJ DR. GORANA GRANIĆA

Svakomu tko išta znade o Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju u Haagu (MKSJ) i hrvatskome odnosu prema njemu, skoro zapanjujuća je mora biti vijest, da je kao jedan od glavnih govornika na tzv. stručnom skupu, kojega je u prosincu 2006. u zagrebačkom hotelu *Westin* priredilo Hrvatsko kulturno vijeće (HKV) nastupio **dr. Goran Granić**, nekadašnji vrlo utjecajni član **Račanove** («koalicjske») vlade.

Između njega i HKV-a tako je malo dođirnih točaka, da je već sama ta vijest zasluživala pozornost općinstva.

HKV je udruga nastala prije nekoliko godina kao pokušaj organiziranog otpora anacionalnim i antinacionalnim strujanjima u hrvatskome javnom i društvenom životu, pa je - čak i neovisno o tome što kao svoje glavno glasilo koristi zagrebački tjednik *Hrvatsko slovo* - u pretežnom dijelu hrvatske javnosti percipirana kao «desničarska». Mnogi se njezini članovi (a u te spada i pisac ovih marginalija) ne bi složili s tom (dis)kvalifikacijom, ali ona kao takva ipak funkcioniра u duboko polariziranome hrvatskom društvu.

Granić, pak, ni po čemu ne spada u taj krug. U hrvatsku je politiku ušao kao jedan od prvaka nekadašnjega HSLS-a, a političku je karijeru - bar zasad - završio kao podpredsjednik Račanove vlade i predsjednik *trećjanuarskoga* Savjeta za suradnju s MKSJ-om. Zbog prevelike lojalnosti Račanu i Haagu, s njim je politički, stranački (pa i osobno!) definitivno raskrstio njegov dugogodišnji prijatelj i sumišljenik **Dražen Budiša**. Kad je shvatio da mu Goran Granić, **Jozo Radoš** i njihovi pobočnici u obavještajnoj zajednici, osobito u onome dijelu kojem je na čelu bio **Mladen Ružman**, kriju bitne činjenice o «suradnji s Haagom» (pa tako i optužnicu protiv generala **Gotovine**), Budiša je demonstrativno napustio (iznuđenu, uostalom izvanustavnu) poziciju zamjenika premijera, te se povukao u duboku političku izolaciju. Iz nje je nos pomolio tek u dva-tri navrata, isključivo sa svrhom da javnosti kaže kako u životu nije napravio veću pogrešku od slizavanja s Račanom. Njegovi otpadnici (Granić, Radoš, **Ivo**

Piše:

Tomislav JONJIĆ

Škrabalo i još par takvih, beznačajnih pojedinaca) osnovali su novu stranačku formaciju pod nazivom Libra. Njezina je svrha bila ojačati Račanovu poziciju, te istodobno tim sinekurcima osigurati mi-

Dr. Goran Granić

nistarske fotelje, a onda se - ugasiti. To se i dogodilo, pa se Libra šaptom (kako i pristoji njezinim utemeljiteljima!) utopila u Hrvatskoj narodnoj stranci.

Referat skromnog opsega i još skromnijeg dosega

Ništa, dakle, ne povezuje dr. Gorana Granića s HKV-om, osim njegova ogorenog nastojanja da spere ljagu s vlastitog imena (ta, valjda se ne kani vratiti u političku arenu!?), i naivnosti kojom je HKV odlučio poslužiti kao instrument za postignuće tog nauma. Razumljivo, nije HKV ni mogao ni trebao spriječiti Granića da svoj referat uboliči upravo na način na koji je on uboličen, ali je zanimljivo da iz te udruge nije dospio nikakav glas, koji bi zaboravljujući javnost podsjetio, da stvari ipak stoje malo drugačije.

Hrvatska je povijest prepuna «korisnih budala», pa nema razloga posebno se skandalizirati nad novim proplamsajem toga fenomena. Uostalom, koliko god je čitav taj «stručni skup» obilovao rodoljubnim deklamatorstvom, toliko mu je nedostajao doista racionalan, znanstveno i stručno kvalitetan pristup, da će se na njegove «rezultate» u budućnosti rukom odmahivati još i lakše nego što se to čini sada. A sada je potpuno jasno, da je rasprava promašila ciljeve, da ni u laičkoj ni u stručnoj javnosti nije naišla ni na kakav odjek, pa je - nažalost - neupotrebljiva u svakome drugom smislu, osim što će budućim povjesničarima služiti kao ilustracija nemoćnog batrganja čitave jedne nacije pred suvremenim Molohom.

Jedino što će s tog skupa ostati upamćeno, jest Granićev referat pod naslovom «*Međunarodni sud u Haagu - pravo, pravda ili politika*». Čitav taj referat, skromnog opsega i još skromnijeg dosega, zagrebački tjednik *«Nacional»*, poznatiji po višegodišnjoj nepomućenoj simbiozi s predsjednikom **Mesićem** nego po novinarskoj kvaliteti, objavio je u br. 584 od 23. siječnja 2007., nazivajući ga «znanstvenim radom lišenim dnevno-političke retorike». U uvodu svog teksta i sâm Granić samodopadno napominje kako se koristio «svojim iskustvom u izradi znanstvenih analiza», naglašavajući kako mu je «odmak od tri godine od aktivnog odnosa sa Sudom pomogao učvrstiti svoj stav o jednom važnom pitanju međunarodnog prava i jednako tako važnom pitanju hrvatske budućnosti i prošlosti».

Šteta je što Granić to svoje «iskustvo u izradi znanstvenih analiza» nije koristio u vrijeme kad je od 2000. do 2003. bio «prijevijek u Vladi Republike Hrvatske, zadužen za suradnju sa Sudom», nego se njime - kako sâm tvrdi - služi tek danas, dakle, kao general poslije bitke, puno mjeseci nakon što je Tužiteljstvu MKSJ-a istekao rok za podizanje novih optužnica, a baš svi hrvatski optuženici nalaze se ili pod zemljom ili na njoj, ali s lisičinama na rukama.

Već taj fenomen naknadne pameti mora biti putokaz u moralnom vrednovanju

nekadašnjega «prvog čovjeka» u tzv. suradnji s MKSJ-om i njegove kvaziznanstvene analize.

Na prvi pogled, površnom će čitatelju Granićevi zaključci biti prihvatljivi. On načelno brani pravo Hrvatske na obranu od agresije, ali dopušta da je bilo zločina počinjenih i s hrvatske strane. Također, makar smatra kako je ustrojavanje *ad hoc* sudišta moralno dovesti, pa je i dovelo do niza nedostataka u njegovu radu, Granić snažno pozdravlja ulogu međunarodnog pravosuđa koje bi «trebalo polako nestajati s jačanjem sposobnosti nacionalnih tijela», te se zalaže (2006.!) za depolitizaciju rada Tribunal-a. Predbacuje Vijeću sigurnosti UN što je «agresija izostavljena s popisa ratnih zločina», prigovara Tužiteljstvu što nije optužilo vrh JNA i što je izborom optuženika uzastojalo, a uvelike i uspjelo, stvoriti predodžbu o podijeljenoj odnosno podjednakoj odgovornosti, koristeći se pritom obilno tezom o zločinačkome udruženom pothvatu koji pridonosi osjećaju kolektivne odgovornosti. U vrlo blagom tonu Granić primjećuje kako se u sudskim postupcima minimalizira uloga i odgovornost međunarodne zajednice, te domeće kako dio problema u radu Tribunal-a izvire i iz toga što su Tužiteljstvo i Sud smješteni u istoj zgradi. Također naglašava kako mu nije promaknulo da su, osobito preko istražitelja, u djelovanje Tužiteljstva umiješane brojne obavještajne službe, koje i na taj način, a ne samo otvorenim političkim pritiscima, pridonose politizaciji rada Suda. Zaključujući svoj referat, dr. Granić kaže kako je MKSJ i pravo i pravda i politika, te predlaže osnivanje «neovisne međunarodne pravne ekspertne skupine koja bi istražila ulogu i odgovornost Vijeća sigurnosti UN-a u ograničavanju i usmjeravanju rada Tužilaštva».

Većinu važnih pitanja Granić u svome «znanstvenom» pristupu nije uopće identificirao, a kamoli analizirao.

Zato postaje jasnjom ona stara uzrečica, da za svaki posao treba nekakva znanja i umijeća, osim za - ministarski. Referat dr. Gorana Granića, naime, sjajna je potvrda teze, da je sudbina Hrvatske često puta povjerena ljudima koji su nekompetentni do tragičnosti.

Posve je krivo kao nekakav «revolucionaran» stav nuditi ocjenu da je MKSJ i

politički sud, budući da je njegovo političko poslanje izrijekom ugrađeno u temeljne akte njegova osnivanja, od rezolucije Vijeća sigurnosti UN br. 808, preko izvješća glavnog tajnika od 3. svibnja 1993. i rezolucije VS br. 827 do Statuta MKSJ-a. Ako se, naime, kao jedna od ključnih zadaća navede «uspostava i održavanje mira na području bivše Jugoslavije», onda se bez ikakve dvojbe definira političko poslanje Tribunal-a.

Posebnu političku ulogu dobilo je Tužiteljstvo. Ono je, kao što ćemo vidjeti, stalno postupalo (i) s političkom motivacijom, pa se činilo posve normalnim, da glavna tužiteljica ima «političkog savjetnika» (godinama je to bio švicarski diplomat **Jean Jacques Joris**). A notorno je, da je svaka odluka Tužiteljstva (čak i onda kad se to možda nije htjelo) imala političke posljedice u Hrvatskoj, BiH, Srbiji i dr. Ona je utjecala ne samo na personalnu politiku, nego i na strateško prestrukturiranje na političkoj pozornici u tim državama, pa i u Hrvatskoj. Sve je u Haagu duboko politizirano, baš kao što je duboko politizirano bilo i suđenje u Nürnbergu i u Tokiju. No, takvom ocjenom mogu se steći simpatije dijela općinstva, ali se ni izbliza ne izriče čitava istina. Nisu li kazneni progon i osuda generala **Norca** u Rijeci, ili sadašnji postupci protiv **Branimira Glavaša**, također duboko politizirani?

Naravno da jesu. Jer, jednostavno, ne može se suditi pripadnicima vojno-političkog vrha jedne države, a da se ne zađe u političko područje. Ključno je pitanje, postiže li se ta eminentno politička svrha primarno pravnim sredstvima, na pravno i etički prihvatljiv način, ili se pak radi o golom nasilju. Što se sudišta u Haagu tiče, najodređenije, apodiktičke sudove o tome uvijek će imati oni, koji nikad nisu pročitali nijednu presudu MKSJ-a: takvima je - po običaju - sve unaprijed jasno.

Neoprostiva pasivnost Hrvatske

U jednoj zatrovanoj atmosferi, kakva već godinama vlada u Hrvatskoj, kvalificirana, stručna rasprava o MKSJ-u skoro je nemoguća, a sudište se brani ili napada primarno političkim argumentima. Slijedom toga je hrvatskoj javnosti ostalo posve nepoznato, da su o legalnosti i temeljenju i legitimitetu MKSJ-a napi-

sane brojne stručne rasprave. Već sama činjenica, da se ozbiljno i sa suprotstavljenih pozicija raspravlja(lo) o tome, daje li Povelja UN ovlaštenje Vijeću sigurnosti da posegne i za ovakvim oblikom intervencije u međunarodne odnose, upućuje na to, da nije baš sve posve jasno ni bjelodano. No, iako tvrdi da je «obradio uspostavu i misiju Tribunal-a», dr. Granić taj problem - a od njega se u svakoj suvisloj raspravi mora krenuti - uopće ne spominje.

Za površnost njegova pristupa ilustrativna je i činjenica da se on ne upušta u preispitivanje motivacije (*ratio legis*) i stilizacije Ustavnog zakona o suradnji s MKSJ-om. U vrijeme njegova donošenja, pred saborskim je zastupnicima bilo i drugih, razumnih, ustavnopravno utemeljenih i politički prihvatljivih prijedloga, ali su oni otklonjeni bez ikakve ozbiljne rasprave, jer: u Hrvatskoj politička diskvalifikacija trajno ima prevagu nad kvalificiranim raspravom. Kad govorimo o političkom značaju MKSJ-a, ne smijemo smetnuti s uma, da je i Ustavni zakon o suradnji donesen iz naglašeno političkih motiva i s naglašenom dozom političke naivnosti.

To je, vjerojatno, jedan od razloga zbog kojih je i zanatski, pravnički neizbrušen. No, i za nj vrijedi načelo *dura lex, sed lex*: kad je već donesen, Ustavni zakon mora biti provođen. Ali, jedno je zakon, a drugo njegova primjena. Način na koji se Ustavni zakon primjenjuje, svakako zasluguje potanju raspravu. On obvezuje na suradnju, ali ne i na servilnost. Jer, ni taj Ustavni zakon nije ni mišljen ni sročen na način da tijela hrvatske izvršne i pravosudne vlasti pretvori u sluge i listonoše, a ona se ipak tako ponašaju. Još manje je on sročen da bi, kao što to iz dana u dan tvrdi **Stipe Mesić**, obvezivao hrvatske državljane da nastupe kao svjedoci Tužiteljstva. Jedno je biti svjedok po nalogu suda («court witness»), a drugo je biti svjedok optužbe! (Kako je moguće u praksi napraviti tu distinkciju, pokazao je Mesićev prijatelj i žrtva njegove «čistke» u Širokome Brigu, **Stjepan Kljuić**: on je odbio protiv «hercegovačke šestorice» svjedočiti kao svjedok Tužiteljstva, pa je morao svjedočiti po sudskom nalogu.)

Iako tvrdi, da je «obradio pitanje uspostave, misije, organizacije Tribunal-a, me-

tode rada Tužilaštva i političkog utjecaja na rad Tužilaštva», ništa od toga nema u Granićevu referatu. On se mahom bavi perifernim stvarima, a ne onim što je srž problema. Kao šef Savjeta za suradnju s MKSJ-om, dr. Goran Granić je djelovao u okolnostima koje su, nema sumnje, određenim dijelom definirane u vrijeme dok je on bio oporbeni saborski zastupnik. U svome referatu on se na te okolnosti ne osvrće ni jednom jedinom riječju, pa ostaje otvoreno pitanje, je li značenje tih okolnosti previdio, ili se vodio činjenicom, da ni on, a ni njegova tadašnja stranka nisu uočavali nedostatke temeljnih pravnih dokumenata MKSJ-a.

Dok su oni uobličavani, Hrvatska je pokazivala nevjerojatnu pasivnost. Na nacrt Statuta te Pravilnika o postupku i dokazima mogle su se očitovati države, ali i stručne odnosno nevladine udruge. Ukupno 29 država članica UN izrazilo je svoje primjedbe (među njima su bile i Slovenija i SR Jugoslavija, ali i Švicarska, koja inače nije bila članicom UN). Oglasile su se brojne strukovne udruge, a među onima koji nisu osjećali potrebu bilo što kazati, nalazila se i - Hrvatska.

Kao da se nju čitava stvar uopće ne tiče!

Jednako pasivno ponašale su se različite nevladine i strukovne udruge: od pravničkih organizacija i organizacija za zaštitu ljudskih prava do udruga ratnih veterana i žrtava rata.

Suvišno je sada raspravljati o tome, bi li poneka i koja bi od možebitnih primjedbi bila prihvaćena. Bitno je to, da nijedna primjedba nije uobličena, da nijedan nedostatak nije bio uočen. Nitko se iz Hrvatske nije oglasio!

To znači, da smo se svi mi mirili s onim što danas kritiziramo. To znači, da se mi nismo protivili logičkim, etičkim i pravnim nedostatcima međunarodnoga kaznenog pravosuđa, očekujući da će ono suditi samo nekomu drugom. Samim time smo narušili vlastitu moralnu poziciju, pa nemamo previše prava ovlašraspravljati o sudskim odlukama koje ponekad u teorijskom smislu sadrže iznimno vrijedne doprinose znanosti kaznenog prava, a ni na razini činjeničnih utvrđenja nije ih moguće tek tako odbaciti. To, doduše, ne mora biti popularno kazati, ali činjenice postoje same po sebi, a ne po političkome ili nacionalnom oportunitetu.

Svi mi smo, dakle, svojom inertnošću suodgovorni za to, što je pred MKSJ-om - *ad hoc* tribunalom osnovanim radi suđenja osobama odgojenima u ozračju europskoga kontinentalnog prava - usvojen bastardni sustav s prevagom anglosaksonske pravnih elemenata. Samim je sudcima Tribunalu omogućeno da i tijekom samog suđenja mijenjaju procesna pravila, što stranke (osobito obranu) počesto dovodi u nemoguć položaj. Nije nevažno ni to, da sudci redovito nisu praktičari, nego pravni teoretičari, koji nerijetko imaju malo iskustva i još manje sluha za stvarne životne situacije.

Veliki dio zasluga za Blaškića, njegov je branitelj A. Nobile pripisao Josipu Perkoviću

Posve protivno europskoj pravnoj tradiciji, Tužiteljstvu je dano ovlaštenje za alternativno i kumulativno optuživanje, čime se optuženika stavlja u nepovoljan položaj, budući da se tijekom čitava postupka mora braniti od različitih oblika odgovornosti, pa svoju obranu ne može posve usredotočiti na precizan činjenični opis i jasnu pravnu kvalifikaciju djela. Inaugurirano je načelo zapovedne odgovornosti na način koji je u kontinentalnom zakonodavstvu bio posve nepoznat, a koji izaziva negodovanje u stručnim krugovima uopće, jer narušava tradicionalno pravno načelo *nullum crimen sine culpa*.

U klimi koja potiče svojevrsnu pravnu nesigurnost, u posljednjoj fazi rada MKSJ-a Tužiteljstvo je posegnulo za konceptom udruženoga zločinačkog pot hvata («*joint criminal enterprise*»), koja nije problematična samo po tome što pri donosi politizaciji optužnice. Ona je i na elementarnoj etičko-pravnoj razini neprihvatljiva, jer time što optužbi olakšava dokazivanje, svakim od svoja tri oblika koja su dosad izgrađena u jurisprudenciji Tribunal, bitno ugrožava načelo zakonitosti i time ograničava prava i mogućnosti obrane.

Nadalje, dijametralno suprotno od postulata kaznenog zakonodavstva čak i u totalitarnim državama (a dakako, protivno i međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima), pred MKSJ-om je moguće ponavljanje pravomoćno okončanog postupka i na štetu optuženika (a ne samo u njegovu korist!). Također, određen je obvezatan pritvor tijekom glavne rasprave («suđenja»), ali nema nikakve odredbe o odgovornosti za naknadu štete, u slučaju da optuženik bude pravomoćno oslobođen.

Ukazivati - poput dr. Granića - na pogubnost činjenice da su sudska vijeća i Tužiteljstvo smješteni u istoj zgradi (što je skoro pravilo bez izuzetka i u Hrvatskoj!), smješno je i neozbiljno kad se istodobno previđa da je, na osnovi temeljnih pravnih dokumenata, Tužiteljstvo sastavni dio Tribunal, pa nije - kao što se to u nas često puta pogrešno tvrdi - samo jedna stranka u postupku, nego i na institucionalnoj razini ima i neka prava koju druga, suprotstavljena stranka (obrana) nema. Povrh toga su glavnom tužitelju dodjeljena prava koja mu omogućuju da postane i samostalnim političkim čimbenikom (što je **Carla Del Ponte** obilno koristila), a da nema obveza koje bi predstavljale naličje takvih ovlaštenja. Drugim riječima, biti smješten u istoj zgradi u kojoj rade sudska vijeća i Tajništvo, bitna je olakšica, ali je njezina važnost zanemariva u usporedbi s originarnim ovlaštenjima Tužiteljstva, kao i u usporedbi s činjenicom da su financijski i personalni kapaciteti obrane strogo ograničeni, dok u odnosu na Tužiteljstvo ta ograničenja ne vrijede. Također, u nastojanju da dopre do dokumentacije, Tužiteljstvo na raspolažanju ima sredstva kojima obrane ne mo-

gu raspolagati (u prvom redu mogućnost političkog pritiska!). Obrane ne mogu - poput Tužiteljstva - ni faktično prisiljavati svjedoke na razgovor i suradnju time što bi ih pozivale kao osumnjičenike i na taj način objektivno ucjenjivale.

Dakle, u sâm sustav je ugrađena nejednakost koja dovodi u pitanje pravičnost osuda čak i onda, kad su one izrečene protiv ljudi koje po *općenitom moralnom poimanju*, u većini smatramo zločincima. To i savjesne odnosno poštene, nepristrane sudionike postupka dovodi u nelagodan položaj. Ali nije najmanje tragična činjenica da smo mi - i kao država, i kao pojedinci - na tu nejednakost šutke pristali.

Svim tim nedostatcima (a ima ih još, poput skoro neograničene tužiteljeve mogućnosti manipulacije dokumentima i strategijom njihova otkrivanja obrani (*disclosure*) na način koji iscrpljuje fizičke mogućnosti branitelja, itd.), MKSJ svojim djelovanjem izaziva negodovanje ozbiljnih pravnika. On također laičkoj javnosti šalje nedovoljno jasnu poruku: kaznena osuda nužno uključuje moralni prijekor, a da bi on odgojno djelovao na počinitelja i na društvo uopće, taj prijekor mora biti izrečen na moralno besprijeđen način.

To ovdje vrlo često nije slučaj, pa je zbog toga percepcija Tribunal-a najčešće negativna. Zbog toga neće biti ispunjena ni ona politička svrha, koju su mu namijenili njegovi tvorci: samo oni koji nisu kadri vidjeti i analizirati elementarne činjenice, propuštaju uočiti, da suđenja osobama osumnjičenima za teške povrede međunarodnoga humanitarnog prava ne doprinose nikakvu «pomirenju», nego dodatno traumatiziraju pojedince, skupine, pa i narode.

Iz toga se ne može izvući zaključak o suvišnosti međunarodnoga kaznenog pravosuđa, nego, baš naprotiv, zaključak da je na neuspjeh osuđen svaki, svjesni i nesvjesni, pokušaj instrumentalizacije tog pravosuđa u političke svrhe. On će uvijek polučiti protivan učinak od onoga što su mu (bar na deklarativnoj razini) namijenili njegovi kreatori. Tomu bitno doprinose i suvišni postupci protiv novinara. Iako se slučajevi optuženih i osuđenih hrvatskih novinara međusobno bitno razlikuju i na činjeničnoj i na pravnoj razini, oni će neminovno ostati zabilježeni kao izraz

nemoći međunarodnoga kaznenog pravosuđa odnosno kao pokušaj da se retorizjom odgovori na kritiku rada nekih dijelova MKSJ-a, u prvom redu Tužiteljstva.

Politička trgovina

Ništa od svega toga dr. Granić ne uočava. Umjesto toga, on posve neumjesno predbacuje tvorcima da su najkrupniju pogrešku počinili izostavljući «zločin agresije s popisa ratnih zločina». To je politički pragmatična i primamljiva ocjena, ali ona odaje duboku neupućenost bivšega šefa Savjeta za suradnju s MKSJ.

«Agresija» (napad) definirana je Londonskim konvencijama iz 1933., kojima se napadačem smatra onaj koji je prvi, alternativno: (a) objavio rat, (b) upao oružanim snagama na područje druge države, pa makar to učinio bez objave rata, (c) bez objave rata navalio na kopnene, morske ili zračne snage druge države, (d) izvršio pomorsku blokadu obala ili luka druge države, ili (e) dao potporu oružanim skupinama («bandama») koje su ustrojene na vlastitome području i upadaju na područje druge opdosno odbijanje da se na vlastitome području poduzmu sve raspoložive mjere, da se te skupine («bande») liše svake potpore ili zaštite.

«Agresija» je, dakle, kategorija međunarodnoga javnog prava i nju poduzima subjekt međunarodnoga javnog prava, a ne fizička osoba. Dr. Granić tu distinkciju ne uočava. On previđa da je MKSJ namijenjen kaznenom progonu pojedinaca (a ne kolektiviteta s međunarodnopravnim subjektivitetom ili država), a previđa i to da bi kaznenopravno vrijednovanje «agresije» upravo otvorilo vrata dodatnoj politizaciji rada Tribunal-a. Već na prvom pragu pojavilo bi se pitanje, je li ono što jedni nazivaju «agresijom» u stvarnosti bio pravno dopušteni «preventivni napadaj», motiviran, recimo, potrebom zaštite legitimnih nacionalnih interesa ili zaštitom nacionalnih manjina (bez obzira na ograde iz Londonske konvencije iz 1933.).

Slučaj Republike Hrvatske potpuno je jasan: Hrvatska je bila žrtva agresije. S BiH stvari stoje malo drugačije: iz hrvatske je perspektive jasno, da je i tamo izvorno došlo do srpsko-črnogorske agresije. No, bošnjačko-muslimansko političko vodstvo, predvođeno **Alijom Izetbegovićem**, nije htjelo dekompozici-

ju Jugoslavije, nego njezino reformiranje i restrukturiranje, pa je (paralelno s ustrojavanjem Patriotske lige «za odbranu muslimanskog naroda») svojom legalnom armijom i u proljeće 1992. nazivalo i smatralo JNA. To je jedan od ključnih uzroka razlaza Hrvata i Muslimana, koji onda različito gledaju i na ulogu Hrvatske. Strani politički čimbenici (a njima se, s političkim motivima) pridružuju i neki pravnici, optužuju Hrvatsku za agresiju na BiH.

Doista, je li ona svojom vojskom izvršila «agresiju» ulaskom u rubna područja BiH, ili je iz Hercegovine zakonito braniла kako krajnji jug svog teritorija, tako i štitila hrvatsko-muslimansku većinu od okupacije? Iz Sarajeva se tvrdi da je i to bila «agresija» (dok, nasuprot tome, povlačenje HV-a iz Bosanske Posavine ne bi bilo povlačenje «agresorske vojske», nego - «hrvatska izdaja»!). Hrvatska pozicija tu mora biti jasna i neodstupna, jer o njoj ne ovisi samo reputacija Republike Hrvatske, nego i stvarni položaj naših sunarodnjaka u BiH: ako su bili kolaborateri ili čak agenti agresora, onda oni nemaju jednaku moralna prava sudjelovati u uređenju svoje države (BiH), kao što ih imaju žrtve. Radi toga je Hrvatska morala i mora inzistirati na depolitizaciji optužnika. Zazivanje «agresije» korak je u suprotnom smjeru!

Taj pojam nužno ima političku dimenziju. Ima, naime, mnoštvo primjera, koji pokazuju kako se oko značenja pojma «agresija» nije lako složiti. Primjerice, SAD su u jesen 1942. održavale normalne diplomatske odnose s **Pétainovom** Francuskom, pod čijim je vrhovništvom bilo veliko područje sjeverne i sjeverozapadne Afrike. Francuska je formalno bila neutralna, iako se njezina pozicija nesumnjivo može označiti «naklonom neutralnošću» u odnosu na Osovinsku. Unatoč diplomatskim odnosima, u studenome 1942. savezničke snage pod američkim vodstvom izvršile su invaziju na taj dio francuske države. Operativni zapovjednik operacije «Baklja» (*Torch*), kasniji američki predsjednik **Dwight Eisenhower**, u svojim uspomenama nimalo ne dvoji o tome, da je taj pothvat ne samo *u pravnom smislu* bio agresija, nego je i *stvarno imao takve značajke*, budući da su mjesne francuske građanske i vojne vlasti savezničku

Granićev referat u "Nacionalu"

invaziju dočekale - oružanim otporom. Tko bi se - osim tadašnje osovinske propagande - usudio Amerikance optužiti za agresiju na neutralnu Francusku?

Ili, još rječitiji primjer: novija historiografska istraživanja pokazuju kako ima ozbiljnih razloga za zaključak da je Treći Reich napadajem na SSSR 22. lipnja 1941. prevenirao takav sovjetski udar. Ako bi se te ocjene dodatno potvrdile i dokazale, pa bi njemački napadaj na SSSR izgubio pravnu kvalifikaciju «agresivnog rata», bi li to išta izmijenilo nad zločinima koje su njemačke snage na Istoku počinile? Ili, spomenimo bliži slučaj: intervencija NATO-a protiv Srbije zbog shvatljivih je razloga uživala, vjerojatno, simpatije velike većine Hrvata. Čitav svijet je osuđivao Miloševićev režim, pa je napadaj na nj lako mogao i u Hrvatskoj naći moralnu potporu. No, je li akcija NATO-a bila «agresija» ili ju se može okvalificirati kao dopušteni čin u ime obrane ljudskih i manjinskih prava kosovskih Albanaca? Je li savezničko bombardiranje mostova i željezničkih kompozicija u Srbiji, s огромnim brojem civilnih žrtava, zločin zato što je to doista zločin (makar Tužiteljstvo ekspressno odlučilo da pod-

Već na ovoj, dakle, sasvim prizemnoj razini postaje bjelodano, da je pojam «agresije» puno nejasniji nego što se to čini, a njegove kaznenopravne implikacije neusporedivo složenije nego što bi se to s političkim govornica htjelo kazati.

Očito je, da dr. Granić u svome površnom pristupu miješa «agresiju» i «vođenje agresivnog rata» (tj. zasnivanje, pripravljanje, planiranje i poticanje navalnoga, agresivnog rata). Potonje je, u sklopu priprema za suđenje nacionalsocijalističkim vođama, sankcionirano Londonskim sporazumom četiriju velesila od 8. kolovoza 1945., i nije svrstano u ratne zločine, nego u zločine protiv mira. Za to djelo se sudilo u Nürnbergu, pa nije bilo zapreke da se uvrsti i u Statut MKSJ-a. No, time bi se opet otvorila vrata politizaciji, jer je za utvrđenje kaznene odgovornosti pojedinca za to djelo nužno odlučiti o prejudicijelnom pitanju: je li rat imao značaj agresivnoga ili obrambenoga. Opet se, dakle, vraćamo na «agresiju» kao kategoriju međunarodnoga javnog prava. I opet zaboravljamo da se ta kategorija u obliku hrvatske «agresije na BiH» provlači u nizu teza tužiteljstva, predstavnika tzv. međunarodne zajednice, pa i hrvatskih svjedoka («pokainika»).

MKSJ i politička manipulacija

Nije nikakvo čudo, da Granić svojim referatom aspirira na simpatije publike. Čudo je, da je ta ista publika zaboravila,

što se zapravo dogodilo u vrijeme kad je upravo on određivao strategiju hrvatskog odnosa prema Tribunalu.

Nijednu od problematičnih epizoda iz toga razdoblja Granić nije spomenuo, pa je korisno i njega i sve nas podsjetiti na ono što se događalo od siječnja 2000.

Prvo, političkim i medijskim pritiskom stvorena je atmosfera u kojoj je bilo nemoguće ozbiljno preispitivati ulogu i djelovanje MKSJ-a. Svaka kritika, osim one umjerene i kozmetičke koja je dolazi-
la iz *imperatorskih* redova, proglašavana je ultranacionalističkim osporavanjem same mogućnosti da su i Hrvati mogli po-
činiti zločin. Oni koji su se pokušavali suprotstaviti medijskoj hajci, na stranica-
ma tzv. neovisnog tiska u boljem su sluča-
ju strpani u prvu polovicu XIX. stoljeća, a
u lošijem - po receptu dostojanstvenog
nam i kompetentnog predsjednika - u
jednu žutu kuću u zapadnom dijelu Zag-
reba. Na ruku takvoj kampanji išla su kva-
zirodoljubna naklapanja samozvanih
stručnjaka, da nema zločina pri obrani
države, kao i činjenica, da je doista pro-
pušteno puno prigoda, da se kazne izravni
počinitelji, koji su svoje patološke i kri-
minalne nagone znali zaodijevati u nacio-
nalne barjake i rodoljubne povike.

Međutim, od siječnja 2000. na te stvarne boljke hrvatskog društva nije se ukazivalo kao na anomalije i ekscese, nego ih se pretvaralo u tobožne smišljeni sustav. Uporno se stvarala predodžba, da je zločince i kriminalce nadahnuo, potaknuo i štitio hrvatski državni vrh. Upravo u takvoj strategiji stigmatizacije čitavoga hrvatskoga vojno-političkog vrha bilo je moguće zahtijevati stavljanje izvan zakona čitavih političkih stranaka i političkih skupina, te stvarati klimu koja se obično naziva «kriminalizacijom Domovinskog rata».

Drugo, odmah nakon preuzimanja vlasti, koalicijksa je vlada donijela odluku, da se Tužiteljstvu omogući neograničen i neselektivan pristup dokumentaciji koja je većinom nosila oznaku državne i vojne tajne. To je slučaj bez presedana u svjetskoj povijesti. Takva je odluka apsolutno političke naravi i nije ju moguće braniti pravnim argumentima. Naime, povodom naloga Hrvatskoj (*subpoena*) u predmetu Blaškić Žalbeno vijeće MKSJ-a u listopadu 1997. postavilo je do danas

neokrznute standarde o obvezi države da omogući pristup svojim arhivima. Prema toj odluci, država je u smislu Pravila 54 Pravilnika o postupku i dokazima, obvezna dati strankama na uvid dokumente, ako su oni specificirano navedeni, ako se učini uvjerljivim da su relevantni i ako nisu prekobrojni («ne može se tražiti predaja stotina dokumenata...»).

Nije, dakle, postojala pravna obveza da Hrvatska postupi onako kako je postupila, dajući na raspolaganje Tužiteljstvu tone dokumenata, prepustajući mu time da ih koristi po vlastitoj volji i u svrhe koje s izvornim zahtjevom nemaju nikakve veze (*fishing expedition*). Štoviše, takvim su postupkom Vlada i Granićev savjet za suradnju izravno prekršili niz međunarodnih i domaćih pravnih propisa, jer su javnima faktično učinjeni dokumenti koji su irelevantni za vođenje kaznenih postupaka pred MKSJ, i koji su po svim kriterijima morali ostati nedostupni javnosti. S jedne strane, to su dokumenti koji otkrivaju sastav, strukturu i *modus operandi* hrvatskih državnih vlasti i pogotovo obavještajnih službi, što se u svakoj normalnoj državi smatra nedodirljivim područjem. S druge strane, to su dokumenti čijim se otkrivanjem bitno vrijedaju prava pojedinca na privatnost i zaštitu ugleda i dostojanstva, poput, recimo, sirovih obavještajnih izvješća o stvarnim ili navodnim svojstvima pojedinaca, njihovim spolnim preferencijama ili uopće o pojedinostima koje mogu povrijediti njihovo dostojanstvo i čast, a s povredama međunarodnoga humanitarnog prava nemaju apsolutno nikakve veze.

Otkud pravo haškim istražiteljima i obranama optuženika, da dođu u posjed, recimo, sirovoga i neprovjerenog obavještajnog izvješća, prema kojemu je kakav lokalni dužnosnik homoseksualac, ili ima ljubavnicu, ili jednostavno voli izbliža pogledati boju državnog novca? Kakve to veze ima sa suđenjima u Haagu? Nikakve. Ali nema sumnje da ima veze sa zakonitošću rada državnih tijela, kao i s ranjivošću tako diskreditiranog pojedinca, koga je onda moguće na razne načine ucjenjivati. Hrvatska je tako pretvorena u razbojište po kojem harače stotine stranih obavještajaca.

O činjenici, da je stranim obavještajnim službama - od kojih neke nisu na

posljednjem mjestu odgovorne osobito za sukob Hrvata i Muslimana - dopušteno legalno djelovati na području Republike Hrvatske, suvišno je raspravljati. Mala je Kraljevina Srbija 1914. radije prihvatile rat s Austro-Ugarskom, nego dopustila poniranje kakvo sebi iz dana u dan dopušta Hrvatska.

Povrh toga, uz izravno kršenje međunarodnih i nacionalnih normi, stranim je televizijskim postajama i obavještajnim službama omogućen pristup najprije tzv. **Šuškovu** arhivu (tj. pismohrani pomoćnika ministra obrane za sigurnosne poslove), a onda i tzv. **Tuđmanovu** arhivu (dokumentaciji iz Ureda Predsjednika i tzv. predsjedničkim transkriptima). Predsjednik Republike je i izravno, bez obvezatnog posredovanja Vladina Ureda za suradnju, stavio Tužiteljstvu na raspolaganje veliki broj dokumenata. Slaba je pri tom utjeha, da je Ured za suradnju, kojemu je Granić bio izravno nadređen, u nizu slučajeva dostavio Tužiteljstvu veće količine dokumenata, a da ti dokumenti pri tom nisu precizno (p)opisani. Drugim riječima, i Ured Predsjednika i Savjet za suradnju podjednako su se neodgovorno poнаšali kako glede zaštite nacionalnih interesa, tako i glede zaštite prava pojedinca.

Treće, i Granićev Savjet za suradnju (dakle, Vlada) i Tužiteljstvo nedvoumno su potvrđili političku motivaciju svog postupanja, kad je razmjenom pisanih isprava između Carle Del Ponte i dr. Gorana Granića uglavljen, da se generalu **Norcu** ne će suditi u Haagu. Može biti otvoreno pitanje, je li Tužiteljstvo ikad doista kanilo Norca izvesti pred haško sudište, ili je time samo testiralo spremnost Vlade na servilno ponašanje, ali je neprijeporna činjenica, da je takav sporazum - o kojem je Račan otvoreno govorio u razgovoru za jedan zagrebački dnevnik - postignut u svjetlu splitskih demonstracija iz veljače 2001. Račanova se Vlada pobjojala nereda u zemlji i nesagledivih posljedica političke homogenizacije oporbe, pa su poduzeti koraci kako se tako slabu Vladu ne bi doista destabiliziralo. Profitirao je, bar prividno, general Norac.

No, ako imamo na umu da je takav, političkim razlozima motiviran aranžman, postignut kod generala Norca, onda je suvišno raspravljati o razlozima zbog čega pred MKSJ nije optužen **Veljko Kadi-**

jević, Blagoje Adžić i sl., a zašto je vrlo blago kažnjena **Biljana Plavšić**. A ako je o tome, zbog previše očitih razloga, suvišno raspravljati, suvišno je i dalje gubiti vrijeme na dokazivanje političke motivacije optužnica.

«Operacija Blaškić»

Haag je neprekidno bio sredstvo unutarnjopolitičkog obračuna. Tim se oružjem Račanova vlada, posredovanjem Granićeva Savjeta za suradnju, trajno i obilno koristila. Odmah nakon dolaska na vlast prionulo se operacionalizaciji plana da se suđenje i osuda generalu **Blaškiću** upotrijebi za **demontažu Tuđmana**.

Prvi korak je bilo naglašeno povlaštenje Blaškića i njegove obrane: od svih optuženih Hrvata iz BiH, za hrvatsku vlast i za hrvatsku javnost postojao je samo general Blaškić, koji je proces osamostaljenja Hrvatske pratio kao «*komandant gotovih snaga*» JNA u Postojni, a razaranje Vukovara i Dubrovnika iz sigurnosti austrijskih pivnica. Ostalima je namijenjena uloga žrtava za odstrjel, jer se nisu uklapali (odnosno: nisu se htjeli uklopiti) u političke igre novog režima.

Zauzvrat, Blaškićeva se obrana skoncentrirala na dokazivanje ne Blaškićeve nevinosti, nego - Tuđmanove odgovornosti. *Leitmotiv* te obrane sadržan je u izričitoj tvrdnji iz javne verzije Blaškićeve žalbe, da su za zločine koji se stavljuju na teret Hrvatima iz Srednje Bosne, odgovorni radikalni hrvatski nacionalisti inspirirani iz Zagreba. Za potkrjepu te insinuacije, Blaškićev je branitelj **A. Nobilo**, javno izrazio zahvalnost svom prijatelju i suradniku - **Josipu Perkoviću**. Ne treba čuditi, da je Tužiteljstvo objeručke priglilo tu tezu, iako je vrlo dobro znalo, da u Srednjoj Bosni nikad nije bilo snaga Hrvatske vojske, i da su se tamošnji tragični događaji zbildi bez ikakva dosluha sa Zagrebom. Tužiteljstvo tradicionalno i ne uvjek lojalno koristi sve ono što mu se ponudi.

Ono što bi zasluživalo čuđenje, nešto je drugo: kad je Blaškić sa svojim srebrnjacima u ljetu 2004. sletio na zagrebačko uzletište, dočekala ga je euforična masa tzv. hrvatskih nacionalista zaognutih barjacima. Usljed intelektualne tromosti i političke kratkovidnosti, oni su kao krupnu pobjedu proslavljali drugostupansku odluku u predmetu Blaškić, iako je ona po

Haaško tužiteljstvo: Hrvatska bila upletena u aktivnu agresiju na BiH

DEN HAAG - Stav je tužiteljstva da je vlast u Hrvatskoj bila upletena u aktivnu agresiju protiv vlasti BiH i da je posala svoju vojsku u BiH s tim ciljem - istaknuto je Kenneth Scott, glavni tužitelj u postupku protiv šestorice članika Herceg Bosne.

Tužitelj je time reagirao na napomenu odvjetnice Vesne Alaburić koja je, nastojeći od svjedoka Petera Galbraitha dobiti potvrdu da Hrvatska nije bila agresor u BiH, rekla kako se ni u optužnicu ne tvrdi da je Hrvatska

izvršila agresiju. - Radi se o pravnoj terminologiji - rekao je Scott.

Bivši američki veleposlanik u Zagrebu nije htio izravno odgovoriti na pitanje je li Hrvatska bila agresor ili ne, ali je rekao da je HV sudjelovalo u vojnim akcijama protiv vojske vlade BiH i da je SAD to smatralo protuzakonitom te stalno na to upozoravalo Zajednicu, sve do prijetnji sankcijama.

Na pitanje predsjedavačeg suca Jean-Claudea Antonetijsa što u diplomaciji znači

agresija, kad se Galbraith već ustročava od pravnih definicija, bivši veleposlanik je rekao da se u diplomaciji agresiju smatra kad vojska jedne zemlje uđe na teritorij druge protiv vojske te zemlje i kad se bori protiv vojske te države.

Odvjetnica Alaburić na to je zatražila od Galbraitha da nabroji koliko je onda agresija, po toj definiciji, dosad izvršio SAD i koliko je takvih agresija sada u tijeku, no sudac je zabranio pitanje. *S. Pavić*

Politizirane optužbe nisu samo teška hipoteka nad Republikom Hrvatskom, nego otežavaju položaj Hrvata u BiH

svemu bila optužnica protiv svega onoga što su oni htjeli braniti. I zato nije lako ocijeniti, tko zaslužuje više sažaljenja: osuđeni general Blaškić ili oni koji su ga nosili na ramanima...

Dr. Granića, njegova šefa Račana i predsjednika Mesića takav rasplet nije začudio. Ta, oni su već 2001./02. otvoreno najavljavali kako će «spasiti» odnosno «osloboditi» Blaškića. To nisu bila neobiljna obećanja neodgovornih političara, nego početak kapitaliziranja jednoga političkog aranžmana, radi čije je provedbe počinjen veliki broj nezakonitih radnji. O njima dr. Goran Granić u svom referatu ne iznosi ni slova, iako se čini, da se i njegov glas morao čuti u sklopu optužbi da je drugostupanska (formalno osuđujuća, ali stvarno oslobađajuća) presuda protiv Blaškića utemeljena na seriji manipulacija i krivotvorina. Iako su jedan krak te operacije provodili u prvom redu tadašnji suradnici predsjednika Mesića, ona dr. Graniću nije ostala nepoznata, niti mu je mogla ostati nepoznata. Drugi krak je, naime, bio pod njegovim izravnim nadzrom, a izveli su ga njegovi stranački kolege uhljebljeni u Ministarstvu obrane.

Mnoge od manipulacija razotkrit će se u postupku protiv **Paške Ljubičića**, koji predstavlja svojevrsnu kolateralnu žrtvu operacije Blaškić. Ljubičić je u rujnu 2006. iz Haaga prebačen u Sarajevo, gdje će mu se suditi. Nikad nitko u Hrvatskoj nije prstom maknuo zbog toga, što je punih pet godina proveo u pritvoru, čekajući na suđenje, niti će se tko upitati, zašto nije suđen u Haagu, gdje je od 1996. do 2002. već održana serija postupaka protiv Hrvata iz Srednje Bosne, pa nije bilo nikakva vidljiva razloga, da se sa suđenjem oteže. A sve je imalo dublju, naizgled nedokuči-

vu svrhu. Razumije se da tzv. neovisno novinstvo nikad nije pokazivalo interesa da se - ukazivanjem na niz problema i odлуčka u Ljubičićevu postupku - naruši brižno građena slika o Blaškićevoj obrani (ne radi samog Blaškića, nego radi cilja kojemu je on imao poslužiti). O vlastitom ponašanju u svezi s tim predmetom dr. Granić, dakako, ne govori ni slova.

No, to ne znači da će ono zauvijek ostati tajna. Naprotiv!

Ne će se, dakle, moći vječno skrivati, da je upravo s njegovim potpisom Vlada bila izvorno Ljubičiću dala jamstva za privremeno puštanje. No, nekoliko dana nakon izdavanja tih jamstava, u Zagreb je doputovala glavna haška tužiteljica. Dan nakon njezina odlaska iz Zagreba, Vlada Republike Hrvatske (s potpisom dr. Gorana Granića!) povukla je svoja jamstva. A u međuvremenu se nije dogodilo baš ništa, osim Del Pontina dolaska u Zagreb! Sve su činjenice i svi pravni odnosi ostali nepromijenjeni, ali je Vlada preko noći promijenila svoje mišljenje, praveći se da ne shvaća kako se tu ne radi samo o Paški Ljubičiću, nego o ozbilnosti i dostojanstvu vlade jedne države koja bi htjela biti suverena!

Kamo sreće, da je sve ostalo samo na tome, ilustrativnom, ali objektivno ne previše važnom pitanju.

Kao što je spomenuto, odmah nakon preuzimanja vlasti, Račanova je vlada preuzeala dokumentaciju Hrvatskog vijeća obrane, koja je u najvećoj mjeri bila smještena u ratnoj luci Lora, kako bi Tužiteljstvu omogućila neselektivan pristup. No, prije predaje Hrvatskome državnom arhivu, po nalazu Joze Radoša i Mladena Ružmana, izdvojen je i sklonjen dio gradiva. To izuzimanje obavljen je bez

ikakve specifikacije i ne možda po (legitimnom!) kriteriju zaštite nacionalnih interesa, nego radi zaštite vrlo partikularnih interesa odnosno izvedbe *operacije Blaškić*. Nakon što je Ljubičićeva obrana došla u posjed dokaza o toj manipulaciji, više od godinu dana pokušava je diskretno doći do toga gradiva. Budući da je Savjet za suradnju tvrdio da ono ne postoji, a suđenje Ljubičiću se primicalo, od Raspravnog je vijeća zatraženo izdavanje obvezujućeg naloga Republici Hrvatskoj.

Prema odluci Granićeva Savjeta za suradnju, Vlada nije ni pokušala izjaviti žalbu protiv odluke kojom je obvezana Ljubičićevu obrani predati zatraženu i specifičiranu dokumentaciju. U nekoliko je navrata i dostavila jedan njezin dio (iako je prije tvrdila da ona ne postoji!), ali se oglušivala o zahtjeve obrane, da joj se na raspolažanje stavi cijelokupno gradivo, i da se sankcioniraju osobe odgovorne za radnje koje i po hrvatskim propisima predstavljaju kazneno djelo. U jednom je trenutku Ministarstvo obrane pokrenulo stegovni postupak protiv jednog od nisko rangiranih operativaca, koji su sudjelovali u izuzimanju dokumentacije, ali je taj postupak obustavljen nakon svega nekoliko mjeseci.

Epizoda ima i svoje naličje: iako je raspolažalo nepobitnim dokazima, da se manipulacije arhivskim gradivom događaju i u mesječvsko-račanovskoj eri, zanimljivo je, da ni Raspravno vijeće nije pokazivalo interesa za odgovorne osobe...

Sredinom prosinca 2003. bilo je zakazano usmeno ročište u žalbenom postupku protiv generala Blaškića. Par tjedana ranije održani su izbori u Hrvatskoj, ali do primopredaje vlasti još nije došlo. Dva dana prije početka te sjednice, ministrica obrane odlazeće vlade, **Željka Antunović**, predala je Hrvatskomu državnom arhivu više od 350 registratora arhivske dokumentacije iz arhivskih fondova «Tihomir Blaškić», «Dario Kordić» i dr. Riječ je upravo o dijelu arhivske dokumentacije, za koju je Granićev Savjet za suradnju s MKSJ godinama tvrdio da - ne postoji, a Jozo Radoš i družina su piscu ovog teksta, kao Ljubičićevu branitelju, prijetili kaznenim progonom zbog tobožnje klevete!

Pripovijest nije završila primopredajom te dokumentacije. Bilo je, naime, razum-

no očekivati da će Tužiteljstvo brže-bolje prionuti pregledu te dokumentacije, ne bi li je možda iskoristilo u žalbenom postupku protiv Blaškića, budući da Pravilnik o postupku i dokazima u određenim slučajevima dopušta i uvođenje novih dokaza. No, Tužiteljstvo za tu dokumentaciju nije pokazivalo nikakva interesa, iako je Blaškićeva obrana mahala tobožnjim novim «svjedocima» i navodnim novim ispravama, među njima i tzv. izvješćem MUP-a o zločinu u Ahmćima, koje se pokazalo najoričnijom manipulacijom izvedenom u sprezi Blaškićeve obrane i dijelova obaveštajnih struktura. Već sama činjenica da je Račanova vlada tih 350 registratora brižno skrivala, kao i tehnički naziv arhivskih fondova, morali su sugerirati da je riječ o dokumentima koji mogu biti važni. Ipak, Tužiteljstvo je njihovu pretragu počelo svega nekoliko dana prije donošenja drugostupanjske odluke, tj. u vrijeme kad je ona već donesena i bar u pretežnoj mjeri - napisana.

Zašto je Tužiteljstvo čekalo šest mjeseci i na taj način favoriziralo, zapravo zaštitilo Blaškića?

Odgovor na to pitanje jednak je odgovoru na pitanje, zašto je zahtjev za revizijom Blaškićeve drugostupanjske osude sastavljen na brzu ruku i predan neposredno pred istek jednogodišnjega roka, i to u vrijeme kad je krajnji rok za zatvaranje Tribunala već definiran. Tvrđnje u tom zahtjevu, da je Blaškićeva žalba potkrijepljena krivotvorinama, u hrvatskim je medijima izazvala vrlo ograničenu pozornost, pa se medijska prašina slegla za svega nekoliko dana. Ne računajući zadrski *Hrvatski list*, nikomu nije palo na pamet, da su ključni prizori te sage već odigrani u predmetu *Ljubičić*: svi su se potrudili previdjeti i zaboraviti, da netko mora platiti račun za ostvarenje zajedničkog cilja račanovsko-mesičevske klike i Tužiteljstva MKSJ-a. Malo tko i danas vidi, da nam od te simbioze i danas trnu zubi. I još će...

Zaključak

MKSJ u Haagu godinama polarizira hrvatsku javnost. Odnos prema tom sudu u pravilu se poistovjećuje s odnosom prema uljudenome pravnom poredku, pa je i argumentacija suprotstavljenih strana primarno političke naravi. To nije nikakvo čudo: sve oko Tribunalala duboko je po-

Vitez - poprište krvavoga hrvatsko-muslimanskog sukoba

litizirano: on je osnovan iz političkih motiva, političkom odlukom Vijeća sigurnosti UN, i s političkim poslanjem. Mnogi potezi Tužiteljstva duboko su impregnirani političkim motivima, razlozima i predrasudama, a svi su imali političke posljedice u državama nastalima na području bivše SFRJ.

I postupci hrvatske vlade naglašeno su politički: političkim je razlozima motiviran Ustavni zakon o suradnji, političkim razlozima motivira se servilno postupanje državnih vlasti.

Napokon, i odluka o zatvaranju Tribunala političke je naravi: prema toj odluci VS UN (a ne samo prema pravnim standardima, Statutu i Pravilniku o postupku i dokazima), moraju se ravnati sudska vijeća, koja to mogu postići samo kresanjem prava optuženika.

Već mjesecima smo svjedoci kako je u suđenju *hercegovačkoj šestorci* otežan položaj obrana, time što je bitno ograničeno pravo na ispitivanje svjedoka: s jedne strane sva šestorica imaju jednak vremena za unakrsno ispitivanje koliko

ga ima Tužiteljstvo, a s druge strane bit će ograničen broj svjedoka koje mogu pozvati. Uz još neke problematične procesne odluke Raspravnog vijeća, takvi su kriteriji postavljeni ne s kaznenopravnom argumentacijom, nego s obzirom na - politički stav VS UN. Jednaka ograničenja imaju obrane srpskih optuženika, a mora se očekivati da će se slične stvari događati u procesu Gotovini, **Markaču** i **Čermaku**. To će trajno ostaviti mrlju na svim presudama, ma kakve one bile.

No, mnoge su poruke i mnoga utvrđenja tog Tribunalala višestruko korisni. Uza sve nedostatke, on će unaprijediti međunarodno kazneno pravo, a dokumentacija koja je prikupljena omogućiti će i olakšati buduća historiografska, politološka i pravna istraživanja.

Za našu je temu najvažnije, da će zbog svega toga biti moguće lakše sagledati propuste i površnosti s hrvatske strane, jer: mnoge bi učjene i zloupotrebe bile nemoguće, da je s hrvatske strane bilo dostojanstva, hrabrosti i stručnosti.♦

JIFTAH – OGLEDALO PROMJENJLJIVOSTI LJUDSKOGA USUDA: GORČINA PONIŽENJA PRETVARA SE U RADOST POBJEDE, A RADOST POBJEDE U GORČINU ŽALOSTI

Mladi Jiftah iz pokrajine Gilead, nađe se jednoga dana na cesti, praznih ruku i ojađena srca! Bijaše on izvanbračno dijete u kući svoga oca. Kad su njegova polubraća odrasla, njihova su omalovžavanja i zlostavljanja, potpomognuta okolinom, raspirila sebičnost i prerasla u otvoren progon. Želeći Jiftu lišiti djela očeve baštine, primijenili su prisilu i istjerali ga iz kuće. Našavši se tako bez uporišta, Jiftah pobjegne u kraj Tob i ubrzo se nađe na čelu skupine beskućnika s kojima je pljačkao i tako osiguravao sredstva za život, ali i stjecao ugled vrsna zapovjednika.

Kad su pak učestale prijetnje Amonaca, stanovnici se Gileada nađu u neprilici: nisu imali sposobna vojskovođe koji bi pripremio i vodio obranu, pa su se sjetili Jiftaha i zamolili ga za pomoć. Jiftah im odgovori: «Niste li me vi mrzili i otjerali iz kuće moga oca?» Na to mu starješine Gileada obećaju mjesto poglavara u narodu, ako podje s njima i odbije napade Amonaca. I Jiftah podje s njima, narodni ga zbor izabere za svoga poglavara.

Jiftah je pokušao spor s Amoncima riješiti na miran način; dva puta im je slao svoje poslanstvo kako bi otklonio nevolje ratnih sukoba. Njegova posljednja poruka kralju Amonaca glasi: «Nisam ja tebi skrivio, nego ti meni činiš krivo ratujući protiv mene. Neka Gospod, Sudac, danas presudi između sinova Izraelovih i sinova Amonovih!. Nu njegov sugovornik nije pristao na miran dogovor. Jiftah je tada krenuo sa svojim četama i duž cijele bojišnice porazio i ponizio Amonce.

Radost s velike pobjede pomutio je Jiftah samom sebi svojom nepromišljenošću pri odlasku na bojište. Uvjeren

Piše:

Dr. Vjekoslav Božo JARAK

u opravdanost svoga obrambena ratovanja, doživio je kako ga ispunja Božji Duh te on odvažno kreće zacrtanim smjerom i u tom raspoloženju obećava Bogu: «Ako mi predas u ruke Amonce, tko prvi izide na vrata moje kuće kada se budem vraćao kao pobjednik iz boja s Amoncima, bit će predan Gospodu i njega će prinijeti kao žrtvu paljenicu!».

I dogodi se, kad se vraćao ovjenčan pobjedom, u susret mu izide njegova kćи jedinica, jedino njegovo dijete!

Kad je Jiftah ugleda, stoji u izvještu, gorko zakuka! Nu nema znakova da je kolebao pri izvršenju svoga obećanja, da je posumnjao u ispravnost svoga zavjeta, kao što nema ni spomena je li se s kime savjetovao, je li mu itko pristupio i upozorio ga kako je obećanje u sebi zlo i pred Bogom grješno, pa se ne smije izvršiti! Samo je jedno sigurno: ljudi lako padaju pod utjecaj svoje okoline, pogotovo to čine ako se nadaju kako im stanovita djela mogu zajamčiti uspješan put do cilja. I to se najčešće događa. Prejaka želja za uspjehom zamrači čovjeku put do uspjeha, pa se onda on služi i nedopuštenim, čak očito zlim sredstvima, a to mu se kasnije bolno oseti.

Žrtvovanje djece bijaše inače u ono doba prošireno. Taj oblik žrtve paljenice u čast božanstva poznavali su brojni židovski susjadi kao Amonci, Amorejci, Kananejci, Feničani, a bijaše je i među starim Grcima i Rimljanim. U kasnijim razdobljima susrećemo je u pojačanu broju kod plemena Maya na području današnjega Meksika, a naj-

većma pak kod plemena Inka, također jednom od indijanskih plemena u Južnoj Americi, te kod Azteka u Meksiku.

Biblijski su proroci oštro prosvjedovali protiv ljudskih žrtava uopće, posebice pak djece. U tom su se isticali Mihej, Jeremija i Ezekijel. I pored toga, poznati su pojedini slučajevi. Tako se navode kraljevi Ahaz, Manaše i Hošea koji su kao žrtvu poganskim božanstvima dali spaliti svoga sina. Nedvojbeno je tu nazočan pojačan utjecaj okoline, posebice Feničana i Asiraca; pod njihovim pritiskom ubrzano su se stvarale predrasude, ali je ipak najjači čimbenik bila nerazumno snažna težnja za društvenim položajem i izvanjskim uspjehom. Jednom probuđena u čovjeku, postaje silom koja zasljepljuje pa čovjek i ne vidi ništa drugo doli sebe – sebe na visoku položaju i ne pita za cijenu kojom to treba platiti.

Premda duboko potresen u duši, Jiftah je nastavio vladati u Gileadu. Uskoro se našao pred novim iskušenjem. Ndaleko se raširio glas o njegovoj pobjedi nad Amoncima. Mišljenja bijahu različita. Tako se na Jiftahovu dvoru pojavilo izaslanstvo Efraimova plemena, nastanjena na zapadnoj strani rijeke Jordana. Izaslanstvo je prosvjedovalo, zašto nisu bili pozvani u pomoć kad je izbio rat s Amoncima? Jiftah im je odgovorio kako su bili pozvani, ali se nisu odazvali, premda su znali koliko dugo Gilead trpi zbog Amonaca. Amonci bijahu vojnički moćni i trebalo je staviti život na kocku; i on je to učinio, a onda mu ih je Gospod Bog predao u ruku. Ne postoji, dakle, razlog zašto bi Efraimovo pleme udarilo sada na Gilead i započelo bratobuilački rat?

Vodstvo Efraimova plemena nije odustajalo od svojih ratnih namjera, bilaže moćno i željelo je voditi glavnu riječ! Nu Jiftah ih je iznenadio smisljениm protunapadajem i porazio. S tim u vezi došao je do izražaja jedan sastojak narodnoga bića – jezik. Jiftahovi vojnici bijahu porušili prijelaze preko rijeke Jordana, pa efraimska vojska nije mogla lako prijelaziti rijeku. Kad bi pak pojedini bjegunci tražili od Jiftinih vojnika dopuštenje za prijelaz, oni bi ih pitali jesu li, možda, iz Efraimova plemena? Odgovor je redovito bio niječan. Tad bi im rekli neka izgovore riječ ŠIBOLET.

Bjegunci bi izgovorili ŠIBOLET; nisu tu riječ znali pravilno izgovoriti! Riječ ŠIBOLET znači klasje, ali može značiti i vodene valove; veoma je pogodna za raspoznavanje govornoga jezika: članovi Efraimova plemena nisu mogli izgovoriti Šibolet nego su izgovarali Sibolet i po tom bili prepoznatljivi. Svi bjegunci koji se bijahu htjeli prikriti, zanijekati svoju pripadnost Efraimu, bijahu ubijani.

Zašto?

Ako netko nije svjestan svoje samobitnosti, svoga ja u cjelini gledano, i nije ga spremjan javno priznati, on je kao osoba već u rasulu; narod bez te svijesti i bez spremnosti BITI ONO ŠTO JEST, nema budućnosti. U tom spletu zbivanja i stanja jezik je bitan sastojak!

Površnu promatraču može se biblijsko izvješće o Jiftahu učiniti nepotpunim i nedorečenim, ali ono i ne ide za cjelovitim zbirom materijalnih podataka nego za naglascima na odsudno važnim pitanjima za život pojedinca i naroda u kolopletu zamršenih međuljudskih odnosa u zatrovanom ozračju. Eto, na primjer, mi danas osuđujemo majku koja udavi svoje tek rođeno dijete; a ako to učini koji mjesec prije poroda, onda je to njezino pravo i «tekovina moderne civilizacije»?!?•

NAPOMENE UZ PRILOGE ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA

Prije skoro pet godina, u br. 120 od ožujka 2002. započelo je objavljinje Priloga za biografski leksikon hrvatskih političkih uznika. Tijekom proteklih pet godina **Jure Knezović** je priredio i obradio veliki broj podataka. Već na početku bilo je jasno kazano, da je posrijedi «gradivo», dakle, preliminarni podaci, koje valja provjeriti, po potrebi ispraviti i dopuniti, pa tek onda smatrati posve pouzdanima.

Koliko je to mukotrpan posao, pokazuje način na koji su mnogi politički uznici popunjivali dostavljene im obrasce: ima slučajeva, da su i fakultetski izobraženi ustvrdili kako su pedesetih godina rođeni na – Golome otoku. Dade se zamisliti, kako su obrasce popunjivali oni slabije pismeni. Ustanovilo se, da samo rijetki pravodobno reagiraju i šalju priređivaču ispravke i dopune. Svi ispravci i dopune, koji su poslani uredništvu, bez iznimke su i objavljeni. U svjetlu te činjenice nije bilo lako zaključiti da bi drugi, neispravljeni podaci, bili nepotpuni ili pogrešni.

Ipak, osjećajući, a ponekad i znajući da su dostavljeni podaci manjkavi, te bivajući svjestan fizičke nemogućnosti da svi budu pravodobno i kvalitetno obrađeni, priređivač je u jednom trenutku ocijenio, da je racionalnije u prvi mah objaviti imena i podatke o osuđenim ženama. Njih je osjetno manje, pa bi se obradom tih podataka dobila bar jedna zaokružena cjelina, i na taj način priskrbilo vremena za obradu podataka o muškarcima. U veljačkome broju završeno je objavljinje prikupljenih i obrađenih podataka o osuđenim ženama, pa smo prisiljeni privremeno prekinuti objavljinje.

Sada se javljaju glasovi, koji upozoravaju i tuže se, da njihovo ime «nije objavljeno» (to redovito tvrde muški osuđenici) ili da podaci nisu precizni ni potpuni.

Prigovarače valja podsjetiti kako se, kao što je spomenuto, i najpovršnjim pregledom abecednih podataka objavljenih posljednjih godina, dade lako ustanoviti, da **imena velike većine muškaraca nisu objavljena**. A oni koji predbacuju zbog netočnosti ili nepotpunosti **objavljenih podataka** (pretežno onih koji se tiču žena, te manjeg broja muškaraca) trebali su već davno reagirati i na taj način pomoći priređivaču. U državama koje drže do svog dostojanstva i vlastite povijesti, ovakav posao rade ekipe stručnjaka u statističkim zavodima i povjesnim institutima. U Hrvatskoj za takav posao nema ni volje ni novca.

Pozivamo radi toga sve one, koji mogu dopuniti ili ispraviti objavljenе podatke, da ih dostave uredništvu (po mogućnosti priklapajući primjerak pismene osude, tamo gdje takva postoji). Svi će ispravci biti objavljeni i na taj način podvrgnuti ponovnoj provjeri. Ujedno najavljujemo skori nastavak objavljinja ovoga vrijednog doprinosa dokumentiranju naše novije povijesti. (Ur.)

OTVORENO PISMO PREDSJEDNIKU HRVATSKOGA HELSINŠKOG ODBORA, ŽARKU PUHOVSKOM – ZAHTJEV ZA OSTAVKOM

Ništa nije fantastičnije od stvarnosti. (Vlado Gotovac)

Pismo koje upućujem, moje je pravo i moja obveza. Temelji se na činjenici da pripadam u utemeljiteljice i da sam prva predsjednica pokreta majki za mir iz 1991. «Bedem ljubavi». Povod je prošlost jedna međunarodna konferencija «o utvrđivanju istine nakon ratnih sukoba» održana u Zagrebu u organizaciji nevladine organizacije «Documenta».

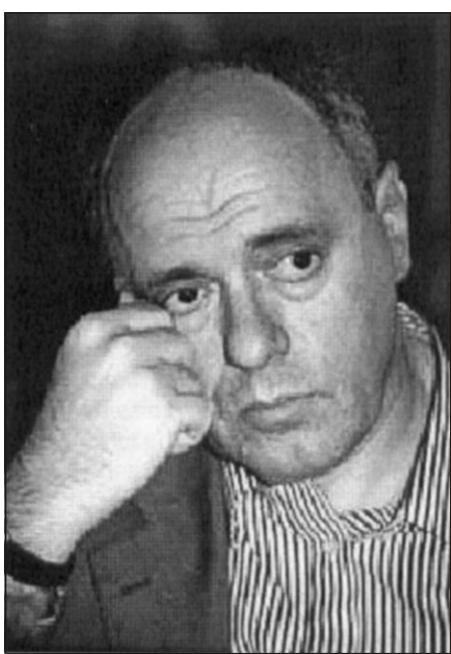
Pišem u ime brojnih žena i majki, koje su bez velike pompe i pomoći sa strane u očajničkoj i neravnopravnoj borbi osnovale organizaciju, koja je obilježila početak rata (ljeto 1991.) na prostoru bivše države. Također, prisiljena sam reagirati zbog bezbrojnih telefonskih poziva i ogorčenja bivših članica pokreta iz cijele Hrvatske i BiH, izazvanog izjavama aktualnog predsjednika Hrvatskoga helsinskog odbora, g. Žarka Puhovskog.

Razlog za navedeno ogorčenje leži u njegovim lažima i optužbama iznesenima na međunarodnom skupu, koji je posredno ili neposredno financirala hrvatska država i u prisutnosti najviših predstavnika hrvatske vlasti! Monstruozna je laž da su «majke, vadeći sinove iz jedne vojske, slale iste u drugu i na taj način direktno radile protiv mira!». Moram zbog toga konstatirati slijedeće:

1. Bedem ljubavi nastao je spontano kao rezultat neizdržive situacije u ljeto 1991. i direktnog angažiranja tzv. JNA na strani velikosrpske politike S. Miloševića. Nije nastao ni novcem izvan Hrvatske, ni bilo kakvom potporom međunarodnih organizacija. Naši se skupovi nisu održavali u skupim hotelima niti uz potporu vlasti. Kao i naše prijateljice (s kojima smo proslavile 15. obljetnicu postojanja) iz Argentine, iz organizacije «Madres de plaza de Mayo», najprije smo uložile ogroman trud da bi nakon puta u Beograd krajem kolovoza 1991. doživjele oduševljenu podršku na zboru koji je pred više desetaka tisuća građana na Krešimi-

rovu trgu u Zagrebu, koji je zapamćen čuvenim govorom Vlade Gotovca.

2. Bedem ljubavi bitno je obilježila podrška majki iz drugih dijelova tadašnje Jugoslavije, pa su tako u našim akcijama sudjelovale i majke iz BiH, Srbije, Slovenije, Makedonije i Kosova!

Žarko Puhovski, predsjednik HHO i stručnjak u svim područjima ljudske djelatnosti

3. Sva naša nastojanja (postoje brojni dokumenti) bila su usmjerena protiv vojske, koja je direktni krivac za tragedije koje su uslijedile. Spašavale smo mlade ljude svih narodnosti, uz beskrajnu zahvalnost roditelja koji su često dolazili iz Srbije, BiH i Crne Gore, putujući do naših gradova preko Mađarske!!

4. Bedem ljubavi na svojim se skupovima u hrvatskim gradovima (Bjelovar, Varaždin, Pula, Rijeka, Split, Dubrovnik itd.) izrazito zalagao za mir i suradnju s majkama iz drugih dijelova tadašnje Jugoslavije. Upravo zbog toga bio je nerješiv problem za JNA i njezin KOS.

5. Nemjerljiv je doprinos Bedema ljubavi međunarodnom priznanju Republike Hrvatske, koje je bilo izraz plebiscitarne volje građana Hrvatske. Naše mirotvorstvo bilo je presudno za podršku dobivenu tijekom putovanja u europske centre u rujnu 1991. i susreta s H. D. Genscherom, tadašnjim ministrom vanjskih poslova Njemačke!

Skandalozna je laž koju je izrekao Žarko Puhovski, osoba koju se već nekoliko desetljeća, a posebno posljednjih 15 godina nastoji nametnuti za arbitra u hrvatskome javnom prostoru. Opasnom tezom samozvani tumač «tranzicijske istine» izjednačuje JNA, koja je najprije razoružala teritorijalnu obranu u Hrvatskoj, a zatim oružje gurnula u ruke naših sinova da ubijaju vlastite roditelje i ruše vlastite gradaove, i s druge strane nas, građane Republike Hrvatske, koji su se gotovo goloruki branili.

U ratu koji je za velikosrpske ciljeve vodila i JNA, Bedem ljubavi i njegove brojne članice zadale su težak udarac KOS-u i sličnim službama. Ostatci tih službi danas nastoje krivotvoriti činjnice, čak i one koje je svjedočio Veljko Kadijević u svojim memoarima!

Strašno je da u ulozi predsjednika HHO Žarko Puhovski pred tužiteljicom Haškog suda i «odabranim mirotvorcima», stradalnike domovinskog rata okupljene pred hotelom «Sheraton» naziva «uspaljenim patriotima» a majke članice Bedema ljubavi proglašava odgovornim za smrt mlađih ljudi i svoje djece!

Bol za izgubljenim sinovima velika je, ali je velik i naš ponos. Postupak Žarka Puhovskog tu bol čini još težom.

Isprika, ako bi i uslijedila, tu ne može ništa nadomjestiti. Jedino što preostaje i što javno tražim, jest ostavka Žarka Puhovskog na mjesto predsjednika HHO-a.

Slavica Bilić – jedna od utemeljiteljica i prva predsjednica Bedema ljubavi

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXXIV.)

RASPRAVU O POLOŽAJU ŽIDOVA U NDH VALJA OSLOBODITI PREDRASUDA

Slanje Židova u zatočeničke logore najteža je mjera primijenjena protiv njih. Uzroci njezine primjene daleko su zamršeniji od donošenja rasnih zakona. Osim njemačkoga pritiska, na to su utjecali i ponasanje većega broja Židova i obrambene potrebe hrvatske države.

Već je obilno podkrijepljeno dokazima negativan odnos pretežnoga dijela židovske društvene elite prema ideji hrvatske državne nezavisnosti. Prema povjesničaru **dr. Jaši Romano**, Židovi su, pogotovo nakon 1932. godine, sve više padali pod komunistički utjecaj. Nadprosječno su bili zastupljeni u Komunističkoj partiji Jugoslavije, naročito u nekim sredinama. U Bosni i Hercegovini gotovo da nije bilo mjesta, u kojem su živjeli Židovi, a da među njima nije bilo komunista. U Sarajevu, u kojem su oni činili oko 13,5 posto stanovništva, uoči Drugoga svjetskog rata bilo je 279 članova Partije, a od toga su 62 bili Židovi, dakle više od 22 posto partizanskog članstva. U židovskome športskom društvu "Mataja" u Sarajevu bilo je učlanjeno oko 1.100 osoba, a od toga su njih 400 bili članovi SKOJ-a ili Partije. Ta njihova nadprosječna zastupljenost još više je bila izražena u sastavu svih partizanskih vodećih tijela, počevši od najniže pa do najviše ustrojbene jedinice, kao i u udrugama, koje su stajale pod utjecajem komunista. Dvojica od njih bili su članovi Centralnoga komiteta KP Jugoslavije: **Moše Pijade** i **Pavle Pap**. Osnivali su vlastite i uvlačili su se u postojeće židovske udruge te u njima politiskivali cioniste, šireći tako svoj utjecaj. Na svim područjima komunističke djelatnosti bila je zapažena njihova uloga (481).

Iz ovoga relativno maloga broja komunista pogrešno bi bilo zaključiti, da se radi

Piše:

Ivan GABELICA

o beznačajnoj političkoj skupini. Budući da su djelovali ilegalno, njihovo se članstvo ne smije uspoređivati s članovima političkih stranaka, koje slobodno izlaze na izbore. Uz članove, komunisti imaju i simpatizere, koji su spremni izvršavati partijske zadatke. Vrlo su dobro organizirani, vješto koriste političke prevrate, u

nijeli i rasni zakoni i druge antisemitske odredbe.

Komunisti su bili načelna i otvorena prijetnja Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od prvoga dana njezina nastanka. Letcima su pozivali narod na pobunu protiv nje i osnivali udarne skupine, koje su prikupljale oružje za pobunu, rušile željezničke pruge i mostove, rezale telefonske stupove i žice, palile skladišta i poduzimale slične diverzantske podhvate. Kad je Njemačka 22. lipnja 1941. napala Sovjetski Savez, odmetali su se u šumu, osnivali partizanske odrede, palili općinske, poštanske i školske zgrade, podmetali eksploziv pod putničke vlakove, napadali oružničke postaje, iz zasjede ubijali vojne i civilne osobe i sl., a kada su ojačali, predvodili su genocid nad hrvatskim i muslimanskim pučanstvom. U organiziranju ovih udarnih i partizanskih odreda i skupina istaknutu ulogu igrali su mnogi židovski komunisti, kao na pr. **Nisim i Moša Alba-hari**, **Oskar Danon**, **Mento Eškenezi**, **Pavle Goranin**, **Pavle Pap**, **Leo Geršković**, **Leo Mates**, **Robert i Rudolf Domany** i mnoštvo drugih, koji su ujedno i neposredno sudjelovali u svim tim terorističkim podhvatuma (482).

Kako bi se spriječila ta komunistička, a isto tako i četnička, teroristička djelatnost, sumnjive osobe slane su u zatočeništvo. Takvim osobama smatrani su u prvom redu komunisti i njihovi simpatizeri, ali i svi ostali protivnici hrvatske državne nezavisnosti. Budući da je komunistički i nehrvatski utjecaj bio razmjerno jako raširen među Židovima, uvezvi uz to u obzir njemački pritisak, oni su kao cjelina bili pod naročitom paskom državne vlasti. Ali u logore su upućivani samo oni, za koje je ustanovljeno da surađuju s odmetnicima, dakle partizanima i četnicima, ili da pos-

Jedan od protužidovskih proglosa iz svibnja 1941.

kojima pojačano izazivaju kaos i nerедe, kako bi se kao ozbiljan politički čimbenik nametnuli za vođe političkim nezadovoljnicima. To osobito dolazi do izražaja kod Židova. S obzirom na međusobnu čvrstu povezanost židovske zajednice, ti komunisti, koji potječu iz njezine sredine, s posebnom lakoćom šire svoj utjecaj na cijelu zajednicu. Tomu su svoj udio dopri-

toji ozbiljna sumnja u takvu suradnju ili spremnost na nju, a ne zato što su Židovi. Tako se je postupalo i prema Hrvatima, katolicima i muslimanima. To potvrđuju mnogi dokazi, ali će biti dovoljno navesti samo neke od njih.

Nema, naime, ni jedne zakonske odredbe ili opće naredbe upravne vlasti, kojim bi se omogućavalo upućivanje nekoga u logore zbog njegove rasne, nacionalne ili vjerske pripadnosti. Upućivanje u logore dopušteno je samo zbog čina, koji, pojednostavljeni rečeno, ugrožavaju državni opstanak ili zbog skitnje, prosjačenja ili bludničenja. Ako se u općim naredbama upravne vlasti spominju Srbi ili Židovi ili neka druga ljudska skupina, u zakonskim odredbama ni toga nema, onda se uvijek domeću riječi, da se to odnosi na one, koji su, na primjer, poznati kao komunisti ili sumnjivi zbog komunizma ili slični izrazi.

Tako je, na primjer, naredbom od 14. svibnja 1941. zabranjeno kretanje sarajevskim Židovima izvan Sarajeva, "jer je utvrđeno da i Židovi i Židovke odnose hranu i municiju sakrivenim četnicima". Kako bi se tim istim Židovima onemogućio odlazak u šumu k odmetnicima, Zapovjedništvo 4. hrvatske oružničke pukovnije naredbom od 14. lipnja 1941., koja je dostavljena svim podčinjenim zapovjedništvima, naredilo je, da se uhite svi Židovi, s propusnicom ili bez propusnice, koji se zateknu izvan gradskoga područja (483). Ravnateljstvo ustaškoga redarstva poslalo je 23. srpnja 1941. na log svim velikim županima, uključivši i **Juru Francetića** kao povjerenika za Bosnu i Hercegovinu, "da se najžurnije izvrši pritvaranje svih Židova i Srba - pravoslavaca, koji su bili poznati već kao komunisti, bilo pak da su i malo sumnjivi, da su skloni tome pokretu "i da "iste mjere valja poduzeti i protiv komunista katoličke ili muslimanske vjeroispovijesti, kao i drugih time, da se pridrže do daljnjega u pritvoru, dok Srbe i Židove ima se smesta odpremiti u zbiralište (konc. logor) Gospic". Na temelju toga naloga predstojništvo Gradskoga redarstva u Sisku uputilo je 24. srpnja 1941. godine 26 Židova i 32 Srbina "na prisilni rad u koncentracioni logor Gospic" radi "raznih djela sabotaže,

dijeljenja komunističkih letaka i podmetanja eksploziva, a u interesu osiguranja javnoga reda i mira" (484).

U prosuđivanju ova dva zadnja dokumenta valja uzeti u obzir činjenicu, da su oba nastala samo nekoliko dana prije četničko-komunističkoga ustanka u jugozapadnoj Bosni i jugoistočnoj Lici, koji je rezultirao genocidom nad hrvatskim i muslimanskim pučanstvom toga kraja. U svijetu tih događaja valja promatrati i na redbu velike župe Dubrava u Dubrovniku od 31. srpnja 1941., da se uhite Srbi i Židovi, "koji su poznati po svom ranijem ra-

Veliki rabin Miroslav Salomon Freiberger

du i držanju kao komunisti ili da su istinski skloni tom pokretu" i da se sprovedu u logor u Gospicu (485). Sličnoga sadržaja je i obavijest Kotarske oblasti Visoko od 26. kolovoza 1941., kojom javlja velikoj župi Lašva i Glaž u Travniku, da je uhićeno i "odpremljeno u Gospic 57 Židova i Srba naklonjenih komunizmu" (486). Izgleda da je židovsko ponašanje na travničkomu području sve više zabrinjavalo hrvatske državne vlasti i predstavnike Ustaškoga pokreta, pa stožernik ustaškoga stožera velike župe Lašva i Glaž izvješće 4. listopada 1941. "Ravnateljstvo za javni red i signost, da u Travniku imade oko 800 Židova, nad kojima se ne vrši nikakav nadzor", iako "ti isti Židovi vrše strašnu neprijateljsku promidžbu, imaju vjerojatno vezu sa četnicima, koje

obavještavaju preko grko-istočnjačkih žena". I "sve što se događa u našim redovima, to oni potanko znadu", kao npr. "preselenje zatočenika iz Kruščice, onda razne podhvate komunista i četnika u Varešu, Kladnju i Brezi itd.". Ustaški stožer moli Ravnateljstvo ustaškoga redarstva, da poduzme odgovarajuće mjere protiv Židova (487). Slično je stanje bilo i u velikoj župi Livac i Zapolje, sa sjedištem u Novoj Gradiški. Veliki župan te župe u svom dopisu Državnom ravnateljstvu za ponovu 5. prosinca 1941. piše: "U Novoj Gradiški još do sada niesu u celosti primjenjene mjere protiv Židova, kao u nekim drugim gradovima. Javno sigurnosni obziri u ovome kraju međutim traže, da se iz Nove Gradiške kao središta velike župe Livac-Zapolje odstrane svi nepočudni elementi a napose Židovi sa jedinom iznimkom dvojice ili trojice Židova... Učestali napadi četničko-komunističkih odmetnika na obroncima gore Psunja i u nedalekoj okolini Nove Gradiške, spriječenje možebitne komunističke konspiracije napose okolnosti radi najnovijih izvida i istraga, koje se vode protiv izvjesnih komunističkih aktera ovoga kraja - traže bezodgodno udaljenje Židova iz ovoga mesta". Predlaže, da ih se privremeno smjesti u kaznionicu u Staroj Gradišci (488).

U 1942. godini zapažen je pojačan židovski odlazak u partizane. To je konstatovalo i Glavni stožer Ministarstva hrvatskoga domobranstva, koji u svom aktu upućenom Operativnom stožeru domobranstva 9. siječnja 1942. tvrdi, da "židovska omladina listom odlazi u redove partizana-komunista, gdje igra ulogu političkih komesara". To je podudarno s izvješćem zapovjedništva Vojne krajine u Sarajevu, koje je 18. siječnja 1942. poslano Ministarstvu hrvatskoga domobranstva, a u kojem stoji, da je "primjećen i partizanski odred "kaputaši" židovske inteligencije u kojem se nalaze i židovske žene. Taj odred sa Romanije došao je u okolinu Vareša" (489). Ovakvo kontinuirano opredjeljivanje na protuhrvatsku stranu odrazilo se je i na potrebi poduzimanja odgovarajućih sigurnosnih mjera hrvatskih državnih vlasti prema Židovima. Takva mjera je i odluka Kotarske oblasti u Pod-

ravskoj Slatini od 6. lipnja 1942. kojom se određuje "izseljenje Židova iz svih nastanjenih mesta ovoga kotara" i određuje im se "mjesto skupnog stanovanja u Noskovačkoj Dubravi na gospodarstvu grofa Ivana Draškovića time, da mogu sa sobom ponijeti sve stvari potrebne im za daljnji obstanak". Od toga su izuzeti "Židovi potrebeni priradnim poduzećima, ličnici i mješoviti brakovi". U obrazloženju te odluke je navedeno, da su razlozi njezina donošenja tajne prirode, pa se ne navode, ali su navedeni u dopisu upućenom 14. lipnja 1942. velikoj župi Baranja u Osijeku, kojoj se taj predmet dostavlja na dalji postupak. Tu se navodi: "Poznato je, da se u brdskom predjelu ovoga kotara kriju partizani i odmetnici. Židovi su bili raštrkani po svim većim mjestima, savjestan i potreban nadzor nad njima nije se mogao voditi. Općenito je poznato da Židovi nisu skloni današnjem poredku, nego da pomažu one koji aktivno djeluju terističkim djelima protiv državnih ustanova i uređaja. Dana 3.VI.o.g. uhvatila je ustaška posada sela Četekovca Ferber Eduarda, Židova iz Mikleuša, občina Nova Bukovica, koji je išao da se priključi partizanima. Da bi ova oblast mogla voditi potreban nadzor nad Židovima donesena je odluka o njihovom izseljenju i skupnom smještaju" (490). Ovakav način sprječavanja židovske protudržavne djelatnosti, kao u Podravskoj Slatini, bio je rjeđi. Najčešće ih se je slalo u zatočeničke logore.

Da su Židovi slani u logore zbog njihove subverzivne djelatnosti protiv hrvatske države, priznaju, indirektno i barem djelomice, i neki židovski pisci. Tako Jaša Romano kaže, da je u logoru "Danica", kod Koprivnice, bilo zatočeno "oko 300 jevrejskih (židovskih - op. I. G.) omladića, od kojih su mnogi bili članovi SKOJ-a i pripadnici NOP" (490-a).

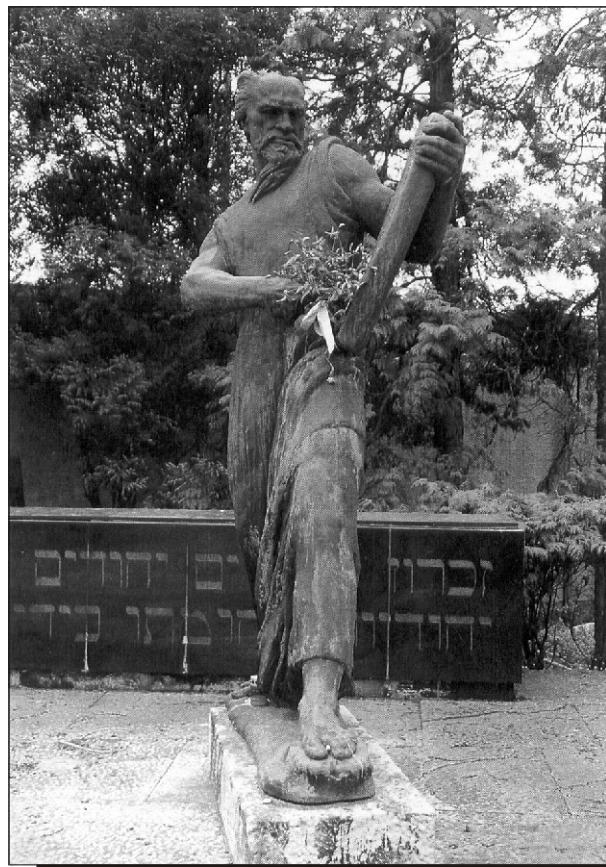
Ali u nekim dokumentima redarstvenih vlasti prvoga stupnja stoji, da se baš Židovi upućuju u logor, navodeći nekada njihovo ime i prezime, nekada samo njihov

ukupan broj, a ne i razlog zbog kojega se upućuju. U nekim od tih dokumenata čak piše, da se u logor šalju Židovi i komunisti. To može navesti na pogrešan zaključak, da su ti Židovi zatočeni zato što su Židovi. Tim dokumentima se izvršavaju zakonske odredbe i opće naredbe redarstvenih vlasti višega stupnja. Državnu volju i politiku određuju oni koji izdaju zakonske odredbe i opće naredbe, a ne oni koji ih samo izvršavaju. Zato se u navedenim dokumentima može raditi samo o nespretnim i nepreciznim formulacijama

zbog protudržavne djelatnosti, odnosno osnovane sumnje u takvu djelatnost. Mnogi od njih su na temelju putnih isprava, koje su im dale hrvatske vlasti, legalno odlazili iz Nezavisne Države Hrvatske u države, u koje su htjeli (491).

Onima, koji su ostali u Hrvatskoj, bilo je dopušteno osnivati posebne židovske pučke škole i obdaništa i izdavati novine: "Židovski glasnik" za odrasle i "Židovski dječji list" za djecu i omladinu (492). U listopadu 1941. u Crikvenicu je iz Sušaka, tada anektiranoga Italiji, stiglo 150 Židova, koji su bili bez sredstava za život. Velika župa Vinodol-Podgorje, žečeći spasiti te ljude, odmah je o tomu izvijestila Ravnateljstvo ustaškoga redarstva, Židovski odsjek, koji je 27. listopada 1941. pozvao Židovsku bogoštovnu općinu u Zagrebu, da se pobrine za opskrbu tih osoba i da ga hitno izvijesti, što je učinila (493). Neki su Židovi, nakon određenoga vremena provedenog u logoru, i prije izdržane kazne s cijelom obitelji puštani na slobodu (494). Nekim istaknutim Židovima davane su putne isprave, da mogu putovati u Madžarsku, Italiju i Švicarsku, stupati u svezu sa židovskim organizacijama i prikupljati materijalnu pomoć za židovske zatočenike.

U Nezavisnu Državu Hrvatsku bio je dopušten ulazak **Josefu Blumu**, predstavniku američke pripomoćne udruge "American joint distribution committee" radi dogovora s predstavnicima Židovske bogoštovne općine u Zagrebu o pružanju materijalne pomoći Židovima (495). U logorima se je vodila skrb o prehrani zatočenika, pa su zapovjedniku logora i Ravnateljstvu ustaškoga redarstva dostavljana tjedna izvješća o jelovniku logoraša, iz kojega se vidi, da je hrana, navedena u njemu, sadržavala zadovoljavajuću količinu kalorija (496). Logorašima je bilo dopušteno primanje paketa, lijekova i cjepiva i dopisivanje s obitelji (497). Liječnička povjerenstva pregledavala su smještaj zatočenika, davala primjedbe na eventualno nehigijenske uvjete, u kojima zatočenici borave, zahtijevala saniranje

Mojsijev spomenik na Mirogoju

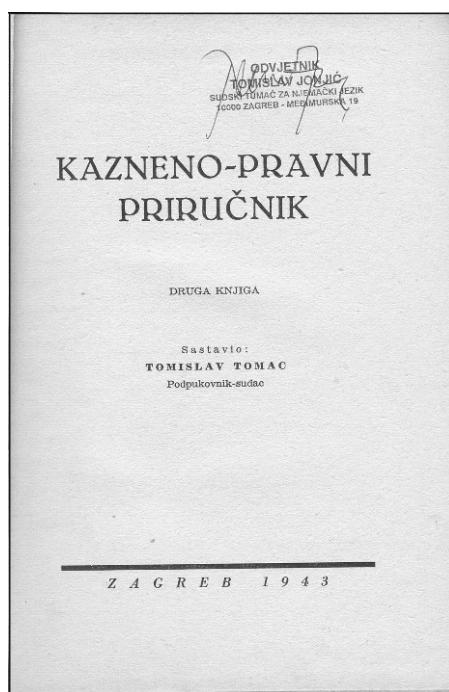
ma, ali se njima ne obaraju tvrdnje, da Židovi nisu upućivani u logor zato što su Židovi nego zbog svojih protudržavnih čina.

U jugoslavenski orijentiranoj historiografiji, publicistici i memoarskim djelima, pogotovo kod židovskih pisaca, ti logori se nazivaju logorima smrti, jer su navodno Židovi u njih upućivani, kako bi bili fizički istrijebljeni. Mnoge činjenice pobjaju takve tvrdnje kao potpuno neistinite. Pobjija ih sama činjenica, da Židovi nisu tamo upućivani zato što su Židovi nego

prilika i u tomu po potrebi izvješćivala čak i Ministarstvo zdravstva. Poduzimane su preventivne mjere, da ne dođe do epidemije, a u slučaju da je došlo, hitno se je pristupalo njezinu suzbijanju i o zdravstvenom stanju zatočenika redovito se slala izvješća Ravnateljstvu ustaškoga redarstva. O zdravstvenoj skrbi za zatočenike najbolje govori činjenica, da su seljaci iz okolice Lobora–grada dolazili u taj logor s molbom za liječenje odnosno za liječnički pregled, jer je, očito, liječnička služba u njemu bila kvalitetnija nego u okolnim mjestima (498). Teži bolesnici su otpremani u civilne bolnice na liječenje. Tamo su upućivne i trudne zatočenice da rode, a nakon poroda bilo im je dopušteno, da ostanu izvan logora, dok se ne oporave (499).

Prema svjedočanstvima **Vojislava Prnjatovića, Mirka Pajkića, Sime Durkovića i Ante Cilige**, bivših logoraša, Židovi su bili povlašteni u logorima (500). O stanju zatočenika u Jasenovcu, iako najožloglašenijemu po stradanju ljudi, puno govori činjenica, da je u njemu postojao komunistički partijski komitet, koji je odražavao vezu s partizanima u šumi, što je nezamislivo, da bi se moglo dogoditi u jugoslavenskim komunističkim logorima ili zatvorima u mirno vrijeme (501). S državne strane se je pazilo, da ponašanje službenih osoba prema zatočenicima bude ispravno. Prema izvješću **Siegfrieda Kaschea** Ministarstvu vanjskih poslova Trećega Reicha iz veljače 1942., svaki ustaša, koji je bio u službi osiguranja logora Jasenovac, morao je „položiti posebnu zakletvu da svoju moć ne će zloupotrebiti i da se neće bogatiti na račun zatočenika, uz prijetnju smrću“, pa je deset ustaša, koji su se ogrijesili o tu zakletvu, bilo strijeljano na licu mjesta. **Stjepan Rubinić** je 29. siječnja 1942. kažnjen „odstranjenjem iz ustaških redova“, jer je između ostalog, „kao zapovjednik logora (u Gospiću i Slavetiću) postupao nekorektno sa zatočenicama logora, stupajući s njima u ljubavne odnose“, zbog čega je bio zatočen u logoru u Staroj Gradišci (502). S ovim činjenicama je nespojiva tvrdnja, da su to bili logori smrti, u kojima se išlo za fizičkim istrebljenjem Židova.

Ali Nezavisna Država Hrvatska je bila isprepletena mrežom njemačkih obavještajnih službi, koje su pratile zbivanja u njoj, a posebno odnos prema Židovima, pa su o tomu izvješćivale svoja mjerodavna državna tijela u Berlinu. Nijemci su bili nezadovoljni, prema tim izvješćima, blagim odnosom hrvatskih državnih vlasti prema Židovima, pa su vršili pritisak na Hrvatsku, da se oni deportiraju u Njemačku. Pod tim pritiskom Nezavisna Država Hrvatska je u srpnju 1942. pristala na to, što je djelomice i provedeno u kolovozu

iste godine (503). No, njemački su pritisci trajali i dalje. Hrvatske državne vlasti bile su svjesne, obzirom na nerazmjer snaga, da se neće moći oduprijeti njemačkim zahtjevima, pa su nastojale spasiti, što se spasiti dade i odgovlačiti s deportacijom u Njemačku. To potvrđuje apostolski vizitator **Marcone**, koji 8. studenoga 1942. javlja kardinalu **Maglioneu**, da je u više navrata razmatrao židovski „problem s poglavnikom i šefom policije“, pa je nešto „dobiveno, ali ne mnogo“. **Ljudevit Zimperman**, nakon Eugena Dide Kvaternika novi glavni ravnatelj Glavnoga ravnateljstva za javni red i sigurnost, odnosno šef policije, kako ga naziva Marcone, odlučno je „osudio ekcese koji su se dogodili u Hrvatskoj protiv Židova“, ali je otvorenio rekao, „da on ne može bitno promjeniti mjere primijenjene protiv tih

nesretnika i da će se prije ili kasnije svi morati prevesti u Njemačku“ (504). Iz ovoga pisma, pogotovo iz činjenice da čak Pavelić kao državni poglavar s papičkim predstavnikom u više navrata razmatra židovski problem, opravdano se može zaključiti, da je s hrvatske državne strane postojala volja, da se Židovi zaštite, ali je u tome bila ograničena njemačkim pritiskom. Slično je Marcone javljao kardinalu Maglioneu i u pismu od 1. prosinca 1942. Navodeći da je u posjetima Poglavniku i u "drugim dodirima s civilnim vlastima, napose sa šefom policije", stalno "ustrajavao na blagom odnosu prema Židovima", kaže, da su odgovori uvijek bili isti: „Židovi moraju napustiti Hrvatsku; nije namjera vlade strogo se odnositi prema njima“ i da je poglavljanik "također izdao naređenja u tomu smislu" (505). U skladu s takvom politikom, hrvatska se vlada nije protivila iseljenju pedesetero ili šezdesetero židovske djece u Italiju (506).

U takvim je okolnostima 19. siječnja 1945. bio postignut sporazum između dr. **Filipa Crvenkovića**, koji je 5. prosinca 1942. zamijenio dr. Zimpermana na mjestu glavnoga ravnatelja Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost, i **Vilka Kühnela**, predstojnika Židovskog odjeka, s hrvatske, i dr. **Franza Abromeita**, s njemačke strane, da se is Hrvatske isele podpuni Židovi, bez obzira na starost, spol i vjersku pripadnost, s izričitim uglavkom, da se od toga izuzimaju "počasni arijevci, mješanci (vjerojatno osobe u mješovitome braku - op. I. G.) i polužidovi" (507). Izgleda, da taj sporazum nije sproveden u djelo, pa je nastavljeno s daljim dogovaranjima pod njemačkim pritiskom. U kakvim prilikama se je odvijalo to dogovaranje s Nijencima, najbolje svjedoči pismo, što ga je 15. ožujka 1943. poslao apostolski vizitator Marcone iz Zagreba u Vatikan kardinalu Maglioneu. Marcone navodi, što je sve poduzeo kod hrvatskih državnih vlasti za spas Židova. Ističe, da mu je Poglavljanik više puta obećao, da se neće dirati u one Židove, koji su u mješovitim brakovima ili su prešli na katoličku vjeru. Ali je saznao, da je Siegfried Kasche, njemački poslanik, nakon pojave protužidovskih plakata, užviknuo: "Sveta Stolica počinje postajati

previše jaka u Hrvatskoj; želim vidjeti hoće li ovaj put pobijediti ona ili ja". Pis- mo završava dramatičnim Marconeovim apelom: Molim Gospodina, da Poglavniku udijeli snagu da izdrži (508).

No, nije samo Nezavisna Država Hrvatska bila izložena njemačkim pritiscima, da joj se izruče Židovi. Bile su to i ostale države pod njemačkim utjecajem, pa prema tomu i Italija i Slovačka (509). Italija je, međutim, bila europska velesila i glavni Hitlerov saveznik u Europi, pa se je tim pritiscima mogla oduprijeti, dok ostale države, među njima i Hrvatska, to nisu bile u stanju učiniti. Tako je krajem travnja 1945. došlo do sastanka u Zagrebu, na kojem su bili nazočni dr. Filip Crvenković i **dr. Majić**, nadstojnik političkoga odsjeka u Glavnому ravnateljstvu za javni red i sigurnost, s hrvatske, i dr. Franz Abromeit, s njemačke strane, kojom zgodom je Hrvatska pristala, da se preostali Židovi, izuzevi one koji su u mješovitomu braku ili koji su kao stručnjaci neophodno potrebni u gospodarstvu ili u javnim službama, prisilno isele u Njemačku (510). Naravno, od toga su bili izuzeti i počasni arijci sa svojim obiteljima, jer su oni bili punopravni hrvatski državljanji. Ovo iseljavanje provedeno je u mjesecu svibnju 1943., baš u vrijeme **Himmlerova** boravka u Zagrebu.

Da su ove protužidovske mjere bila njemački diktat, a ne prava volja hrvatskih državnih vlasti, potvrđuju, osim navedenih, još i neki drugi dokazi. Giuseppe Marconejavlja 10.svibnja 1943. kardinalu Maglioneu, da su on i nadbiskup **Stepinac** pred ministrom **Artukovićem** zagovarali zagrebačke židove. Artuković je tada, prema Marconeju, izjavio, "da je čvrsto branio Židove pred Himmlerom, ali mogao je ishoditi samo da budu pošteleni mješoviti brakovi" (511). Kako je u crkvenim krugovima još uvjek postojala bojazan i za te mješovite brakove, Marcone oduševljeno prenosi 31.svibnja 1943. kardinalu Maglioneu prijepis pisma, što mu ga je poslao **dr. Mile Budak**, tadašnji ministar vanjskih poslova, u kojemu stoji: "Mješoviti su brakovi u Hrvatskoj zaštićeni, i niti jedna mjera ne će biti nikada poduzeta protiv njih" (512). Ali

Nijemci su i dalje optuživali hrvatske državne vlasti, da ne provode iseljavanje Židova. U izvješću upućenom o tomu s li- ca mesta 11. svibnja 1943. Hansu Helmu u Zagrebu navodi se, da promatrač dobiva dojam, "da nadležne hrvatske vlasti spro- vode ovu akciju samo kako bi izvršile do- biveni zadatak, bez da se sama akcija djelotvorno provede". I ne samo to. Taj podhvat "se sprovodi u takvoj formi, da u hrvatskim krugovima izaziva antipatijsku prema Njemačkoj". Osim toga, "broj

Dakle, prema njemačkim izvješćima, antisemitski članci u hrvatskim novinama bili su samo maska za sabotažu protužidovske politike, naravno, u mogućim granicama. Deportacija Židova u Njemačku značila je bitno pogoršanje njihova položaja. U njemačkim logorima životni opstanak bio je je krajnje nesiguran. Zato su se s raznih strana poduzimali koraci, da ostanu u Hrvatskoj, gdje su bili sigurniji za život. Takva nastojanja dolazila su i iz židovske sredine. Dana 6. lipnja 1943. jugoslavenski konzulat u Jeruzalemu poslao je jugoslavenskoj izbjegličkoj vlasti u Londonu izvješće ovoga sadržaja: "Prema izvještaju jevrejskog pretstavnika u Cagliariju posljednjih 400 zagrebačkih Jevreja koji su do sada bili pod zaštitom zagrebačkog nadbiskupa upućeni u logor Jasenovac odatle treba da budu deportirani u Poljsku (okupiranu od Nijemaca, op. I. G.). Naša ovdašnja jevrejska kolonija moli intervenisati preko Vatikana da se to spreči" (515). To potvrđuje još jedan židovski dokument. Hrvatske su državne vlasti uskratile Židovima stranim državljanim dalji boravak u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i naredile, da je napuste. Židovi, međutim, nisu to želili, pa je **Miroslav Šalom Freiberger**, zagrebački nadra- bin, u ime Židovske bogoštovne općine u Zagrebu 4. travnja 1943. predložio Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost, da "dozvoli za Židove, strane pripadnike, kojima je uskraćena daljnja dozvola boravka, boravak u jednom za to predviđenom mjestu" (516). Dakle, za Židove je sve prihvatljivo, pa čak i logor Jasenovac, samo da ne budu deportirani ili prognani iz Hrvatske. Da im je život bio ugrožen u Hrvatskoj, ne bi željeli pod svaku cijenu ostati u njoj.

Bilješke:

481. Jaša Romano: Jevreji Jugoslavije 1941.-1945. žrtve genocida i učesnici NOR, Beograd, 1980., str. 16.-21., 33.-41. i 44.-45.
482. Isto, str. 217.-222., 226.-230., 234. i dalje
483. Isto, str. 127.
484. Antun Miletić: Koncentracioni logor Jasenovac 1941.-1945., knj. I., Beograd, 1986., str. 56.-57. i 59.-60.
485. Jaša Romano, nav. dj., str.140.

486. Antun Miletić, nav. dj., str.76.
487. HDA 252 - Ravnateljstvo ustaškoga redarstva, Židovski odsjek, kutija 7, dok. inv. br. 28.298.
488. Isto, kutija 9, dok. inv. br. 28.756.
489. Jaša Romano, nav. dj., str. 218.
490. HDA 252 - Ravnateljstvo ustaškoga redarstva, Židovski odsjek, kutija 15, dok. inv. br. 29.836.
- 490a. Jaša Romano, nav. dj., str.105.
491. HDA 252 - Ravnateljstvo ustaškoga redarstva, Židovski odsjek, kutija 2, dok. inv. br. 27.266 i 27.282, i kutija 3, dok. inv. br. 27.555 i 27.590.
492. Isto, kutija 2, dok. inv. br. 27.264., 27.265., 27.318. i 27.319. i kutija 9, dok.inv.br. 28.761., i kutija 11, dok. inv. br. 29.154.
493. Isto, kutija 7, dok. inv. br. 28.270.
494. Isto, kutija 8, dok. inv. br. 28.754., i kutija 15, dok. inv. br. 29.783. i 29.790.
495. Isto, kutija 3, dok. inv. br. 27.554; kutija 8, dok. inv. br. 28.575., i kutija 11, dok. inv. br. 29.153. i 29.154.
496. Isto, kutija 12, dok. inv. br. 29.311.; kutija 13, dok. inv. br. 29.427., i kutija 14, dok. inv. br. 29.678.
497. Isto, kutija 4, dok. inv. br. 27.783., 27.784.. i 27.848; kutija 8, dok. inv. br. 28.631, kutija 9, dok. inv. br. 28.842., i kutija 14, dok. inv. br. 29.733.
498. Isto, kutija 7, dok. inv. br. 28.281. i 28.309.; kutija 9, dok. inv. br. 28.760. i 28.842.; kutija 10, dok. inv. br. 28.851. i 28.993.; kutija 11, dok. inv. br. 29.070.; kutija 12, dok. inv. br. 29.235., 29.265., 29.293. i 29.300.; kutija 13, dok. inv. br. 29.390.; kutija 14, dok. inv. br. 29.626., 29.630. i 29.651., i kutija 15, dok. inv. br. 29.755.
499. Isto, kutija 9, dok. inv. br. 28.760.; kutija 10, dok. inv. br. 28.876.; kutija 11, dok. inv. br. 29.180.; kutija 12, dok. inv. br. 29.273. i 29.322. i kutija 15, dok. inv. br. 29.856.
500. Antun Miletić, nav. dj., knj. I., str. 253. i 311.; knj. III., str. 116.–119., i Ante Ciliga: Sam kroz Evropu u ratu (1939.–1945.), Zagreb, 2001., str. 144.–146.
501. Antun Miletić, nav.dj., knj. III., str. 698.–702., i Pavle Kalinić: Andrija Hebrang – svjedoci govore, Razgovor s Ivicom Skomrakom, Zagreb, 1991., str. 89.–90.

Židovska općina u Zagrebu

502. Antun Miletić, nav. dj., knj. I., str. 170.–172., i Ivo Goldstein–Slavko Goldstein, nav. dj., str. 300.
503. Bogdan Krizman, nav. dj., str. 557.–558.; Narcisa Lengel-Krizman: Sabirni logori i dječja sabirališta na području sjeverozapadne Hrvatske 1941.–1942., u knjizi "Sjeverozapadna Hrvatska u Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji», Varaždin, 1976., str. 887., i Holm Sundhaussen: Obaveštajna služba i policijski aparat Hajnriha Himmlera u «Nezavisnoj Državi Hrvatskoj» 1941.–1945., Vojnoistorijski glasnik", br. 1, Beograd, 1972., str. 108.–110.
504. Jure Krišto, nav. dj., knj. II., str. 228.
505. Isto, str. 235.
506. Isto, str. 242.–243.
507. HDA, MUP SRH, 013.0.65, kutija 40/1561, Dokumenti o progonu Židova, III. dio, str. 203.–204.
508. Jure Krišto, nav. dj., knj. II., str. 259. – 260.
509. Isto, str. 259. i 264.–265.
510. Bogdan Krizman, nav.dj., str. 560.
511. Jure Krišto, nav.dj., knj. II., str. 284,
512. Isto, str. 295.
513. HDA, MUP SRH 013.0.65., kutija 40/1561, Dokumenti o progonu Židova, I i II. dio, str. 276.
514. Isto, str.344.
515. Jure Krišto, nav. dj., knj. II., str. 298. i 299.-300.
516. Mladen Ivezić: Jasenovac - Brojke, Zagreb, 2003., str. 90.

(nastaviti će se)

ALOJZIJE STEPINAC

*držao se
muški
časno
ko nijedan
njega
prije*

*nitko nije
stao tako
kao što je
Alojzije*

*za života
on je sjao
u tome se
tajna krije*

*mrtav svijetli
Hrvat svijetli
naš blaženi
Alojzije*

*na grobu mu
zraka sunca*

*gore male
svijeće dvije*

*pomoli se
i zaželi*

*uslišit će
Alojzije*

Mario BILIĆ

EKSHUMACIJA ŽRTAVA II. SVJETSKOG RATA I PORAĆA KOD KARLOVCA

Tijekom listopada, studenog i prosinca prošle godine vršena je ekshumacija posmrtnih ostataka žrtava II. svjetskog rata i porača u okolini Karlovca.

Piše:

Mladen ŠOMEK

Iskapanja su vršena na dvije lokacije nedaleko od Karlovca, i to na Babinoj gori u blizini Macutova brda kod Vukmanićkog Cerovca, i na Petrovoj gori, na lokaciji Bujdanjku nedaleko Vojnića, i to po nalogu Županijskog suda u Karlovcu, a u suradnji sa Županijskim državnim odvjetništvom, Odjelom kriminalističke policije PU Karlovačke, Odjelom patologije Opće bolnice Karlovac i tvrtke Zelenilo.

Obje lokacije pronađene su istraživanjem Istraživačkog središta Saborske komisije za utvrđivanje žrtava II. svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, koje je djelovalo u Karlovačkoj podružnici našeg društva, kao i iskaza 30-tak svjedoka koji su imali saznanja o tim zločinima.

Na prvoj lokaciji, na Babinoj gori, iskopani su posmrtni ostaci šezdesetak žrtava ubijenih krajem ili nakon II. svjetskog rata.

Druga lokacija masovne grobnice pronađena je u Petrovoj gori nedaleko Vojnića, uz vododerinu što se spušta 300 m prema cesti za partizansku bolnicu. Partizanski egzekutori za grobnicu su koristili napuštenu partizansku zemunicu, odnos-

Leševi su bili ispremiješani, a prema ostatcima lubanja, žrtve su ubijane vatrenim oružjem (nađeno je mnogo puščanih čahura, kao i čahura pištolja) ili udarcima bajunetom. Grupiranje lubanja ukazuje na to, da su i u trenutku ubijanja bili vezani žičanim omčama i to po nekoliko ljudi zajedno. Kod iskapanja nađeni su razni osobni predmeti, poput češljeva, žileta, četkica za zube, vojničke aluminijске posude, prstenja, privjesaka, raznih gumba i sl. Prema pripadajućim gumbima vidljivo je da je odjeća na ubijenima bila vojničkog porijekla – njemačke vojske i vojske NDH.

Nađeni posmrtni ostaci su nakon obavljenih pregleda na Odjelu patologije smješteni u posebnu grobnicu na karlovačkom groblju Dubovac. Upravo se izrađuje građevinska dokumentacija za izradu posebne zajedničke grobnice na groblju Jamadol, pa će tijela mučki ubijenih žrtava biti dostoјno sahranjena.

Dolaskom proljeća, odnosno ljepšeg vremena, iskopavanja će se nastaviti u šumi Kozjača kod Mrzlog Polja kod Karlovca, a iza toga u Ogulinu. •

KAPUCINSKI KLOŠTAR U KANIŽI: HRVATI POBIJENI NAKON ULASKA PARTIZANA U GOSPIĆ 4. TRAVNJA 1945. (II.)

Svjedočenje
Franje Matijevića

«Ja sam **Franjo Matijević** iz Čanić Gaja, kućni broj 22. Kada su partizani ušli u Gospic, zatvorili su u Vilinu staju veliki broj ljudi. U noći su im rekli da ih vode u Gospic. Nisu ih poveli u gospički zatvor, već ovdje u gaj. To nam je pričao **Joso Kulaš**. Njega, vezana žicom za krojača **Lulića** iz Perušića, s ostalim sužnjima doveli su ovdje na strijeljanje. Strijeljala su ih djeca stara 16 do 17 godina. Valjda je puščano zrno presjeklo žicu kojima su bili vezani. Dali su se u bijeg. Lulića su ubili ovdje gore blizu. Žena je njegove posmrtnе ostatke prenijela u Perušić. Joso Kulaš uspio je pobjeći. Dobro je poznavao kraj. Stanovao je u Budačkoj ulici. Jedno se vrijeme sakrivaо u Plantaži, pa na Balinovcu. Dojavio je ženi da je živ, a potom se vratio kući. Uhitali su ga. Zatvorili su ga u gospičkom zatvoru iz kojeg je otpušten kući.

Od pobijenih pokopanih u ovoj grobniци, znao sam Brkljačića, oca **Joje** iz Kaniže, ložača u bolnici, pa **Peru Jelina Palijanova** i **Lukića** iz Ličkog Novog. Eto, neke sam i zaboravio, ne mogu se sjetiti, davno je to bilo.

Iskopali smo plitku skupnu grobnicu i pokopali ih. Iznad njihovih leševa složili smo daske i lim, da psi ne razvlače njihova tijela. Radili smo po zapovijedi i pod nadzorom partizana. Kako vidite, njihov grob do danas nije preoran.

Na ovo stratište doveden je i **Iva Asić**. Kad su partizani zapucali po njima, pao je i ostao ležati među mrtvima. Nije bio pogoden. Uspio se odvezati i pobjeći s ovog mjesto užasna zločina. Danas živi u Kandi.»

Piše:

Ivan VUKIĆ

Svjedočenje

Stjepana Pipe Brkljačića

«Rođen sam u Kaniži kraj Gospica 1931. godine. Moji roditelji otac **Jure** i mama **Jela** imali su nas petero djece.

Ne sjećam se događaja iz Kraljevine Jugoslavije. No, dobro se sjećam događaja iz vremena NDH i porača. Rodbina s matice strane aktivno je sudjelovala u stvaranju i obrani NDH. Ujak **Nikola Niđa Stilinović** bio je mornarički časnik za vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Služio je u Mornaričkoj akademiji u Divuljama. Pred uspostavu NDH pobjegao je iz Divulja u Zagreb. Stavio se na raspolažanje hrvatskoj vojsci. Služio je u zrakoplovstvu legije. Ratovao je na istočnom bojištu, na Staljingradu. Bio je zrakoplovac na bombarderu **štuki** i mitraljezac na istom ti-

pu zrakoplova. Kada se nakon dvije godine vratio u Hrvatsku, letio je na zrakoplov *Dornier* i malom zrakoplovu *Potez*. Iz Zagreba vozio je u Gospic poštu i ostale potrepštine. Zrakoplovno ratno pristanište bilo je na Logorištu kraj Gospica.

Partizanski napadi na Gospic bili su sve češći i jači. Donesena je bila odluka da se Gospic napusti, a Gospicani povuku u Italiju. U Karlobagu su već čekali usidreni brodovi, a mi smo se bili spremili za put.

Ujak Nikola spustio se zrakoplovom *Potez* u Dolove kod Oštare, gdje je sada streljana. S njim je bio još jedan zrakoplovac iz Pazarišta. Nisam siguran kako se prezivao, mislim **Milinković**. Donijeli su zapovijed da se zabranjuje povlačenje i da Gospic ni pod koju cijenu ne smije pasti partizanima u ruke, jer ako padne Gospic, pala je i Hrvatska.

Pred kraj rata zrakoplovom je s još dvjecom zrakoplovaca odletio u Veliku Britaniju. Bili su u nekoj diplomatskoj misiji,

Frane Matijević nad skupnom grobnicom

nisu bježali, jer su se vratili natrag u Zagreb. O tom njegovu putu ništa pobliže ne znam.

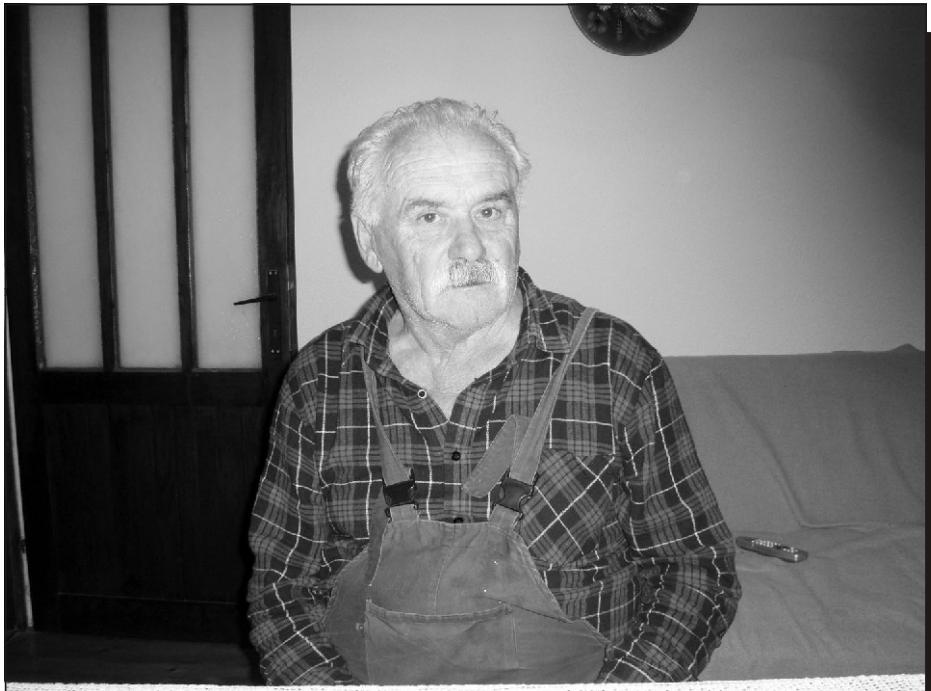
Na završetku rata nestao je. Siguran sam da je njega, Jakova **Rosandića** i ostale izdao **Pere Stanić**, koji je s njima služio u zrakoplovstvu. Ako grijesim, neka mi Bog oprosti. Jesu li ubijeni i bačeni u Jazovku ili su skončali na nekom drugom stratištu, ne znam.

Drugi ujak, **Josip Joja Stilinović**, rođeni brat Nikolin, također je bio mornarički časnik u Kraljevini Jugoslaviji. Kada je uspostavljena NDH, prijavio se u domobranstvo. Bio je časnik u opskrbnoj bojni.

Kada se pred ulazak partizana u Gospic povlačio s ostalim vojnicima i civilima zapovjeđenim pravcem Smiljan – Pazariste – Krasno put Austrije, kod Podgoračkih je kuća bio zarobljen. Partizani su s njim zarobili i **Brenka** iz Karlobaga. Tu je poginula jedna partizanka. Razjareni partizani za odmazdu strijeljali su njega i Brenka. Brenko je bio komunistički nastrojen. To mu nije pomoglo, jer su "drugovi" ubijali sve od reda starije od 16 godina. Pokopani su bili preko puta Martinčićeve prodavaonice građevinskog materijala.

Karlobažani su Brenka ekshumirali i pokopali u karlobaško groblje. Osobno sam u više navrata podnosio molbu da nam se dopusti ujakove kosti prenijeti u groblje. Redovito smo dobivali odgovor, da je on ratni zločinac i ne može se prenijeti u groblje dok ne prođe 35 godina od dana njegove smrti. Pred Domovinski rat konačno smo dobili dozvolu. Pogrebnik **Drago Brkljačić** vršio je ekshumaciju. Rovokopačem je otkopan tanak gornji sloj zemlje. Pojavila se okrugla rupa presvučena paučinastom prevlakom. Drago je zabranio daljnji iskop strojem. Ručno iskapanje nastavio je grobar **Martin** zvani Ifan. Otkopao je ujakove posmrtnе ostatke, glavu i bedrene kosti. Na lubanji na zatiljku bila je prostrigelna rupa. Ubili su ga s leđa. Pokopali smo ga u obiteljsku grobnicu. Počiva s braćom i sestrama.

I ostali stričevi bili su časnici hrvatske vojske. Trojica su svoju starost proživjeli u Kaniži.

Stjepan Pipa Brkljačić

Kaniža je sada spojena s Gospicom. Prije je bila prigradsko naselje, gusto napućeno. Kanižari su bili poznati po naglašenom domoljublju. Sva zbivanja kulturna i općedruštvena u Gospicu poticali su Kanižari. Danas, nažalost, Kaniža umire. Malo koja kuća je nastanjena. Veliki obol ovakvom stanju dali su Titovi drugovi.

Kad su partizani ušli u Gospic 4. travnja 1945., izvršili su stravičan pokolj, od kojeg se grad do današnjeg dana nije oporavio. Naročito se dobro sjećam pokolja u Kloštru – Financiji – Tratini.

Na Tratini su pripadnici Hrvatskog sokola uvježbavali kola i igrokaze. Moja mama bila je sokolašica. U Financiji je bila velika vojarna.

Partizani su zarobili naše ljude: popa Dragutina Kukalja, Korena, domobranskog časnika **Novaka**, Antu **Brkljačića** Šuška i još puno drugih.

Dragutin Kukalj bio je gospički župnik. Puno pažnje posvećivao je mladima. Pomagao je svima. Pravi Kristov namjesnik.

Koren je bio miran građanin, vrlo dobar zanatlija. Stolar po zanimanju.

Novak nije bio domaći, bio je Zagorac. Pred partizanima se sklonio s nama ostalima u podrum Pipotine pivane (pivovare). Tetak **Pipota** iznajmio je pivanu od Srbina **Dure Ristovića**. U podrumu nas je bilo jako puno. Partizani su naredili da naj-

prije izidu civili a potom vojnici. Izlazili smo jedan po jedan. Domobranskom časniku Novaku oduzeli su samokres, pokidali oznake čina i odličja s odore.

Ante Brkljačić Šuško bio je pisar u odvjetničkom uredu **Andrije Artukovića**, ministra u NDH. Njega su jako mučili.

Izdvojene zarobljenike među kojima su bili i navedeni odveli su u Kloštar. U noći su ih pobili.

Tata je toga zlokobnog 4. travnja bio dežurni vatrogasac. Odjeven je bio u vatrogasnou odoru, a inače je bio i vatrogasnii glazbenik. Prišao mu je jedan partizan i rekao da skine tu uniformu, jer će ga neka budala radi nje ubiti. Tetka Pipotinka dala je tati tetkovo civilno ruho i to mu je spasilo život. Odveli su ga u gospički zatvor. Pričao mi je, da su njih dvanaest do četrnaest jednog dana, postrojene dva i dva, u povorci poveli pod oružanom pratnjom. Sve su bili poznati građani. Sjećam se da je spominjao oca **Ane Lemić**, Milu Popa, sina **Dane Popa**. Ostala imena sam zaboravio. Vodili su ih preko Palijanova brda. Susreo ih je **Došen** zvani **Soko**, poznati komunist. Vraćao se odnekud u Gospic. S njim u vozilu bila su tri do četiri partizana. Naredio je da sužnje vrate natrag u gospički zatvor. Spasio im je život, ali je možda i ovim činom potpisao svoju smrtnu kaznu. Bio je poznati komunistič-

ki prvak. Sprječavao je svoje drugove da Hrvate masovno ubijaju, bez provjere i bez sudske presude. Sačekali su ga u Rizvanuši, iz zasjede gaubili i uz veliku pompu pokopali ispred suda u Gospiću. Njegovo ubojstvo pripisali su hrvatskim vojnicima, koji su se pred partizanskim odmazdom skrivali u velebitskim bespućima. Zvali smo ih križari i špiljari. Mnoge ljudе optužili su da su jataci proganjениh hrvatskih vojnika i civila, osudili ih na dugogodišnje robije, a cijele obitelji deportirali na Kordun i Banovinu, gdje su kao roblje radili na posjedima srpskih seljaka. Tata se vratio kući nakon tri-četiri mjeseca tamnovanja. Zbog grozomornih mučenja kroz koja su prolazili drugi osuđenici i on sam, obolio je na živce.

Na našoj barici uz Novčicu ubijen je pop **Kargačin** i profesor **Krilov**. Tu smo našli i **Andelku Čačić** udanu **Roša**, sestruru žene **Nidže Milinkovića**.

Tijelo popa Kargačina bilo je presavijeno preko vrbe. Iz usta virila mu je zuba proteza. Na tijelu su se vidjeli brojni oziljci i modrice. Prije smrti strahovito su ga mučili. U istom stanju bio je i profesor matematike na gospičkoj gimnaziji, Krilov, kojeg smo mi đaci zvali Njukica.

Pokopani su na mjestu pogibije. Novljani predvođeni pokojnim **Miljuškom**, zborovođom u novljanskome crkvenom zboru, krišom su otkopali popa Kargačina i pokopali ga u novljansko groblje.

Profesor Krilov i danas počiva na mjestu ubojstva. Njegov grob bih mogao odrediti uz moguću pogrešku od jednog do dva metra.

Dok sam tu čuvao kravu, a susjed stric **Nikola** lovio ribu, udicom je za kosu uhvatio truplo Andelkino, koje je plutalo na vodi. Teško smo je izvukli. Bila je sva plava od batinanja i s velikim modricama oko vrata. Ugušili su je i mrtvu bacili u rijeku. Nije otplatala nizvodno, jer joj je tijelo zapelo za vrbu. Inače se nalazila u visokom stupnju trudnoće. Stanovala je kod strine **Mande Milinković**. Po nju su došli **Vlade Plećaš**, Titov mornarički oficir i **Đuka Vujnović**, Ilelin zet, čiji je otac imao tiskaru u Gospiću.

Andelku Čačić ubili su njih dvojica. Sigurno su ubili i svoje profesore, popa Kargačina i profesora Krilova.

Pokojni Čačić krišom je pokopao kćer Andelku u Trnovcu. Dugo joj je na grob dolazio muž, Šibenčan **Roša**, koji je bio tenkist u hrvatskoj vojsci.

Otar Andelkin, pokojni Čačić, kad bi susreo Đuku Vujnovića, s prijezirom bi mu se naklonio i gledajući ga u oči s gađenjem nasmiješio. Opterećen nečis-

saslušanja vraćen sam u samicu. Doveli su k meni i Šubu.

Bili smo mladi, stari šesnaest do sedamnaest godina. Jedan stražar iz Divosela, imenom **Jovica**, virio bi kroz špijunku na vratima i govorio nam. "Ja će vas klati, ja će vas klati!" Nakon sedam dana, u noći oko 24 sata, okovana lisičinama, po kiši koja je lijevala kao iz kabla, pod oružanim pratnjom sproveden sam u OZNU, koja se nalazila u zgradici kod kapelice sv. Ivana, gdje je sada šumsko gospodarstvo. Uveli su me u veliku sobu. Za stolom je sjedio **Pajo Milković**, a na stolu ispred njega bio je pištolj i kutija cigareta "Sutjeska". Dobro me je poznavao, a ipak me je ispitivao tko sam, čiji sam i otkud sam. Rekao sam mu kako se zovem i da sam iz Kaniže. Pitao je dalje, gdje mi je otac. Rekao sam mu da mi otac radi na otklanjanju kvarova na vodovodnoj mreži Brušane – Gospić. Ispitivao me gdje sam bio proteklih dana i noći, prije uhićenja. Prisiljavao me da priznam, a ja nisam imao što priznati, jer nikakve krivnje nije bilo na meni. Derao se na mene, psovao mi majku i uz psovku naredio straži da me vrate u zatvor. Tek kada sam otpušten iz zatvora kući, doznao sam što je razlog našeg uhićenja.

Dvanaest ustaša, među kojima je bio i stric **prof. Manje Frković**, uspjeli su iz zatvora probiti prolaz u sud. Iz sudske zgrade spustili su se niz žlijeb i pobegli. Nažalost, pohvatani su i pobijeni. Nije mi poznato da se netko spasio.

Partizane je zahvatila panika. Kako se mogao dogoditi tako dobro organiziran bijeg u odlično čuvanome zatvoru. Grandom je kružila priča, da je jedan ustaša obukao partizansku odoru, odgumno stražara, organizirao i omogućio bijeg. Kako je izvan zatvora bijeg bio loše organiziran, bjegunci su ubijeni u bijegu ili su uhvaćeni i u zatvoru ubijeni.

Posebno se sjećam mučeničke smrti **Ivana Brkljačića Kumića**. Strahovito su ga mučili. Odrezali su mu jezik i uši, i na kraju ubili na skupnom stratištu i grobištu ispred gospičkog groblja. Samo dragi Bog zna koliko je tu još ljudi pobijeno.

Sjećam se također pokopa komunista **Miće Šabana**, partizanskog heroja.

Nikola Nidže Stilinović

tom savještu, ovaj nije više mogao susretati oca ubijene, pa se objesio. Vlado Plećaš živio je u Puli. Ne znam je li još živ.

I ja sam jedno vrijeme proveo u zatvoru. Zgradu suda i zatvora oštetili su partizanski avioni. Na popravku radilo je oko 150 Dalmatinaca i nas dvanaest Gospićana. **Šubo**, **Asić**, **Pekas** stari, **Gešo Mepičin**, ja, a imena drugih sam zaboravio. Kad smo jednog dana isli na posao, na promenadi nas je opkolila OZNA. Svrstali su nas dva i dva u povorku i odveli u zatvor. Ispitivali su nas danonoćno. Neke su pustili kućama, a neke zadržali. Došao sam na red negdje poslije podne. Nakon

Ubijen je prilikom diverzije na vojarnu kod gospičke bolnice. Pokopan je u krugu vojarne. **Miće Jelača**, koji je sudjelovao u diverziji, uspio se spasiti. Sakriva se u sjeniku gospođe **Kukićke**. Preobučen u žensku odjeću, uspio je pobjeći. Partizani su otkopali svoga heroja Šabana i priredili mu veliki sprovod na kojem je bilo puno komunističkih glavešina, razularenih partizanki i partizana. Pogrebna povorka krenula je iz Gospića kroz Kanižu u Lički Novi. Na kraju povorke vodili su skupinu od pet do šest nedužnih ljudi osuđenih na smrt strijeljanjem u znak odmazde, jer su tobože ustaše i koljači, krivi za Šabanovu smrt. Postrojili su ih ispred novljanskog groblja. Održali su svoje komunističke govorancije, Miće Jelača pročitao je osudu i postrijeljali su ih. Sjećam se **Devčića**, oca **Mirka Kuse**, i jednog **Župana**. Devčić je bio izmrcvaren, polumrtav i jedva je stajao na nogama. Župan im se prkosno smijao u lice. Pucali su u njih iz ruskih automatskih pušaka s onim velikim bunbjem. Prvi put sam video to oružje.

Sjećam se događaja s **Milinom Asićem**, **Šainovim** zetom. Bio je domobran i po zanimanju pekar. Imao je svoju pekarnicu. Kad su partizani prolazili pokraj njegove pekarnice, dočekao ih je s vrećom kruha, obučen u domobransku odoru i s puškom trometkom. Dijelio im je kruh. Jedan partizan odveo ga je iza kuće i ubio, pokazavši tako tipičan partizanski vid pažnje. Hrvatski život tada je bio bezvrijedan.

Sjećam se dviju zgoda s partizanima koje su bile neuobičajene za njih.

Gospić je bio opasan bodljikavom žicom. Zbog straha od partizana, mi Kanižari odselili smo se u grad, "u žicu", kako se to zvalo. Kuće su ostale napuštene. Mama i ja odlučili smo obići kuću i gospodarstvo. Provukli smo se krišom ispod žice i krenuli u Kanižu. Kuću smo našli u stanju u kakvom smo je ostavili. Kroz prozor vidjeli smo dvojicu partizana, koji su prilazili kući. Jedan je bio **Dimnjačar** iz Podoštare, koji je iz ustaša prebjegao partizanima, a drugi neki Divoseljan. Kroz otvor u podu sobe pobjegli smo u podrum. Kroz drvenu tavanicu čuli smo njihove korake i riječi. Jedan je rekao: "Ovdje živi teška sirotinja, ništa nemaju".

Drugi dometnu: "Da, ali imaju sliku Ante Poglavnika na zidu". Nisu našli ništa vrijeđno za sebe, pa su otišli. Nisu napravili nikakvu štetu. Kad smo se malo pribrali i došli k sebi, potrcali smo prema Gospiću. Tek kad smo se provukli ispod žice i ušli u grad, odahnuli smo.

Odmah iza rata jedan partizan došao je k nama kući. Upitao je mamu kako živi. Odgovorila je - nikako, jer nemamo ništa. Otišao je i nakon pet šest sati vratio se i donio punu naprtnjaču hrane. Ništa nije rekao. Navratio je k susjedu i rekao mu da je **Jurinoj** djeci i ženi donio hranu. Pitali su ga u čudu otkud on zna Juru, ženu i djecu. Odgovorio im je: "Kad su gradili kuću 1935., zidao sam im podrum". Ostali smo mu u dobrom sjećanju. Vjerojatno nije bio partizanski dragovoljac, već je unovačen, pa otuda i njegova pažnja spram nas.

Posla nije bilo, moja obitelj je proganja, nisam znao što napraviti sa sobom. Pop **Nikola Mašić** i pop **Fajdetić** savjetovali su ocu i meni, da odem u sjemenište i izučim za popa. Mislio sam u sebi, ma kakvog popa? Sad sam proganjao, a Crkva još više i kakvu će budućnost imati. Srbin **Janko Počuća** iz Jasikovačke ulice savjetovao je oca da me posalje na radnu akciju, na izgradnju pruge Šamac-Sarajevo, jer da je to jedini način da se zaposlim i uz rad izučim zanat. Poslušao sam njegov savjet. Otišao sam na radnu akciju na izgradnju pruge Šamac – Sarajevo. Kad sam se vratio, zaposlio sam se u gospičkoj tiskari i izučio grafičarski zanat.

Imali smo mi u Gospiću, uz časne i tipične hrvatske intelektualce, također nagonbenjake, dodvorice, slugane, nekarakterne ljude, koji su radi osobnog probitka zatajili svoju vjeru i nacionalnu pripadnost. Jedan je takav sada pokojni, čije će ti ime reći, ali ga nemoj objaviti radi žene i sina. Nisu oni krivi za njegovu nečasnost. Bio je pametan i nadaren, ali i bolesno ambiciozan i samoljubiv. Pisao je i radovi su mu objavljuvani.

Napisao je jednom tako ružan članak, vrlo ružan članak o katoličkim popovima, Crkvi i crkvenim pogrebima, koje popovi pretvaraju u parade. Kada je došao u tis-

karu, rekao sam mu: "Kako te nije sramota? Ti si stari građanin iz ugledne obitelji, kako si mogao ono napisati?". Odgovorio mi je: "Što se to tebe tiče".

U gostonici **Kod Čovića**, **Nikola Uzelac**, upravitelj zatvora, nositelj partizanske spomenice, reče mi: "Kako ste mogli u tiskari tiskati onakav članak. Ja sam Srbin, mene bi bilo sram ono napisati".

Drugom prilikom taj naš vrli intelektualac došao je u tiskaru naručiti tiskanje članskih iskaznica za sveučilište. Obratio se voditelju tiskare, **Martinu Brmboliću**, poznatomu gospičkom komunistu iz poznate komunističke obitelji. Izvadio je iz novčanika partisku knjižicu rekavši: "Evo, Martine, neka budu ove veličine, oblika i grafičke obrade". Martin ga je pogledao preko naočala uz primjedbu: "Bože moj, da to ujak tvoj sada vidi".

Istinitost ovih svjedočenja potvrđuje izjave Dušana Vukotića, šefa pratećeg odjela XI odsjeka DSZUP FNRJ Rijeka unesene u ZAPISNIKE napisane u logoru u Frasketama (Alatri). Vukotić je rođen 14. travnja 1933. u selu Miočić, kotar Drniš. Pobjegao je u Italiju 19. kolovoza 1955., a u borbama za Gospic bio je partizanski borac u činu starijeg vodnika. Zapisnik je vodio prof. Miroslav Varoš (kasnije otkriven kao agent UDB-e!) u nazoznoći prof. Krunkoslava Draganovića i još dvije osobe čiji su potpisi nečitljivi.

Izjava Dušana Vukotića:

Pred Gospićem smo imali teške borbe. Ustaše su se borile tako uporno kao nikada ranije. Puštali su nas 10 m pred svoje postave i tada su znali slistiti učestalom vatrom cijele jedinice. Nama je ranije saopćeno da su gospičke ustaše na "glasu" i da treba očekivati jake borbe. Mi smo dobili vrlo malo ustaša žive u ruke, obično su se sami ubijali ili ginuli s posljednjim metkom.

Radi toga smo izvršili odmazdu nad civilnim stanovništvom. Prema instrukcijama OZNE ljudi su ubijani na razne moguće načine. Vrlo je često slučaj bio da se ljudima razbijala glava kamenjem i da su se oni gurali u ruševine pojedinih zgrada, kako bi se stekao utisak da su poginuli u ruševinama. Na par kilometara od Gospic

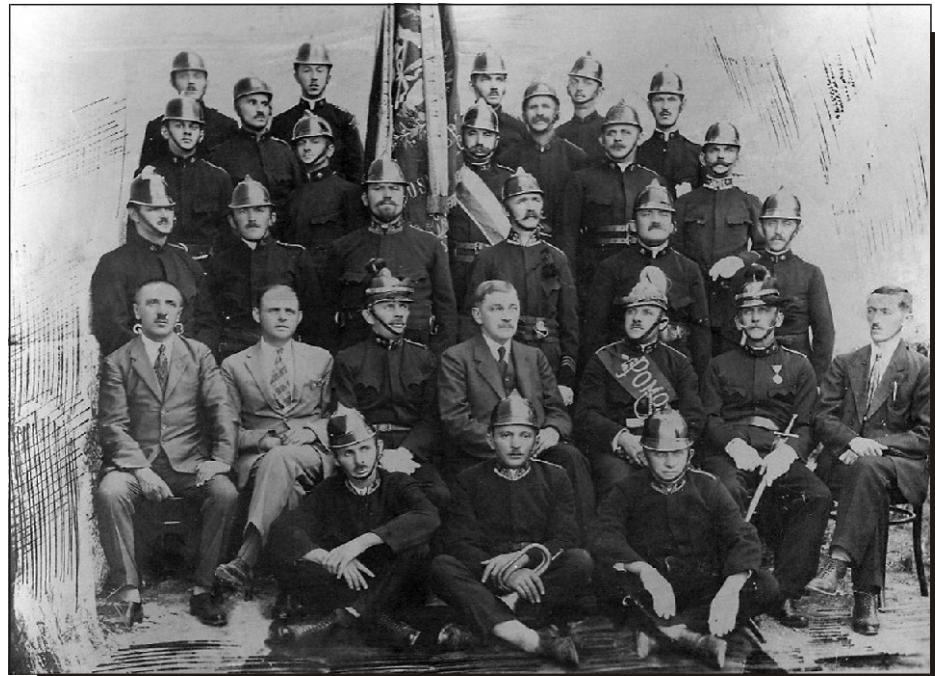
ća neki su bacani u špilje. Prema mome sudu moglo je biti likvidirano do 400 građana iz Gospića. Primijetio sam i to da su Rusi slikali te špilje, bili su to oficiri iz delegacije.

Na svoj raniji iskaz dodajem: Strijeljanje građana Gospića vršena su nad nekim špiljama iznad bolnice, zatim kod mlinova sjeverno od grada, a najveći dio je ubijen pri ulazu u grad i u prva dva dana. Mogu da kažem, da je bilo saopćeno svim jedinicama, koje su napadale Gospic, da moraju biti pažljivi prema civilnom stanovništvu, zapravo da je to kraj, koji je mnogo nastanjen i zagrižen za Ustaše i Hrvatsku vojku. Nastupajući s takvim upozorenjem svojih pretpostavljenih, borci nisu imali povjerenja ni u žene, misleći ako im pođu u susret, da imaju kod sebe možda neko skriveno oružje, tako da su borci bez predomišljanja ubijali iste.»

Buran sastanak u dožupanovu uredu

Istinito je svjedočenje i o bijegu iz gospičkog zatvora. Moj pokojni otac **Stipe Vukić** također je prisilno radio na popravku zatvora. Kada su zatvorenici pobegli, OZNA je došla po noći i odvela ga. Devet mjeseci nismo znali za njega. Mama se razboljela. Svi su nas zbog straha izbjegavali kao da smo okuženi. Rijetki su javno pokazivali suošćećanje s nama. U istom se položaju našla moja obitelj kada sam ja uhićen i osuđen 1965.

Kada se tata vratio, ispričao mi je: "Skupinu Gospićana i nama nepoznatog partizanskog majora, nakon uhićenja, vlakom su odvezli u Zagreb. Danonoćno su nas ispitivali i premlaćivali. Teretili su nas da smo omogućili zatvorenicima bijeg iz zatvora". Tatu su optužili da je, između ostalog, za zidanje koristio mršavi mort, pa zatvorenicima nije bilo teško probiti otvore u takvom zidu i pobjeći. Partizanski major bio je u samici do njegove. Njega su posebice krvnički mučili. Iz majorove samice čulo se batinanje, jauk, a potom promukao hropac i tišina. U muci govorio im je: "Bando, što me više mučite, ubijte me"! Jednog dana zavladala je tišina u majorovoj samici. Ubili su ga.

Nekadašnje DVD Gospic

Tata se vratio kući suh kao bakalar. Ni su ga slomili. Ponosim se njime.

Bio sam sretan što sam u zadnji čas našao vjerodostojne svjedočke, a posebice što su dopustili da njihova svjedočenja snimim na diktafon.

U 10 sati 10. kolovoza 2006. održali smo zakazani sastanak Upravnog odbora HDPZ Podružnice Gospic. Jednoglasno smo donijeli odluku, da ukoliko se na sastanku u uredu dožupana prof. Ivica Matajija ne nađe zadovoljavajuće rješenje, onda ćemo mi, HDPZ, podnijeti službeni zahtjev Državnom odvjetništvu, da obustavi radove, gradilište zaštiti policijom i dade nalog za istražne radove, a potom ekshumaciju i doličan pokop žrtava.

Sastanku u uredu dožupana prof. Ivice Matajije u 11 sati dana 10. kolovoza 2006. nazočili su: vlč. Ante Luketić, župnik gospički, Milan Kolić, gospički gradonačelnik, Ana Brkljačić, ravnateljica Parka prirode Velebit, Katica Prpić, zamjenica predstojnika državne uprave u Ličko-senjskoj županiji i predsjednica Gradskog vijeća Grada Gospića, Ivan Vukić, predsjednik HDPZ Podružnice Gospic, Ivica Matajija, ravnatelj Državnog arhiva u Gospicu i dožupan.

Pop Ante Luketić pročitao je dopise koje je uputio nadležnim institucijama, investitoru i udruzi HDPZ podružnici Gospic, moleći pomoći i razumijevanje za

zaštitu skupnog grobišta, u kojem bez dolična pokopa i obilježja leže od partizana pobijeni njegov predčasnik pokojni Dragutin Kargačin sa skupinom Gospićana.

Nakon toga očitovali su se svi nazočni. Otpočela je rasprava, koja je u jednom trenutku poprimila žučljiv ton, neprimjereni temi o kojoj se raspravljalo. Umjesto da se nastojalo naći najbolje rješenje, naglašavalo se o mogućoj materijalnoj šteti, ako strani donator uskrati novčanu pomoć, te o brizi za mlade, koji imaju prvenstvo. Zar duhovne i moralne vrednote ne nadilaze materijalne, odnosno zar materijalne ne proizlaze iz duhovnih vrednota? Pa zar se onda briga za mlade najbolje ne očituje u promicanju duhovnih i moralnih vrednota, iz kojih će se iznjedriti i materijalna bogatstva? Imali ljudski život cijenu, mjerenu količinom novca, naročito život nas Hrvata, naroda koji umire. Ne, nema!!!

Na kraju, napetost je popustila i teške riječi ublažene. Doneseno je rješenje da će se grobište istražiti ručnim otkopavanjem sloja po sloja zemlje, a nađeni posmrtni ostatci će se na doličan način pokopati u groblju.

Nakon održanog sastanka Ivica Matajija, Katica Prpić, Ana Brkljačić i Ivan Vukić posjetili su gospodu Dragicu Turić Čanić, koja je s prozora svoga stana odredila moguću poziciju grobnice. Ravna-

teljica Parka prirode Velebit Ana Brkljačić bila je na gradilištu, a gospođa Katica Prpić navodila ju je mobitelom po uputama gospođe Dragice na mjesto gdje je bila "laufgraba", odnosno skupna grobniča.

Svjedočenje Dragice Turić Čanić potvrdila je i gospođa Milka Stilinović, koja je u to vrijeme kao prognanica s Alana živjela u zgradici financije. Znala je za navedeni rov i odredila je njegov položaj.

Tijekom boravka na gradilištu, na koje je došao i gradonačelnik Milan Kolić, odlučeno je da se upravna zgrada Parka prirode Velebit izmjesti i premjesti na novi položaj, te gradi zrcalno, kako bi se mjesto masovne grobnice sačuvalo za istraživanje i dostoјno obilježavanje.

Nadležni su o ovom upoznali pomoćnici ministra gospodina **Zorana Šikića**.

Investitor i projektant nisu se držali dogovora. Predložili su rješenje, koje nije prihvatljivo. Nakon intervencije predložili su novo rješenje kojim se ne devastira grobište.

Zakazan je novi sastanak za 20. listopada 2006. Između prvog i drugog sastanka prikupljeni su dodatni podatci.

Postignut zadovoljavajući dogovor

Cijeli prostor Kloštra-Financije-Tratine ima posebnu važnost po dvije osnove. Prvo, tu je nedvojbeno izvršen ratni zločin. Ratni zločini ne zastarijevaju i kažnivo je i politički štetno uništiti i prikriti dokaze. Drugo, ovaj prostor zove se i Kloštar, dakle samostan. Postoje pisani dokumenti da je tu bio hospicij-gostinjac, iz kojeg su fratri kapucini išli pokrštavati muslimansko pučanstvo, koje je ostalo živjeti u Lici nakon izgona Turaka. Ostali su oni koji su bili svjesni svojih kršćanskih korjena i vratili su se na pradjedovsku vjeru bez prisile. Stariji ljudi svjedoče, da su se iznad zemlje djelomično vidjeli ostaci kamenih zidova. Postoji realna pretpostavka da je ovdje bio kloštar-samostan u predtursko vrijeme. Arheolozi i povjesničari o tome trebaju, nakon istraživačkih radova, dati svoje stručno mišljenje. Kažnivo je i politički štetno uništiti, zatajiti i onemogućiti arheološko istraživanje.

Na drugom sastanku, održanom 20. listopada 2006., bili su nazočni svi sudionici s prvog sastanka. Za razliku od prvog sastanka, ovaj je održan bez napetosti, teških riječi i primisli da se želi onemogućiti izgradnja upravne zgrade Parka prirode Velebit, te da se osporavanjem njene izgradnje izravno udara na mladež Gospića. Razmotren je i prihvaćen novi prijedlog projektanta **Simića** iz Zadra. Zgrada je izmještena na novi položaj i ne dotiče skupno grobište. Svi su se složili da se radovi trebaju odmah obustaviti ako se pri radu najde na arheološke predmete ili ljudske kosti, dok se ne izvrše valjana arheološka istraživanja.

Zašto smo odustali od zahtjeva da se žrtve ekshumiraju?

Po izjavi novih svjedoka, niže od ovog skupnog grobišta, uz rijeku Bogdanicu, partizani su pobili više stotina Hrvata

Prevladalo je mišljenje da trebamo pričekati dok hrvatska vlast ne potvrdi osudu komunističkog zločina ne samo riječju već i djelom, dok mjerodavni ne shvate da su Hrvati bili žrtve u Drugome svjetskom ratu i poraću, kao i u Domovinskom ratu, samo zato, što su se borili za svoju državu.

Od 1918. sama pomisao da Hrvati imaju pravo na svoju državu smatrana je zločinom. Takvo mišljenje vladalo je za vrijeme Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata, a vlasta nažalost i danas kod jednoga tankog, ali dobro organiziranoga i bučnog sloja izdajničkih Hrvata, predvođenih kojekakvim nevladinim udrugama, kojima rukovode nama nesklone strane agentre, a što je posebice tragično i nekim političkim strankama i samim vrhom državne vlasti.

Da u Županiji Gospićko-senjskoj postoji Institut za povijest i Zavod za zaštitu spomenika kulture, kao što to imaju druge županije, do ovakvoga besmislenog i ponizavajućeg stanja sigurno ne bi došlo. Nitko ne može odraditi naš posao bolje od nas samih. Tko ne cijeni sebe, ni od drugoga ne može očekivati da ga cijeni. Svoju snagu i vitalnost hrvatski narod potvrđuje od stoljeća sedmog do danas. Usprkos svemu i svim neprijateljima, ostatćemo i opstatiti na našoj grudi, na naš ponos, a na njihovu izdajničku sramotu.♦

KARDINAL

O ljubavi govore koji ne ljube,

- ljubavlju zovu ono što nije.

Time se diči guinji nakot

- svih boja i vrsta,

Nu, ne ljube oni;

Već ljudi:

- duha, uma i srdca.

Slobodnim se smatraju:

- zarobljeni sluge.

Imenom njenim zovu što nije.

«Pravdu» kroje:

- nepravdom svojom,

Hrvata se žele

- riešiti što prije.

I, zato stvorise kaos:

- da naprave «red»,

i jednu vlast žele:

- za čitavi svet.

A, uz njih i onaj,

krešti s oltara:

«Uzmaknuti pred tim

- evangjeoski nije!

U Babilon treba:

- ući što prije!»

Dok Knjiga pred njim:

- Istina sveta,

od pametara sbori:

- rečenicu ovu:

«Jao, jao njima, jer zlo

- dobrim zovu!»

Alen MATUŠIN

KAKO JE IVICA GRETIĆ UBIO MOG OCA

Poratne godine 1947. u selu Družbincu, pošta Petrijanec, kotar Varaždin, Dravska ulica br. 11, živjela su braća **Andrija i Tomo Požgajec** sa svojim obiteljima (ženama i djecom). U istoj je kući Andrija rođen 1900. a imao je ženu **Jelu** i dvoje djece. Tomo je rođen 1904., a imao je ženu **Rozu** i troje malodobne djece (sinove **Ivana i Stjepana**, te kćer **Mariju** udanu Golubić. Živjeli su složno i sretno u miru, kao vrijedni i pošteni ratnici.

Nikad se nisu bavili politikom, ali 4. ožujka 1947. rano ujutro došla je iz Varaždina OZN-a s 20 vojnika. Opkolili su kuću i pokupili Andriju i Tomu Požgajecu, te Andrijinu zetu **Ivana Štibera**. Strpali su ih u podrum naše kuće. U jednom podrumu je bio moj otac Tomo i **Duro Breški**. U drugom podrumu Andrija, njegov zet Štiber i **Stjepan Siročić**, te neki ljudi iz Svinovca, a **Alojz Potočnjak** je ležao u kuhinji na bakinom krevetu jer je nešto bio bolestan.

Svi su oni osumnjičeni da moraju znati gdje se skriva **Mirko Jambrek** (ustaša). Djecu i žene OZN-a je strpala u stan Andrijin, a stan Tomin su pretvorili u svoj ured za saslušanje i mučenje. Šef OZN-e je tada u Varaždinu bio **Gubec**, a izvršitelj tih genocidnih nedjela s domaćim zlikovcima, bio je poznat narodu ovoga kraja kao **Ivica Gretić** iz Pregrada.

Mučitelji su htjeli svojim krvavim postupcima iznuditi od ljudi priznanje gdje se nalazi Jambrek. Najviše su se okomili na moga oca Tomu, da on skriva traženog Jambreka. Moj otac ni ostali naši uistinu nisu znali gdje se Jambrek nalazi. Označili su ih noćima batinali i mučili u podrumu a onda ih po jednoga, a najviše moga oca Tomu, izvlačili gore u sobu i tamo ga mučili. Zapomaganje i jauci odzvanjali su noću po cijelom stanu kroz pet noći.

Prvih dana bio je prisiljen moj otac da si kopa grabu na smrznutom gnoju, lopatom, sebi za grob.

Piše:

Marica GOLUBIĆ

«Nemojte tući moju mamu!»

Kroz jutra, kad su mučitelji otišli u Varaždin, dolazio je jedan vojnik mojoj majni Rozi rekavši joj: Opet tvoj muž leži u nesvijesti, daj vode i krpe da mu stavim na glavu. Jendo su mu oko izbili kad su ga mučili. Pod sobe, koji je bio zaprljan krvlju naših mučenika, morale su mama Roza i teta Jela pratiti. Sve te dane morale su kuhati hranu za mučitelje, koji su pojeli dvije svinje što si je obitelj Požgajec pri-

dvorištem do štale. Tu su ga naslonili na zid, a iz dvorišnog nužnika u mog je oca pucao Gretić, te ga je ubio.

Obavijestio je obitelj da ga je ubio zato što je otac htio pobjeći. No, dvije male rupe, jedna na čelu, druga na vratu i dvije veće rupe otraga na glavi i šiji, pouzdani su znakovi da je ustrijeljen bio sprijeda. To znači, da nije bježao. Prilažež izjavu dr. Stjepana Dombaja, koji je pregledao mrtvog oca.

Dan prije ubojstva mog oca Tome, našla je OZN-a traženog Mirka Jambreka u Zagrebu u njegovu stanu. Zato se stalno pitam: zašto su mi ubili oca, kad su već traženoga imali? Zašto su mi oca ubili bez suda?

A zašto se Gretić ubio u svom stanu u Zagrebu?

Ni sprovod nam nisu dopustili!

Zlotvori nam nisu dopustili, da mrtvo tijelo krvlju uprljano opere kumica i presvuče ga. Nisu dopustili ni to, da mrtvo tijelo prenesemo s dvorišta u kuću i da ga tamo spremimo za pogreb, već je moj brat Stjepan, star tada 14 godina, morao ići po lijes, tijelo utrpati u lijes, i bez uobičajenog sprovoda sa svećenikom, morali su brat i krsni kum na malim saonicama odvuci očeve tijelo kao strvinu na groblje.

Mene je zaplakanu vodila teta za ručicu iza lijesa.

To je bio sprovod. Ja sam tada bila u šestoj godini. Mama je ostala u krevetu ležati, skrhana od boli. Toga jutra otjerali su ostale uhićenike u Varaždin, u zatvor OZN-e, gdje su neki bili 3 mjeseca, a neki 6. Doma su pustili strica Andriju i njegova zeta Ivana bez ikakve presude i suda,

bez otpusnice. Duro Breški je umro u bolnici od ozljeda zadobivenih u našem podrumu.

Za dva dana došli su kamionom i iz kukužnjaka oteli sav kukuruz, a iz škrinje svu pšenicu. Nismo imali kruha, nisu nam dopusili ni sjeću drva u našoj šumi, tako da smo nekoliko godina zimi ložili samo trnje, više zebli nego se grijali. Svagdje smo bili zapostavljeni. Danas ne mogu

Godine 1947.oko 8. ožujka sniježnog poslijepodnevnoga krenuo sam iz kuće kući u svoj Petrijanec.
Sutradan pred zoru lupanjem po prozoru probudi cijelu sobu obitelji moje, name Jane Leskovar,-teca Jela Požgajec/sestra moje mame/rječim:Jane! Zlo se pri nas dogodilo! Isolacija OZNAČILODSELJALOGOBOŠA I OSTALE MUŠKARCE,koje su držali i bježali pri nas u podrumu tijedan dana,u VARAŽDINU u Miliću vuliku, a Tomaša su na dvorištu blizu zahoda u mjestu streljali kak papa dođi,pa smrtnu kozu u postelji.
Mama je poslala mene.Otišao sam i našao ležati jecajući teču Rozu u postelji s oblogom na glavu.I ja očalošen tješio sam unesrećenu udovicu,majku troje malodobne djece/najmlađe je 5 god.starca Marica danas baka 69 godina,dao sam unesrećenoj za smirenje sedativ,i odem u dvorište i nadem ležati na snijegu obučenog i obuvnog,metrog Tomu Požgajecu,moga ţećaka starog 45 godine;ležan na ledinu,ispriušen,bladan,djelomično ukocan.Na lijevoj polovici ţela malena je krvava krusta i na vratu iste strane druga,iste veličine i oblike.Okreñem metvo tijelo i nadem na istoj lijevoj strani dvije nešto veće krvave kruste;jedna na glavi i druga na vratu.
Mene medicinare iz Zagreba,pilo je mišljenje i zaključak ovaj:
Mušenik Tomaš je ubijen puščnim bojnim metkom ili revolverskim i TO TAKO,da je komunistički krvoljot Označi Gretić,mladic rodom iz Pregrada,gaođe ţrtvu s prednjem strane tijela u lice,glavu,jer su ulazne rane strijeljnog kanala manje,a one straga na glavi i vratu su veće,daleko izlaznog strijeljnog kanala.
To je pravilo svake ekspertize i danas,i onda je bilo.
Ubojica se koristio lažima kad je nakon zločina rekao,da je Tomaš htio pobjeći pa ga u bijegu ubio.
Sin ubijenog oca je Stjepan Požgajec,onda dječak star 14 godina bio prisutan,koji i danas može šitav taj zločinački čin opisati.Janče živi u Komarskoj ulici broj 10,a i kćer Marica danas Golubić,također živi i to u kući ondačnje strave.
Zlotvorski komunistički titoizam godine strabovladarske šutnje, i slobode laži,konačno su prekinuti 1992.godine Domovinskim ratom, i sinula je sloboda govora i slobode misli i pisanja.Hvala dragovoljicima i narodu hrvatskom,vodstvom stratega i povjesnika dra Franje Tuđmana.Poginulima srječna slava.
Ovaj svoj iskaz potvrđujem vlastoručnim potpisom u Varaždinu,20.VIII.2005...Poslao sam Mkt.ubionom uredu ovaj original da se ispravi u knjizi mrtvih "umro i uništeni" zločinčki ubijeni bez suda".

Svjedočenje dr. Dombaja

remila za uskrsne blagdane, a jedan domaći čovjek uzimao je vino kod našeg svećenika **Cesara**. Pili su da bi bolje mučili.

Gretić je dolazio u kuhinju, tukao mame i njezinom glavom lupao u zid govoriti: Kud si skrivala ustašu! A ja sam plakala i molila: Nemojte tući moju mamu!

Tatu Tomašu su tako pretukli da nije mogao ni stajati i hodati, pa su ga 9. ožujka dva vojnika izvukla iz podruma i vukli

sve to riječima opisati. Od velike žalosti i straha mama nije mogla pet mjeseci govoriti. Kad se malo oporavila, nije uopće izlazila iz kuće, osim na - groblje. U zoru ili sumrakom, više puta sam i po cijelu noć bila s majkom na očevu grobu.

Da bi tragedija obitelji bila veća, godine 1952. izgorio je u avionu najstariji brat Ivan na odsluženju vojnog roka. Bio je oženjen. Po njega su išli u Zemun dva bratića i rekli su da je u lijisu bio samo komad ugljena. Ostavio je mami na brizi ženu trudnicu. Ona je rodila sina **Ivana**. Naša je obitelj u selu bila napuštena, svi su nas se klonili. Jedni iz straha, a za druge smo bili nepodobni. Mislim da nešto govoriti i to, da smo čuli kako su s bratom nastradala i dva vojnika iz Zagreba, obojica oženjena. Njihove udovice dobile su od države novac i svaka si je kupila stan u Zagrebu. Naša udovica **Marija** i njezin Ivica - ništa.

Koliko je moja majka Roza propatila i mi djeca s njom, to se ne može ni zamisliti. Kamo god je došla nešto moliti, vrata su joj bila zatvorena.

I moj sin Branko bio je u obrambenom ratu (u policiji) i kad se izborila nova hrvatska država, majka nas je tješila: Djeco, došli su drugi ljudi, nova vlast koja će ublažiti vaše patnje i boli. Pisala sam tri puta uredu Predsjednika **Tuđmana** (1994. i 1995.) i nikad nisam dobila odgovora, a Alojz Potočnjak i Ivan Štiber dobili su obeštećenja. Ja si to ne mogu zamisliti: politički zatvorenici dobili su obeštećenja i dalje radili za svoju djecu, domobrani penzije, a moj otac mučenik, ubijen nevin, ostavio je malodobnu djecu i ženu, nije se mogao za nas brinuti, a mi ipak nemamo nikakva prava. Kakav je to zakon?

Na ovo ponovno pisanje ponukalo me kad sam čula na vijestima, da se sele s Mirogoja posmrtni ostaci žrtava iz 1945. A moj je otac mučen i ubijen 1947., kad su već bili uspostavljeni sudovi. Ako je bio kriv, zašto ga nisu sudili?

Molim Vas i preklinjem, odgovorite mi.

I dopustite mi, da vam opišem svoje djetinjstvo:

Kao prvo, uzeli su nam sve, nismo imali kruha; brat je imao 14 godina kad je radio u mlinu cijeli dan za 5 kg mljevenog kukuza. To majka nije prosijavala je nego sve skupa, sa šrotom, kuhala žgance i pekla kruh samo za blagdane; meso su bili golubi. Iste cipele sam nosila od 6. do 9. godine, a svaka je imala po 5-6 krpica što

mi je jedan šuster zabadava krpao. Haljine mi je jedna gospođa iz Varaždina prekrojila iz svojih starih haljina. U školi sam morala pjevati za 29. studenoga neku partizansku pjesmu, sama na pozornici, a u dvorani su sve žene plakale, jer im je bilo poznato što nam je ta vlast napravila. Za novu bi godinu svaka curica dobila 2 metra druka - tako se zvala tkanina koju ja nisam dobila. Nema tog sata po noći koji nisam provela na grobu s majkom.

Brat koji nas je jedini prehranjivao, iste 1947. godine bio je puškom prisiljen ići na rad u Caprag, a drugi put u Praprotnu Dragu tući kamen na cesti, Kad sam završila 5. razred osnovne škole, majka me uzela iz škole, jer me više nije mogla oblačiti i vidjela je da mi se druga djeca rugaju. Svi 5 razreda završila sam odličnim uspjehom i bila sam sposobna za daljnje školovanje. Bila sam nadarena, ali nisam imala mogućnosti nastavka školovanja.

Majku sam njegovala 15 godina kad je bila u krevetu; liječila se od bolesti srca, a zadnjih 5 godina je posve oslijepila. Ne od radosti već od prolivenih suza. I ja imam velikih zdravstvenih tegoba. Bila sam i na kemoterapiji, a upravo u to vrijeme umro mi je i muž Ima li netko tko mi može pomoći. Ima li netko, tko hoće čuti ovu priču, i provjeriti njezinu istinitost kod još živilih svjedoka: Ivana Štibera, Stjepana Požgajca i dr. Stjepana Dombaja?

Svjedočenje dr. Stjepana Dombaja

«Godine 1947. oko 8. ožujka snježnog poslijepodnevnoga (sic!) krenuo sam iz Zagreba kući u svoj Petrijanec.

Sutradan pred zorou lupanjem po prozoru probudi-cijelu sobu obitelji moje mame Jane Leskovar,-teca Jela Požgajec (sestra moje mame) riječima: Jana! Zlo se pri nas dogodilo! Sad su OZNAŠI odspelali mojega Drašu i ostale muškarce koje su držali i batinali pri nas u podrumu tjeđan dana, u VARAŽDIN v Miličku vulicu, a Tomaša su na dvorištu blizu zahoda i gnojista strelili kak psa. Dođi, pa smiri Rozu u postelji.

Mama je poslala mene. Otišao sam i našao ležati jecajuću tecu Rozu u postelji s oblogom na glavi. Ja ožalošćen tješio sam unesrećenu udovicu majku troje malodobne djece (najmlađe je 5 god. stara Marica, danas baka 69 godina), da sam unesrećenoj za smirenje sedativ, i odem u dvorište i nađem ležati na snijegu obučenog i obuvenog, mrtvog Tomu Požgaj-

ca, moga tečeka starog 43 godine; leži na leđima, ispružen, hladan, djelomično ukočen. Na lijevoj polovici čela malena je krvava krusta i na vratu iste strane druga, iste veličine i oblika. Okrenem mrtvo tijelo i nađem na istoj lijevoj strani dvije nešto veće krvave kruste: jedna na glavi i druga na vratu.

Mene medicinara iz Zagreba, bilo je misljenje i zaključak ovaj: Mučenik Tomaš je ubijen puščanim bojnim metkom ili revolverskim. I to tako, da je komunistički krvolok Oznaš Gretić, mladić rodom iz Pregrade, gađao žrtvu s prednje strane tijela u lice, glavu, jer su ulazne rane strijelnog kanala manje, a one straga na glavi i vratu su veće, dakle izlaznog strijelnog kanala.

To je pravilo svake ekspertize i danas, i onda je bilo.

Ubojica se koristio lažima kad je nakon zločina rekao, da je Tomaš htio pobjeći pa ga u bijegu ubio.

Sin ubijenog oca je Stjepan Požgajec, onda dječak star 14 godina bio prisutan, koji i danas može čitav taj zločinački čin opisati. Danas živi u Komarskoj ulici broj 10, a i kći Marica danas Golubić, također živi i to u kući ondašnje strave.

Zlotvorski komunistički titoizam godine strahovladarske šutnje, i slobode laži, konačno su prekinuti 1992. godine Domovinskim ratom, i sinula je sloboda govora i sloboda misli i pisanja. Hvala dragovoljcima i narodu hrvatske vodstvom stratega i povjesnika dra Franje Tuđmana. Poginulima vječna slava.

Ovaj svoj iskaz potvrđujem vlastoručnim potpisom u Varaždinu, 20.VIII.2005. Poslao sam Rkt župnom uredu ovaj original da se ispravi u knjizi mrtvih „umro“ i upiše „zločinački ubijen bez suda“.

Mišljenja sam, da bi selo Družbinec bilo dužno da samoinicijativno sagradi poginulim žrtvama svojima Družbinčanima koji su stradali od komunističke ruke, kao što imaju spomenike stradaljima od fašističke ruke. Istina mora doći na vidjelo i uobičajiti. Istina je sveta!!! Dr. Stjepan Dombaj, umirovljenik, Varaždin»•

RATNE I PORATNE ŽRTVE DRUGOGA SVJETSKOG RATA U MJESTIMA POLIČNIK, LOVINAC I VISOČANE

Nedavno je objavljena monografija župe Poličnik, koju je napisao **don Ivan Kevrić**. U njoj je objavljen i popis žrtava Drugoga svjetskog rata i porača. Nalazimo dakle imena 81 poginulog, 2 ubijena od 1946. naovamo, ali i imena tridesetrojice preživjelih s *Križnog puta* 1945. iz mjesta Poličnik i Lovinac. Don Ivan Kevrić je u Poličniku službovaо 20 godina i imao prilike saznati mnoge nesretne sudbine hrvatskih vojnika i civila. Prema podatcima koji su njemu bili dostupni, u Drugome svjetskom ratu i poraču poginulo je 97 mještana Poličnika i Lovinca. U svoj popis župnik je uključio i partizane, kojih je poginulo 11.

Poličane i Lovinčane, preživjele hrvatske vojнике s križnih puteva - puteva smrti, jugokomunisti nisu ostavljali na miru. Komunistička je partija preko svojih sudskih sljedbenika i poslušnika izričala najoštrije kazne, pa su tako opet kažnjeni za svoju odanost Domovini odnosno pripadništvo Hrvatskim oružanim snagama: **Mile Didulica, Nikola Jadre Strika, Bene Bonaventura Barić, Ilija Baljak, Jerolim Baljak, Luka Barjašić** i drugi. Od 1945. do 1953. suđeni su na smrtnе kazne, kazne doživotnog zatvora i slične kazne izrečene "u ime naroda". Robijali su i po dvadeset godina u mučilištima, zatvorima u Staroj Gradiški i Lepoglavi, a nad **Slavkom Stankom Baljkom** 1953. izvršena je smrtna kazna strijeljanjem. Na popisu je i **Ventura Baljak** iz Lovinca, ustaša-povratnik te čuveni zapovjednik hrvatskih oružanih postrojbi, kojemu je od 1945. sudbina nepoznata.

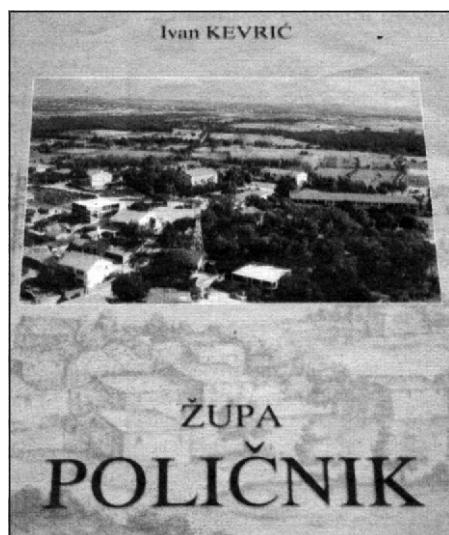
Selo Visočane je od 1945. do 1990. u očima vladajuće zadarske komunističke oligarhije imalo status ustaškog mjesta. Razlog tome je hrvatstvo Visočanaca, koje se iskazivalo uvijek kada se trebalo boriti za Hrvatsku. I posljednji, Domovinski rat, nije bio izuzetak. Kao sjećanje na junake i mučenike, 24. kolovoza 2002. otkriven je spomenik poginulim mještanima Visočana u 20. stoljeću: u Prvome i Drugome svjetskom ratu, te poraču i Domovinskom ratu.

Znamo da su hrvatski sinovi u I. svjetskom ratu bili prisiljeni sudjelovati za tudi račun, i pri tome krvavo stradati. Unatoč toj okolnosti o kojoj hrvatski narod nitko ništa nije pitao, imena tih nesretnih hrvatskih vojnika treba čuvati u

Priredio:

prof. Bruno ZORIĆ

trajnom sjećanju. U Drugome svjetskom ratu Visočanci su, kao i ostali Hrvati, imali priliku braniti svoju vlastitu Domovinu, što su zdušno i radili, ne nasjedajući partizanskoj promičbi o "bratstvu i jedinstvu". Bili su pripadnici oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, ginuli su u ratu, ubijani su u kolonama smrti 1945., a ubijani su i poslije rata, jer "hrvatski je vojnik morao umrijeti da bi Jugoslavija mogla živjeti".

*Knjiga don Ivana Kevrića
"Župa Poličnik"*

Popis za selo Visočane sadrži imena 25 poginulih, 23 nestala (ubijeni) i 3 ubijenih (ili umrlih od posljedica komunističkog zlostavljanja). Potrebno je osvrnuti se na pose ne tri sudbine.

Ive Kevrić je strijeljan zajedno sa Slavkom Stankom Baljkom 1953. u Zadru, a bio je osuđen na smrtnu kaznu, jer je proglašen krivim za ratne zločine na montiranome sudskom procesu u Zadru. Ne treba ni reći da je jedina njegova krivica bila ta što je bio hrvatski vojnik u svojoj hrvatskoj državi. Mate Jović je umro 1949. u lepoglavskom zatvoru. Od čega je mogao umrijeti u tome zloglasnom zatvoru? Je li ubijen, zlostavljan, mučen, premlaćivan...? Jakov Letina je preminuo 1948. u svojim Visočanima, što je bila

posljedica zlostavljanja u Jugoslavenskoj "narodnoj" armiji. Hrvate su mogli nekažnjeno ubijati.

Poličnik i Lovinac: ratne i poratne žrtve drugoga svjetskog rata

1. Alić, Joso (Antin), r. 13.02.1919., poginuo pri koncu rata u hrvatskoj vojsci,
2. Alić, Ivan (Antin), r. 10.08.1923., poginuo 1945. u koloni križnog puta,
3. Alić, Šime (Lukin), r. 10.01.1926., nestao 1945. u koloni križnog puta,
4. Baljak, Pere (Grgin), r. 10.06.1913., nestao 1945. u koloni križnog puta,
5. Baljak, Roko (Antin), r. 14.07.1921., nestao 1945. u koloni križnog puta,
6. Baljak, Nikola (Josin), r. 03.06.1887., poginuo u toku rata,
7. Baljak, Vlade (Nikolin), r. 17.10.1919., nestao 1945. u koloni križnog puta,
8. Baljak, Bonifacije (Nikolin), r. 29.05.1922., nestao 1945. u koloni križnog puta,
9. Baljak, Ante (Krstić), r. 25.05.1917., u koloni križnog puta 1945. partizani su ga ubili kod Šida,
10. Baljak, Mijat Luka (Krstić), r. 16.10.1919., nestao 1945. u koloni križnog puta,
11. Baljak, Blaž (Krstić), r. 31.01.1924., nestao 1945. u koloni križnog puta,
12. Baljak, Marko (Mirkov), r. 07.07.1920., nestao 1945. u koloni križnog puta,
13. Baljak, Šime (Mirkov), r. 21.01.1923., nestao 1945. u koloni križnog puta,
14. Baljak, Mirko, r. 25.03.1904., umro 1945. na križnom putu,
15. Baljak, Marijan (Josin), r. 28.02.1910., nestao 1945. na križnom putu,
16. Baljak, Ventura (Petrov), r. 08.02.1906., zapovjednik u HOS-u, nestao pri koncu rata,
17. Baljak, Nikola (Petrov), r. 06.12.1913., nestao 1945. na križnom putu,
18. Baljak, Petar (Ignacijev), r. 07.07.1922., nestao 1945. na križnom putu,
19. Baljak, Šime (Ignacijev), r. 05.10.1923., nestao 1945. na križnom putu,
20. Baljak, Mitar (Mijatov), r. 31.03.1929., nestao u ratu,
21. Baljak, Ivica (Miljenkov), r. 26.03.1934., nepoznata smrt,
22. Barić, Nikola (Nikolin), r. 26.10.1906., poginuo 1942. u Zadru,

23. Barić, Paško (Stipanov), r. 06.05.1912., nestao 1945. na križnom putu,
24. Barić, Petar (Ivanov), r. 29.06.1919., nestao 1945. na križnom putu,
25. Barić, Krste (Lukin), r. 09.02.1916., nestao 1945. na križnom putu,
26. Barić, Ante (Lukin), r. 14.05.1920., nestao 1945. na križnom putu,
27. Barić, Vice (Grgin), r. 03.07.1926., nestao 1945. na križnom putu,
28. Bukarica, Joso Mile (Petrov), r. 06.03.1911., umro od posljedica rata 02.03.1942.,
29. Bukarica, Vlade (Blažev), r. 20.03.1925., ubijen na križnom putu 13.06.1945. kod Šida,
30. Bukarica, Mile Petar (Matin), r. 13.03.1920., nestao 1945. na križnom putu,
31. Demo, Joso (Krstin), r. 20.02.1902., nestao 1945. na križnom putu,
32. Demo, Josip (Milin), r. 01.09.1921., umro 1945. na križnom putu u Pančevu,
33. Damjanović, Mirko (Antin), umro 1945. na križnom putu u Pančevu,
34. Grgurica, Roko (Antin), r. 15.07.1906., nestao 1945. na križnom putu,
35. Grgurica, Nikola (Matin), r. 21.07.1919., potporučnik HOS-a, nestao 1945. na križnom putu,
36. Ivanković, Ivan (Nikolin), r. 14.12.1884., nestao 1945. na križnom putu,
37. Ivanković, Božo (Ivanov), r. 17.10.1912., partizani su ga zvijerski mučili u Starigradu,
38. Jukić, Ante Jure (Markov), r. 10.04.1921., nestao 1945. na križnom putu,
39. Jukić, Paško (Andrijin), r. 11.05.1899., partizani su ga bacili u jamu u Polaći,
40. Jukić, Ivan (Andrijin), r. 28.10.1909., izdajom zarobljen u Slivnici 1944., partizani su ga mučili u Starigradu,
41. Jukić, Marko (Andrijin), r. 28.09.1911., nestao za vrijeme rata u Zagrebu,
42. Jukić, Marko Jure (Antin), r. 12.10.1910., nestao 1945. na križnom putu,
43. Kovačević, Marko (Šimin), r. 08.08.1925., partizani su ga ubili na križnom putu u Celju,
44. Kovačević, Luka (Šimin), poginuo na križnom putu u Slavoniji,
45. Kovačević, Ljubo (Perin), r. 07.04.1936., poginuo u kući od zaostale mine 02.10.1946.,
46. Kovačević, Roko (Krstin), r. 10.08.1917., nestao 1945. na križnom putu,
47. Kovačević, Mijat (Šimunov), r. 26.01.1912., poginuo 06.01.1943. u Suhovarama,

48. Kovačević, Jerko (Šimunov), r. 25.10.1918., poginuo u hrvatskoj vojsci u Slavoniji,
49. Kovačević, Kuzman (Petrov), r. 19.06.1903., nestao 1945. na križnom putu,
50. Kovačević, Ivan (Mirkov), r. 08.11.1910., nestao 1945. na križnom putu,
51. Kovačević, Paško Vjekoslav (Matin), r. 10.05.1914., poginuo 05.01.1946. od mine u svojem vrtu,
52. Lončar, Jure Bože (Krstin), r. 23.04.1913., nestao 1945. na križnom putu,
53. Lončar, Roko (Markov), r. 06.08.1915., umro 28.04.1945. od posljedica rata,
54. Lončar, Šime Mate (Dujmov), r. 04.05.1911., poginuo 10.05.1945. kod Rijeke,
55. Lončar, Šime (Jandrijin), nestao 1945. na križnom putu,
56. Lončar, Šime Petar (Markov), r. 22.09.1912., nestao 1945. na križnom putu,
57. Lončar, Šime Juda (Matin), r. 04.10.1904., partizani su ga ubili na križnom putu u Slavoniji,
58. Lončar, Ante (Matin), r. 07.08.1912., nestao 1945. na križnom putu,
59. Lončar, Božo (Šimin), r. 30.12.1917., nestao 1945. na križnom putu,
60. Lončar, Igor (Kuzmanov), za vrijeme rata ubijen na Velebitu,
61. Marinović, Mićo Mijat (Lukin), r. 09.03.1920., nestao 1945. na križnom putu,
62. Marinović, Stipe (Lukin), r. 13.10.1908., udbaši su ga ubili u Smilčiću 30.01.1945.,
63. Marinović, Petar (Jadrin), r. 19.08.1934., za vrijeme rata poginuo od granate,
64. Marinović, Šime (Jokin), r. 28.01.1923., poginuo u hrvatskoj vojsci prije povlačenja,
65. Marinović, Živko (Matin), r. 23.04.1912., poginuo u hrvatskoj vojsci 1943. u Slavoniji,
66. Oštrić, Marica (Markova), r. 09.10.1878., u Poličniku ubijena 02.07.1943.,
67. Perić, Stanko (Antin), r. 02.09.1923., nestao 1945. na križnom putu,
68. Perić, Mile (Jurin), r. 06.11.1913., poginuo 25.09.1944. u hrvatskoj vojsci u Murvici,
69. Rogić, Božo (Antin), r. 15.10.1910., partizani su ga ubili 19.04.1945. kod Smilčića,
70. Skazlić, Marijan (Petrov), r. 10.08.1920., nestao 1945. na križnom putu u Mariboru,
71. Skazlić, Stanko Stojan (Šimin), r. 12.01.1920., nestao 1945. na križnom putu,

72. Strika, Grgo Ivan (Jurin), r. 29.01.1905., poginuo na Bleiburgu,
73. Strika, Stipe (Nikolin), r. 13.01.1923., nestao 1945. na križnom putu,
74. Strika, Jure (Martinov), r. 24.03.1913., nestao 1945. na križnom putu,
75. Strika, Petar Šimun (Tome Nikole), r. 20.06.1912., poginuo 1943. u Gospicu,
76. Strika, Živko (Petrov), r. 24.11.1927., poginuo u hrvatskoj vojsci u Travniku,
77. Šarić, Grgo (Kuzmanov), r. 11.02.1892., poginuo u Poličniku 12.09.1944.,
78. Šarić, Ante Frane (Ivanov), r. 22.11.1923., nestao 1945. na križnom putu,
79. Zdrilić, Mate Ante (Ivanov), r. 05.06.1922. nestao 1945. na križnom putu,
80. Zubčić, Marko (Pajin), r. 04.04.1925., poginuo u hrvatskoj vojsci 1945.,
81. Zubčić, Marko (Jurin), r. 18.04.1924., poginuo u Njemačkoj 20.06.1943.

Žrtve jugokomunizma od 1946.

1. Baljak, Slavko Stanko (Krstin), r. 30.09.1914., izvršena smrtna kazna strijeljanjem na zadarskome gradskom groblju 08.10.1953.,
2. Marinović, Ive (Jadrin), r. 24.06.1910., udbaši su ga ubili u Poličniku 08.03.1946.

Preživjeli Križni put 1945.

1. Alić, Šime (Kuzmanov), r. 08.12.1912., iz Gornjeg Poličnika,
2. Alić, Joso (Lukin), r. 16.03.1923., iz Gornjeg Poličnika,
3. Alić, Mile (Antin), r. 11.09.1920., iz Gornjeg Poličnika,
4. Alić, Jakov (Markov), r. 22.01.1916., iz Gornjeg Poličnika,
5. Alić, Ante (Antin), r. 10.09.1912., iz Gornjeg Poličnika,
6. Baljak, Jerolim (Petrov), r. 25.10.1908., iz Lovinca,
7. Baljak, Ilija (Petrov), r. 11.07.1912., iz Lovinca,
8. Baljak, Vinko (Grgin), r. 12.11.1929., iz Lovinca,
9. Barjašić, Luka Ivan (Grgin), r. 06.07.1921., iz Poličnika,
10. Barić, Mate (Lukin), r. 26.02.1925., iz Poličnika,
11. Barić, Joso (Krstin), r. 10.03.1912., iz Poličnika,
12. Barić, Bene Bonaventura (Lukin), r. 14.07.1922., iz Poličnika,
13. Burčul, Rajko (Jakovljev), r. 24.01.1925., iz Poličnika,
14. Damjanović, Ante (Antin), r. 19.02.1920., iz Poličnika,
15. Deša, Filip (Šimunov), r. 08.05.1909., iz Poličnika,
16. Didulica, Mile (Antin), r. 16.04.1912., iz Lovinca,
17. Grgurica, Stanko (Matin), r. 01.08.1926., iz Poličnika,

18. Jukić, Ante (Jakovljev)
19. Jukić, Mate (Jurin), r. 28.07.1921., iz Poličnika,
20. Jukić, Joko (Šimin), r. 09.12.1901., iz Poličnika,
21. Kovačević, Paško Vjekoslav (Matin), r. 10.05.1914., iz Poličnika,
22. Kovačević, Paško (Šimunov), r. 11.04.1924., iz Poličnika,
23. Kovačević, Stanko (Jurin), r. 22.04.1925., iz Poličnika,
24. Kovačević, Jure (Antin), r. 02.10.1924., iz Poličnika,
25. Lončar, Mijo (Jandrijin), r. 02.06.1912., iz Poličnika,
26. Marinović, Šime (Grgin), r. 08.05.1926., iz Poličnika,
27. Marinović, Jako (Lukin), r. 13.07.1923., iz Poličnika,
28. Proroković, Ivan (Krstin), r. 08.03.1923., iz Poličnika,
29. Rogić, Ante (Antin), r. 10.09.1912., iz Gornjeg Poličnika,
30. Strika, Jadre Nikola (Petrov), r. 25.11.1920., iz Lovinca,
31. Vedrić, Mile (Petrov), r. 01.08.1921., iz Lovinca.
32. Zubčić, Nikola (Kuzmanov), r. 19.02.1920., iz Poličnika,
33. Zubčić, Slavko (Filipov), iz Poličnika.

Visočane: ratne i poratne žrtve drugoga svjetskog rata

1. Barić, Šime (Kuzmanov), r. 15.01.1912., poginuo 31.10.1944. na Bilom Brigu-Zadar,
2. Brkić, Joso (Lovrin), r. 04.02.1913., ubijen na Bokanju 31.10.1944.,
3. Brkić, Mate (Krstin), r. 19.08.1931., poginuo 23.09.1944. od partizanskog napada bombama na Visočane,
4. Čotić, Ante, r. 1894. u Lisičama kraj Ljubuškog, župnik, poginuo 1945.,
5. Kevrić, Ante (Ivin), r. 25.11.1920., umro od ratnih posljedica 16.09.1944.,
6. Kevrić, Bože (Ivanov), r. 06.11.1920., poginuo 10.08.1945.,
7. Kevrić, Ivan (Matin), r. 20.08.1909., ubijen 1945.,
8. Kevrić, Ivan (Božin), r. 11.04.1925., poginuo u Senju 1944.,
9. Kevrić, Krste (Nikolin), r. 23.03.1915., ubijen na Bokanju 31.10.1944.,
10. Kevrić, Lovre (Matin), r. 30.07.1905., poginuo u Biljanima 19.04.1945.,
11. Kevrić, Mile (Ivanov), r. 14.02.1919., poginuo 1945.,
12. Kevrić, Mile (Dujmov), r. 28.04.1920., umro u bolnici u Zagrebu 22.07.1942.,
13. Kevrić, Slavko (Ivin), r. 16.01.1925., poginuo u Senju 1944.,
14. Kevrić, Stipan (Špirin), r. 22.12.1910., umro 13.01.1945.,
15. Kevrić, Stojan (Blažev), r. 09.01.1928., poginuo 1944.,
16. Kevrić, Šime (Lukin), r. 24.07.1912., poginuo u Rusti-Visočane 16.09.1944.,

17. Kevrić, Šime (Markov), r. 08.10.1919., ubijen na Bokanju 31.10.1944.,
18. Kevrić, Šime (Stojanov), r. 13.12.1927., poginuo 1944.,
19. Relja, Mate (Šimunov), r. 24.06.1920., poginuo u Slavoniji 1942.,
20. Šarić, Nikola (Lukin), r. 20.11.1907., ubijen na Bokanju 31.10.1944.,
21. Verunica, Petar (Franin), r. 26.03.1911., poginuo u Starigradu-Pakl. 1944.,
22. Vranić, Ivan (Ivanov), r. 01.04.1920., poginuo 1944.,
23. Vranić, Marko (Matin), r. 05.01.1921., poginuo 1945. na Križnom putu,
24. Žigun, Bože (Krstin), r. 28.12.1914., poginuo u Starigradu-Pakl. 12.05.1944.,
25. Žigun, Šime (Jakovljev), r. 28.01.1924., poginuo 1944.

Nestali 1945.

1. Bukvić, Blaž (Matin), r. 21.01.1909., iz zatvora u Lepoglavi bježao u noći 04. na 05.11.1945., sudsina nepoznata,
2. Bukvić, Božo (Tadijin), r. 31.12.1924., nestao 1945.,
3. Bukvić, Mile (Grgin), r. 27.09.1913., iz zatvora u Lepoglavi bježao u noći 04. na 05.11.1945., sudsina nepoznata,
4. Bukvić, Šime (Grgin), r. 26.10.1919., nestao 1945.,
5. Kašelić, Ivan (Antin), r. 27.07.1907., nestao 1945.,
6. Kevrić, Ante (Mirkov), r. 22.05.1919., nestao 1945.,
7. Kevrić, Blađo (Petrov), r. 31.11.1910., nestao 1945.,
8. Kevrić, Jakov (Jakovljev), r. 28.04.1914., nestao 1945.,
9. Kevrić, Joso (Mirkov), r. 04.03.1921., nestao 1945.,
10. Kevrić, Krste (Krstin), r. 02.01.1910., nestao 1945.,
11. Kevrić, Luka (Matin), r. 05.08.1913., iz zatvora u Lepoglavi bježao u noći 04. na 05.11.1945., sudsina nepoznata,
12. Kevrić, Nikola (Blažev), r. 04.08.1924., nestao 1945.,
13. Kevrić, Paško (Markov), r. 30.01.1926., nestao 1945.,
14. Kevrić, Stipan (Stojanov), r. 19.12.1924., nestao 1945.,
15. Kevrić, Tome (Petrov), r. 24.10.1927., nestao 1945.,
16. Letina, Pave Mirko (Markov), r. 30.09.1913., nestao 1945.,
17. Letina, Slavko (Božin), r. 16.10.1921., nestao 1945.,
18. Vranić, Božo (Martinov), r. 17.07.1920., nestao 1945.,
19. Vranić, Bože (Grgin), r. 01.11.1925., nestao 1945.,
20. Vranić, Krste (Markov), r. 16.04.1915., nestao 1945.,
21. Vulić, Paško (Matin), r. 30.04.1909., nestao 1945.,

22. Žigun, Mihovil (Jakovljev), r. 05.02.1926., nestao 1945.,
23. Žigun, Nikola (Krstin), r. 15.12.1923., nestao 1945.

Žrtve jugokomunizma od 1946.

1. Jović, Mate (Marcelov), umro 1949. u zatvoru u Lepoglavi,
2. Kevrić, Ive (Petrov), r. 26.12.1919., izvršena smrtna kazna strijeljanjem na zadarskome gradskom groblju 08.10.1953.,
3. Letina, Jakov (Božin), r. 18.07.1924., umro u Visočanima 13.07.1948. od zlostavljanja u jugoslavenskoj vojsci.

Natpis na spomeniku

Visočanskim žrtvama za slobodu DOMOVINE HRVATSKE

Putniče i namjerniče,
Dok čitaš ova imena
I moli Boga
Jer mnogima nećeš naći groba.
Pročitaj sva imena brate,
Za Hrvatsku život su dali,
Da bi mi ovdje opstali.
Teško onom tko svoje zaboravi,
Tuđinski će jaram sebi da postavi.
Tuđin ima svoje ne poznaje jade twoje.
Naši hrabri vitezovi u zaboravu bili,
Tuđinci nam u povijesti slobodu zatirali.
Tužno civili visočanska mati,
Boli bolne godinama će tugovati.
Od tad Visočane slobode nemaju
Partizanski komunisti svoju vlast nametnuli.
Nasta nova Jugoslavija, Visočanima krvopija.
Roditelji, žene, djeca i braća cvile,
Godine su tužne prolazile.
Hrvatska se u Domovinskom ratu iz pepela diže
Visočancima sloboda tada stiže.
Hrvatska s Dr Franjom Tuđmanom novu vlast uspostavi.
Visočanci svoje žrtve nikad ne zaboraviše,
Godine dvije tisuće i druge spomenik postaviše.
Spomenik je opomena putniku i namjerniku,
Visočancima i svim Hrvatima da se ovo ne ponovi
Ne želimo biti ničiji robovi.
Svoje ćemo ako treba uvijek braniti,
Tuđe nam ne treba, za slobodu i umrijeti.

U Visočanima, 15. svibnja 2002.

DRUGOVI I DRUGARICE!

Pozdrav iz naslova ovog teksta pozdrav je na kojega su nas navikavali pola stoljeća. Sve drugo bilo je «ustaško» ili «klerofašističko». Zato naš predsjednik i danas pozdravlja s «Drugovi i drugarice!», jer se najbolje osjeća u društvu **Rade Bulata i Milke Planinc**. I uvijek se poteže «datum ustanka» kao «najsvjetlij dan u povijesti našeg naroda». Dvoji se samo o tome, je li «datum ustanka» 22. lipnja (koji je kao dan antifašističke borbe proglašen državnim praznikom!), tj. dan kad su se sisački komunisti odmetnuli u šumu na poziv komunističke Moskve (što su sami, ne jednom, priznali), ili je to 27. srpnja 1941., kad su se srbočetnici pobunili protiv hrvatske države na tromeđi Dalmacije, Like i Bosne.

Tog su dana na Oštrelju kod Bosanskog Petrovca četnici i partizani (tada su, a i još dugo nakon toga, bili izmiješani) zaustavili vlak s hodočasnicima koji se vraćao s proslave blagdana sv. Ane u Kninu, te su zvјerski ubili župnika **Waldemara Nestora** i veliki, do danas neutvrđeni broj njegovih nenaoružanih župljana, hodočasnika (dakle – civila). Taj po kolj nedužnih civila zločinci su proglašili Danom ustanka naroda Hrvatske odnosno Bosne i Hercegovine!

Ničim se nisu jasnije legitimirali, zar ne!

No, ako ćemo po istini, pobunili su se Srbi protiv hrvatske države i prije toga. Primjerice, u knjizi **J. Bokana** «*Sanski Most u NOB-u*», koja je u tri sveska objavljena u nakladi Skupštine općine Sanski Most (I. sv. ima 310 stranica i objavljen je 1974., II. ima 608 stranica, te je objavljen 1980., kad i III., s novih 748 str.), objavljeni su mnogi dokumenti, prilozi iz literature i razgovori sa suvremenicima. U prvoj je knjizi opisan «ustanak» u 19 srpskih sela, a na str. 143. i 151. druge knjige nalazi se četnička zakletva i dokaz o usvojenom nazivu «četnik» za pripadnike postrojbi kojima je glavni organizator i zapovjednik **Draža Mihailović**.

Na str. 273.-275. prve knjige objavljen je faksimil dokumenta Zapovjednika dijelova hrvatske vojske u Bosanskoj Krajini, pukovnika **Matije Ča-**

Piše:

Marijan BOŽIĆ

nića, br. V. T. 234 od 11. svibnja 1941., u kojem su opisane borbe s četnicima kod Sanskog Mosta između 6. i 8. svibnja 1941. To je izvješće Zapovjedništvo cijelokupne hrvatske kopnene vojske s potpisom podmaršala **Laxe**, dne 13. svibnja 1941. pod br. V. T. 2577/1941 proslijedilo Ministarstvu domobranstva.

Iz tog dokumenta jasno proizlazi, da hrvatske snage nisu napadale ni provocirale srpsko pučanstvo u okolnim selima, nego su redarstveni stražari krenuli provjeriti obavijest, da neki Srbi drže sakriveno oružje («nekoliko pušaka i municije»). Čim su se primaknuli selu Srpsko Kijevo, na ophodnju je otvorena vatra. Seljaci su zapovjednika ophodnje obavijestili, da u selu ima oko 100 četnika. Sudjeći po borbama koje su trajale i sutradan, na četničkoj je strani bilo između 50 i 70 pušaka.

ZAPOVJEDNIK DIJELOVA HRVATSKE VOJSKE U BOSANSKOJ KRAJINI;
V.T. 234.

Banjalučka dne 11. V. 1941.

Izvještaj o borbi sa četnicima kod Sanskog Mosta.

ZAPOVJEDNIKU CJELOKUPNE HRVATSKE KOPNENE VOJSKE.

U Sanski Most sam uputio 5 redarstvenih stražara i 10 ustaša iz voda Ante Starčević iz Prijedora, kap stalu posadu, da pored održavanja reda i mira prikuplja i oružje u okolnim selima. Od uhapšenog Marka Kondića saznao je redarstveni stražar Josip Božurić, da je u svojoj kući u selu Srpsko Kijevo kraj Sanskog Mosta sakrio u podrumu izpod balvana nekoliko pušaka i municije. Kad je je upućeno ustaško patrola sa Kondićem približila selu Srpsko Kijevo, iznenada je iz obližnjih kuća na nju otvorena puščana vatra. Jedan od ustaša vojnika sa uhapšenom Kondićem odmah se povukao u obližnju šumu, od kuda je uspješnije uspio doći prijekom putem u Sanski Most. Ostala trojica ustaša vojnika ostali su u borbi. –

Redarstveni stražar Josip Božurić sa redarstvenim stražarima iz Zagreba, i ostalim ustašama, oružničkim narednikom Durekovićem Bećirovićem i dva oružnika pohitao je na lice mjeseta u selo Srpsko Kijevo u pomoć. –

Za vrijeme borbe zapaljena je jedna kuća iz koje se čula jaka eksplozija vjerojatno od bombe i municije. –

Obavješten od seljaka da četnika ima oko 100, Božurić je zatražio pomoć iz Prijedora. –

Po naredjenju satnika Slavka Dasovića iz Prijedora je pošao u pomoć redarstveni časnik Viktor Nevečeraj sa 5 redarstvenih stražara i 15 ustaša vojnika 6. o.mj. u 20 sati. U 21 sat stigao je Nevečeraj u Sanski Most. Iz Sanskog Mosta odmah je krenuo u selo Srpsko Kijevo, kamo je stigao u 24 sata. Već izdaleka prilikom dolaska čula se ja jedinačna paljba, to su ustaše vojnici još ujek vodili borbu. Četnici su s vremena na vrijeme osvjetljivali zemljište raketom. Kako se nije moglo ništa poduzeti zbog tam i nepoznavanja terena Nevečeraj se je sa svima ljudima povukao u selo Muslimansko Kijevo u 4 sata 7. o.mj. –

7.0.mj. ponovo je Nevečeraj pošao u pravcu Srpsko Kijevo osiguravši se sa patrolama i upustio se u borbu. Puščana borba se vodila od 9. do 12.15 sati. Četnika je moglo biti sudjeli po njihovoj vlastri oko 50 do 70 pušaka odnosno četnika. Počušavano obko-

S obzirom na to da su hrvatske snage u to doba bile tek u fazi nastajanja, jer je država proglašena nepun mjesec ranije, slamanju oružane pobune prijatelji su njemačke posadne snage stacionirane u Prijedoru. Borbe su trajale ukupno tri dana. Hrvatske su snage uspjele zarobiti tri četnika, koji su strijeljani 7. svibnja, dok su Nijemci zarobili 27 četnika «te ih ustreljene po židovima iz sanskog Mosta dali vješati». također su Nijemci strijeljali «kolovođe i potpornike četnika», i to bivšega oružničkog narednika koji je u doba Jugoslavije s katoličtvom prešao na pravoslavlje, i pravoslavnog Jovu Veznara. Obojica su imali sakriveno streličivo na obali rijeke Sane. Da bi se spriječile slične nevolje, uzeto je 50 talaca.

Dokument kojega radi zanimljivosti objavljujemo u cijelosti, pokazuje stupanj organiziranosti četnika i njihovu subverzivnu aktivnost na samom početku ustrojavanja mlade hrvatske države. On ujedno pokazuje da su glavninu represalija u to doba poduzimali Nijemci, koji su se za najmučniji dio «posla» služili – Židovima... Predlažemo, dakle, Hrvatskomu saboru, da «dan antifašističke borbe» prebací bar na 6. svibnja, jer su – kao što vidimo – najkasnije tada «antifašisti» započeli svoju borbu protiv hrvatske države. Možda povjesničari mogu pronaći i neki raniji datum?

Dokument:

ZAPOVJEDNIK DIJELOVA HRVATSKE VOJSKE U BOSANSKOJ KRAJINI;

V.T. 234. Banjaluka dne 11. V. 1941.

Izvještaj o borbi sa četnicima kod Sanskog Mosta.

ZAPOVJEDNIKU CJELOKUPNE HRVATSKE KOPNENE VOJSKE.

U Sanski Most sam uputio 5 redarstvenih stražara i 10 ustaša iz voda Ante Starčević iz Prijedora, kap stalu posadu, da pored održavanja reda i mira prikuplja i oružje u okolnim selima. Od uhapšenog Marka Kondića saznao je redarstveni stražar Josip Božurić, da je u svojoj kući u selu Srpsko Kijevo kraj Sanskog Mosta sakrio u podrumu izpod balvana nekoliko pušaka i municije. Kad je je upućeno ustaško patrola sa Kondićem odmah se povukao u obližnju šumu, od kuda je uspješnije uspio doći prijekom putem u Sanski Most. Ostala trojica ustaša vojnika ostali su u borbi. –

Redarstveni stražar Josip Božurić sa redarstvenim stražarima iz Zagreba, i ostalim ustašama, oružničkim narednikom Durekovićem Bećirovićem i dva oružnika pohitao je na lice mjeseta u selo Srpsko Kijevo u pomoć. –

Za vrijeme borbe zapaljena je jedna kuća iz koje se čula jaka eksplozija vjerojatno od bombe i municije. –

Obavješten od seljaka da četnika ima oko 100, Božurić je zatražio pomoć iz Prijedora. –

Po naredjenju satnika Slavka Dasovića iz Prijedora je pošao u pomoć redarstveni časnik Viktor Nevečeraj sa 5 redarstvenih stražara i 15 ustaša vojnika 6. o.mj. u 20 sati. U 21 sat stigao je Nevečeraj u Sanski Most. Iz Sanskog Mosta odmah je krenuo u selo Srpsko Kijevo, kamo je stigao u 24 sata. Već izdaleka prilikom dolaska čula se ja jedinačna paljba, to su ustaše vojnici još ujek vodili borbu. Četnici su s vremena na vrijeme osvjetljivali zemljište raketom. Kako se nije moglo ništa poduzeti zbog tam i nepoznavanja terena Nevečeraj se je sa svima ljudima povukao u selo Muslimansko Kijevo u 4 sata 7. o.mj. –

7.0.mj. ponovo je Nevečeraj pošao u pravcu Srpsko Kijevo osiguravši se sa patrolama i upustio se u borbu. Puščana borba se vodila od 9. do 12.15 sati. Četnika je moglo biti sudjeli po njihovoj vlastri oko 50 do 70 pušaka odnosno četnika. Počušavano obko-

taška patrola sa Kondićem približila selu Srbsko Kijevo, iznenada je iz obližnjih kuća na nju otvorena pučana vatra. Jedan od ustaša vojnika sa uhapšenim Kondićem odmah se povukao u obližnju šumu, od kuda je sa uhapšenim uspio doći prijekim putem u Sanski Most. Ostala trojica ustaša vojnika ostali su u borbi.-

Redarstveni stražar Josip Božurić sa redarstvenim stražarima iz Zagreba, i ostalim ustašama, oružničkim narednikom Durakovićem Bečirom i dva oružnika posjetio je na lice mjesta u selo Srbsko Kijevo u pomoć.-

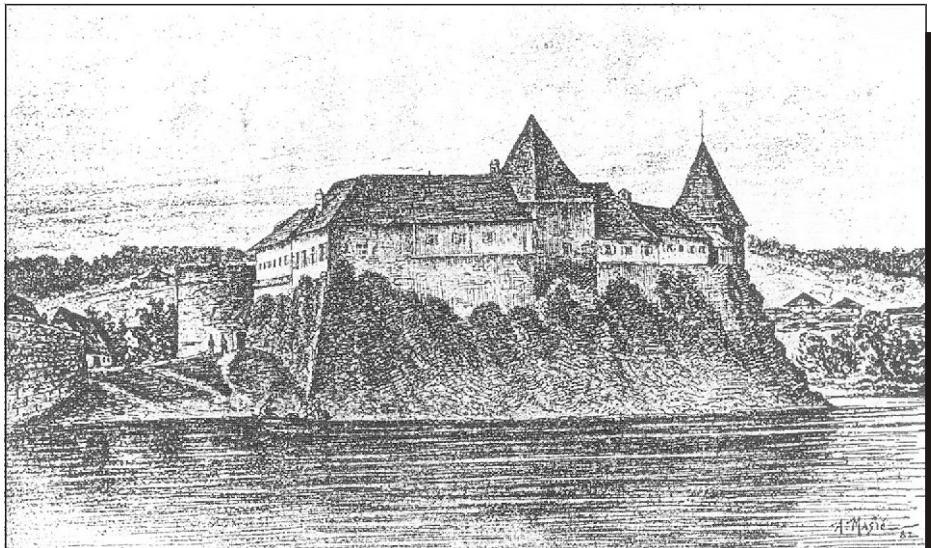
Za vrijeme borbe zapaljena je jedna kuća iz koje se čula jaka爆破炸药 explosion vjerljivo od bombi i municije.-

Obavješten od seljaka da četnika ima oko 100, Božurić je zatražio pomoć iz Prijedora.-

Po naredjenju satnika Slavka Dasovića iz Prijedora je pošao u pomoć redarstveni časnik Viktor Nevečeral sa 5 redarstvenih stražara i 15 ustaša vojnika 6. o.mj. u 20 sati. U 21 sat stigao je Nevečeral u Sanski Most. Iz Sanskog Mosta odmah je krenuo u selo Srbsko Kijevo, kamo je stigao u 24 sata. Već iz daleka prilikom dolaska čula se je jedinična paljba, to su ustaše vojnici još uvjek vodili borbu. Četnici su s vremenom na vrijeme osvjetljivali zemljište raketom. Kako se nije moglo ništa poduzeti zbog tame i nepoznavanja terena Nevečeral se je sa svima ljudima povukao u selo Muslimansko Kijevo u 4 sata 7. o.mj.-

7. o. mj. ponovno je Nevečeral pošao u pravcu Srbsko Kijevo osiguravši se sa patrolama i upustio se u borbu. Puščana borba se vodila od 9 do 12,15 sati. Četnici je moglo biti sudeći po njihovoj vatri oko 50 do 70 pušaka odnosno četnika. Počušavano obkoljavanje četnika nije uspjelo, jer su isti to spriječili bočnom vatrom. Od te bočne vatre okružnut je u desnu ruku Nevečeral a ustaše vojnici Muratbegović Djelat ranjen je u desnu nogu iznad gležnja oko 20 cmtr. Metak mu je prošao kroz nogu i Sabić Husejin iznad desnog kuka.-

Kako su već dvojica bila ranjena a bojeći se obkoljavanja, Nevečeral je povukao svoj odjel u Muslimansko Kijevo, Kod povlačenja dobrovoljno se javio redarstveni stražar Božurić Josip sa ustašom Josipom Kramerom, da štiti povlačenje, što je istima uspjelo brzom vatrom i uz pogibao svoga vlastitog života. Po uspjelom povlačenju selo Muslimansko Kijevo, ranjeni su u seljačkim kolima odpremljeni u Sanski Most, a selo organizovano za odbranu. Kako je bila situacija teška, telefonski je obavješten zapovjednik usta-

Zrinski grad u Kostajnici (prema nacrtu Aleksandra Mašića)

ša u Prijedoru satn. Slavko Dasović i iz Prijedora je došao jedan Njemački časnik sa 45 vojnika i automatski naoružanjem. U tome vremenu izvješten sam o ovoj borbi kada me je i stožernik Dr. Gutić pozvao kod sebe. Intervenisao sam kod Njemačkog zapovjedništva da pošalju pojačanje od njihovih dijelova iz Prijedora ili da mi dozvole da sa satnijama krenem ka Sanskom Mostu. Likvidiranje ovoga suda uzeli su Njemci u svoje ruke. Pomenuti Njemački vod stigao je 7. o. mj. u 18 sati u selo Muslimansko Kijevo i odmah se krenulo u napad na selo Srbsko Kijevo.

Naši vojnici ustaše i redari osigurali su Njemcima krila i bok. Borba Njemaca i naših protiv čentika trajala je od 17 do 21 sat. Kada je ponovno dobivena bočna vatra i kada su bila teže ranjena dva njemačka vojnika zapovjednik njemačkih vojnika izdao je naredjenje, da se stanovništvo katoličko i muslimansko iz Kijeva i okolnih selva evakuira. Zatim su i Njemci i naši odstupili u Sanski Most gdje su stigli u 24 sata. Zapovjednik Njemačkog voda tražio je pojačanje iz Banjaluke. Upućen je Njemački bataljun sa baterijom i stigao je u Sanski Most dne 8. u 6 sati. Odmah je krenuo u selo Srbsko Kijevo a Nevečeral sa svojim ljudstvom ostao je u Sanskom

Mostu da održava red. Njemci su topničtvom bombardirali selo Srpsko Kijevo i uništili ga. Ispaljeno je 38 topovskih metaka. Bombardovanje trajalo od 8 do 11 sati a u 16 sati popalili su sve srbske kuće i tako likvidirali taj četnički ustank. Redarstvena straža i ustaše prvoga dana borbe uhvatili su četnike Stojanovića Rajka, Kondića Marka i Kondića Gjuru, koji su 7. o.mj. u 6 s. strelni u Sanskom Mostu. Dne 9. o.mj. Njemci su 27 zarobljenih četnika streljali te ih ustreljene po židovima iz Sanskog Mosta dali vješati. Ta-

kodjer su Njemci streljali kolovodje i potponike četnika, bivše oružničke narednike Martinovića Josipa, prekrštenog katolika u pravoslavca i Vezner Jovu pravoslavca. Isti su imali sakrivenu municiju na obali rijeke San.-

Iz Sanskog Mosta uzeto je 50 taoca.-

U Sanskom Mostu ostalo je jedno odijeljenje Njemaca, 10 ustaša, 5 redara i 3 oružnika.-

Dostavljujući prednji izvještaj molim da se pohvale preko Vjesnika naredaba i zapovjedi za svoju hrabrost i požrtvovanje, odlikuju ili novčano nagrade:

Redarstveni časnik Viktor Nevečeral, redar Božurić Josip, ranjeni ustaše vojnici Muratbegović Djelat i Sabić Husejin, ustaša vojnik Kramer Josip i oružnički narednik Duraković Bečir.

Prilog po ovom stanju:

1 proglaš

(Potpis) ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK:
MATIJA ČANIĆ v.r.

(Prijamni štambilj)

ZAPOVJEDNIŠTVO CJELOKUPNE HRVATSKE KOPNENE VOJSKE

Broj V. T. 2577/1941

Glavaru glavnog stožernog odsjeka:

Izvještaj u cjelini dostavljen Ministarstvu domobranstva.

Ovaj primjerak /prepis/ za Vašu arhivu.

(Potpis)

Zapovjednik cjelokupne Hrvatske kopnene vojske bolestan:

Podmaršal: (potpis)

Zagreb, dne 13. svibnja 1941. •

NAJSTARIJA HRVATSKA DIJASPORA–JANJEVO (IV.)

(Od prvog spomena do 1918. godine. Povodom 700. obljetnice dolaska Hrvata na ove prostore)

U to vrijeme sam već pohađao drugi razred nametnute srpske «osnovne» škole. A s dopuštenjem sakristana **Antuna Matušića** i vlč. **Viktora Zakrajšeka** uzeo sam po jednu. Te knjige i danas čuvam, a to su: Prva njemačka vježbenica, Druga njemačka vježbenica, Njemačka čitanka prvi dio, Njemačka čitanka drugi dio i njemačka slovarnica (gramatika). Sve knjige su pisane njemačkom gothicom. U prvoj vježbenici ima i tiskane i pisane gotičke abecede. Iz tih knjiga sam počeo učiti njemački jezik i to je bio prvi strani jezik, koji sam učio kao samouk u pučkoškolsko doba. U travnju 1941. s dostatnim znanjem, dočekao sam njemačke vojnike kao oslobođitelje Janjeva.

Borba za hrvatski jezik

*O jeziku, rode, da ti pojem,
O jeziku milom tvom i mojem ...
(P. Preradović)*

Janjevcu ne samo da su pjevali o svome hrvatskom jeziku, nego su se za njega i borili. Svjesni su Janjevcu da ih je jezik, koji su naučili od svoje hrvatske majke, održao kroz burnih sedam stoljeća u moru drugih jezika i naroda kosovskog Babilona. Hrvatski jezik im je sačuvao sjećanje (odakle su) i identitet (tko su), jer su na hrvatskom pjevali i molili kod Bogoslužja. Radi uporabe hrvatskog jezika u bogoslužju je i izbila borba oko jezika s nacionalističkim albanskim svećenstvom.

Pisati o borbi za hrvatski jezik u Janjevu nije moguće, a da se cijelovito ne iznese lik i značaj osobe koja je tu borbu potaknula, predvodila i s uspjehom završila. To je osoba velike i čvrste vjere, koja je svakodnevno išla na misu i svakodnevno pristupala stolu Gospodnjem. To je osoba koja je višekratno udomljavala malu Židovku, **Eriku Weingruber**, i novčano pomagala časne sestre kod kojih je ta djevojčica boravila u Janjevu za vrijeme II. svjetskog rata. To je osoba koju su posjećivali svi svećenici i crkveni dostojsvenici koji su dolazili u Janjevo. To je osoba koja je sudjelovala skoro na svim euharistijskim kongresima, a posljedni na kojem je sudjelovao bio je: Euharistijski kongres u Budimpešti 12.5.1938. Euharistijsko slavlje vodio je veliki papa **Pio XI.**

Piše:

Primo PALIĆ

XII., tada kardinal **Eugenio Pacelli** kao izaslanik pape **Pija XI.** To je osoba s kojom su održavali prisne veze svi janjevački župnici. To je osoba velikog i neustrašivog značaja, kojoj je papa **Benedikt XV.** dodjelio počasnu diplomu i odličje »*Pro ecclesia et pontifice*«. To je osoba, koja je radi tog odličja iz janjevačke crkve oduvedena u oznaški zatvor pred Božić 1944. i koja je od mučenja i psihičkih tortura preminula 28. travnja 1945. Svojom smrću u oznaškom zatvoru pridružila se velikom mnoštву hrvatskih žrtava Bleiburga i križnih puteva, Jazovki, Macelja i fojbii. Ta se osoba zove **Antonio Pere Glasnović**, kako i piše na počasnoj diplommi.

Leka Aleksandar Rodićispjevalo je pjesmu, koja počinje stihovima: »Adža Tona u Rimu bija, odliče od Pape dobija«. Velika hvala Leki Rodiću!

Aleksandar Leka Rodić ispisao je cijeli niz pjesama, između kojih i pjesmu o gore spomenutoj Eriki Weingruber. Erika Weingruber došla je u Janjevo (u ono vrijeme najsigurnije mjesto), zaslugom skopskog biskupa **Smiljana Franje Čekade**. Nadbiskup Čekada Eriku je iz Skopja poslao u Janjevo uz pratnju talijanskoga vojnog svećenika, koji ju je doveo. Baš kad je svećenik s Erikom prolazio trgom (*čaršijom*), nalazio sam se na vratima očeve i djedove trgovine. Ugledao sam veoma lijepu djevojčicu s jednako

lijepim pratiteljem. Išli su prema crkvi i župnomu dvoru. Svi Janjevcu koji su se našli na trgu primijetili su da su to stranci i da nisu do tada vidjeli tako lijepa čovjeka i djevojčicu. Ubrzo se saznalo da je mala ljepotica smještena kod časnih sestara. Dom časnih sestara je postao njezin drugi dom, a Janjevo njezino drugo boravište. Nitko od Janjevaca nije mogao sazнатi odakle je, a svi su znali samo to da ju je biskup Čekada iz Skopja poslao u Janjevo. Erika se brzo adaptirala u novoj sredini, sprijateljila se s jednako lijepim janjevačkim djevojkama, posebno iz kruge crkvenoga pjevačkog zbora i s njima je u zboru pjevala. Nakon završetka Drugoga svjetskog rata iz Janjeva je otišla u Skopje, a dalje nitko točno ne zna gdje. Neka je na njezinim životnim stazama prati Božji blagoslov i njezin anđeo čuvan.

Albanski nacionalizam i pokušaj asimilacije Hrvata

Albanski nacionalizam, jednako kao i srpski, nastojao je asimilirati janjevačke i letničke Dubrovčane. Srbi su nastojali nasiljem i nametnjem srpske pučke škole, a Albanci su pokušali pomoći crkve, zabranivši uporabu hrvatskog jezika u bogoslužju. Janjevcu su u crkvi na misama oduvijek slušali poslanice i evanđelja na hrvatskome, pjevali hrvatske pjesme (Zdravo tijelo Isusovo, Srce božansko Isusa moga, Rajska Djeko, kraljice Hrvata, Do nebesa nek' se ori i dr.). Biskup **Troksa**, Albanac, poslao je u Janjevo novog župnika, **Štefana Krasniqa**, i kapelana **Pasquala**. Oba su bila Albanci.

Njemačke vježbenice i čitanke, iz kojih se u hrvatskoj školi u Janjevu učilo u doba turske vladavine

Biskup Troksha zabranio je uporabu hrvatskog jezika u liturgiji. Novi župnik i kapelan evanđelje su pjevali na latinском. Kada su ga janjevački predvodnici upitali zašto ne pjeva evanđelje na hrvatskom, odgovorio je da su neki listovi poderani i da nedostaju. Janjevcu mu donose drugo evanđelje, uz napomenu da pazi da se i ovo ne podere. To ga je rasrdilo, te je bacio evanđelje.

Doznavši za incident, biskup je naredio Janjevcima da se pokore župniku. Janjevcu su ostali uporni u obrani svoga jezika. Naredne nedjelje na pjevanoj misi su zapjevali «Zdravo, tijelo Isusovo». Župnik traži da prestanu, ali se Janjevcu nisu osvratali i otpjevali su pjesmu do kraja. Sljedeće nedjelje župnik se okrenuo i upitao: «Hoćete li da bunite i dalje bogoslužje?» Jedan od pjevača odgovorio je: «Ne ćemo buniti, hoćemo pjevati». Župnik, razlučen odgovorom, na oltaru je skinuo misno ruho i povukao se u sakristiju. Nakon tog dogadaja vodeći članovi stranke «Za hrvatski jezik» okupili su se u kući **Antonia-Tone Pere Glasnovića**, čelnika stranke, i dogovorili da nitko od njih, uključujući i članove obitelji, ne ćeći u crkvu.

Nakon toga, posredovanjem nekog uglednog isusovca ipak je došlo do sporazuma o tome što se može pjevati, a što ne.

Poslije toga, Antonio-Tona Pere Glasnović je otputovao u Ameriku. Put ga je vodio preko Sarajeva, gdje je imao priliku upoznati nadbiskupa **Josipa Stadlera** s prilikama u Janjevu i zamolio ga da se zauzme za janjevački problem kod nuncija u Beču. Boraveći u Americi, uočio je da se u tamošnjim hrvatskim crkvama svi djelovi pjevane mise pjevaju na hrvatskom. Slučaj janjevačkog spora razložio je **msgr. Davorinu Krmpotiću**, koji je u dva pisma dao za pravo janjevačkim vjernicima, a ne župniku.

Godine 1909. Kongregacija je imenovala za novog skopskog nadbiskupa **Lazaru Mjedu**. No, s novim nadbiskupom spor oko hrvatskog jezika nije prestao. Na Božić 1911. branitelji hrvatskog jezika su iz «Gloria» zapjevali «U se vrime godišta, mir se svitu navišta», no suprotno pjesmi koja navišta MIR BOŽJI MEĐU LJUDIMA, mira u janjevačkoj crkvi nije bilo. Došlo je do novog sukobljavanja. Misnik polnoćke **don Nikola Glasnović**

Počasna diploma koju je papa Benedikt XV. dodijelio Antoniju - Peri Glasnoviću

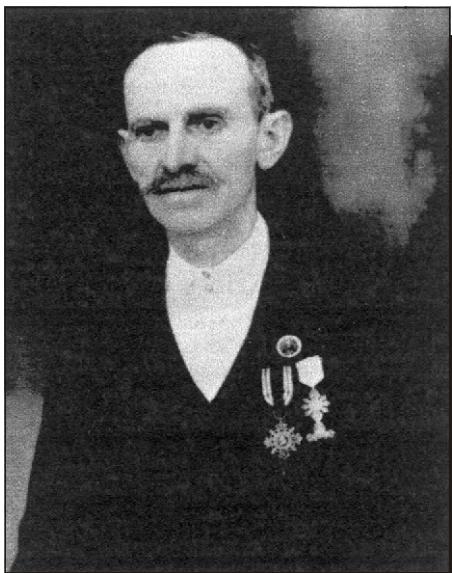
o svemu je obavijestio nadbiskupa Mjedu. Treći siječnja 1912. nadbiskup je pohodio Janjevo. Predvodnik «Stranke za hrvatski jezik» Antonio-Tona Glasnović pristupio je nadbiskupu i pokazao mu pisma msgr. Krmpotića te rekao, da se na svim hrvatskim misama u svijetu pjeva na hrvatskom jeziku. Pisma su na nadbiskupa Mjedu ostavila veliki dojam, pa je obećao o problemu pisati u Rim.

Srpski teror

Na pomolu je bio Prvi balkanski rat. 1912. Nakon njega slijedi Drugi balkanski rat 1913., a zatim i Prvi svjetski rat 1914. Za vrijeme balkanskih ratova 1912.-13. Srbi su radili strašne zločine nad albanskim narodom. *The Daily Telegraph* je izvijestio o masakru u Ferizaju (Uroševcu), gdje je ubijeno 300-400 muškaraca. Nadbiskup Mjeda u jednom izvješću Rimu 24. siječnja 1913. navodi da je i Gnjilane masakrirano, iako nije davalo otpora, Đakovica opljačkana, a najgore je bilo u Prizrenu, gdje su srpski vojnici lupali na vrata albanskih kuća i izvlačili ljudi vani te ih odmah ubijali. Komandant **Božo Janković** o tome je poslao brzojav kralju **Petru I.** Prizren je izgledao kao «Grad mrtvih» (*The Kingdom of Death*). O svemu ovome piše **Noel Malcolm** u svojoj knjizi «Kosovo - A short history» (Kosovo-kratka povjest).

Nadbiskup Mjeda se sklonio u Albaniju. Pred kraj I. svjetskog rata vratio se na Kosovo i bio stalno u vezi s nuncijem u Beču. Prvi svjetski rat se privodio kraju. Nakon proboga Solunske bojišnice, planine Nidže i Kajmakčalan, francuska vojska i srpski solunaši napredovanjem kroz Makedoniju stigli su i na Kosovo. Prolazeći Makedonijom, Srbi su radili zločine i nasilja. O tome piše **Henri Pozzi** u svojoj knjizi: »Black Hand Over Europe» (Crna ruka nad Europom). Engleski prijevod prvoga izdanja na francuskom: »La guerre revient» (Rat se vraćai). Srbi, stigavši s francuskom vojskom na Kosovo, ponovno su radili nasilja i ubojstva kao i za vrijeme balkanskih ratova. Sad su najviše ubijani i stradavali katolički svećenici.

Francuskom vojskom zapovjedao je general **Tranie**. S francuskom vojskom u Prištini ušle su i srpske vojne postrojbe. Jednog dana u Janjevo je stigla jedna skupina srpskih vojnika, koja se sa svojim zapovjednikom uputila u župni dvor, opsjednula ga i počela maltretirati župnika don Nikolu Glasnovića. Vezali su ga i držali zatvorenog u nekoj prostrijci. Uhićen je bio i Antonio-Tona Pere Glasnović, a obojicu su namjeravali odvesti iz Janjeva i likvidirati kao i janjevačke učitelje. No, don Nikola Glasnović je uspio napisati pisamce na talijanskom jeziku i po **Roki Gečeviću** dostaviti ga fran-

Antonio - Pere Glasnović

čuskom generalu Tranieu. Taj podatak je i spomenut u knjizi sjećanja generala Tra niea «*Uskub, c'est loin ... Balkans 1918*» (Skopje, pa to je daleko ... Balkan 1918.). Intervencijom generala Traniea don Nikola Glasnović i Tona-Antonio Pere Glasnović bili su spašeni. Nadbiskup Mjeda spoznao je svoje propuste i pogreške svoje subraće u svezi s janjevačkim sukobom. Da bi ih ispravio, predložio je papi Benediktu XV., da Toni Pere Glasnović dodijeli odličje i počasnu diplomu «*Pro Ecclesia et Pontifice*» (Za crkvu i Papu).

Janjevo u Drugome svjetskom ratu

U jesen 1944. u Janjevo ulazi bugarska vojska, a za njima 26. partizanska brigada, koja se smješta u Janjevu. Mjesni komunisti preuzimaju civilnu vlast. Za Janjevo nastaju nepodnošljivi uvjeti. Partizani javno pljačkaju i otimaju. Pretresi su svakodnevni. Trgovcima iz trgovina odnose svu robu bez ikakve naknade. Antonio-Tona Glasnović, prije rata i za rata, svakodnevno je išao na jutarnju misu (najime, tada se misilo samo ujutro). Jedne nedjelje između sv. Nikole i Božića 1944. OZN-a ga nakon velike mise na izlazu iz crkve uhiče i odvodi u zatvor u Prištinu. U zatvoru je od mučenja preminuo 28. travnja 1945. Uhičen je bio poradi odličja pape Benedikta XV., zbog kojega ga je prijavio janjevački četnik i solunaš Petar, zvan **Pera Kolera**. OZN-a je po zakonu, jer nije bio osuđen, mrtvo tijelo morala predati obitelji. Sam šef OZN-e pozvao je službenim putem **Ivana Palića** (pokojnika kova zeta), da dođe po mrtvo tijelo. Ivan

Palić i **Ignacije Rodić** otišli su u Prištinu i donjeli mrtvo tijelo u Janjevo. U svemu im je bio od pomoći **Kristo Paške Krstin**, koji se našao u Prištinu.

Cijelo Janjevo je bilo uzbudjeno i na nogama. Tijelo je ležalo na odru u kući i sav janjevački svijet je prošao kroz kuću. Drugi dan je bio pogreb. Pogrebna povorka je prolazila kroz Čaršiju (glavni trg u Janjevu). Baš u to vrijeme na trgu su se našli komandant i komesar 26. partizanske brigade s mjesnim komunistima. Kada su vidjeli veliko mnoštvo u pogrebnoj povorci, upitali su mjesne komuniste: »Pa kakav je to narodni neprijatelj, a na pogreb mu je došao sav janjevački narod i mnoštvo Srba iz srpskih sela te Albanaca iz albanskih?» Kad je mrtvo tijelo doneseno u Janjevo, u malom džepiću kaputa pronaden je vjenčani prsten i pisamce-cedulja, na kojem je pisalo: »Opraštam svima koji su me tužili, koji su me uhapsili i koji su me mučili.»

Kada su Ivan Palić i Ignacije Rodić bili u kancelariji šefa OZN-e, sam šef im je rekao: »Za njega se zauzimao, pored ostalih i skopljanski biskup Čekada (Smiljan Franjo Čekada), ali on (Tona Glasnović) je ustrajao u svojem do smrti.»

Da, Antonio Pere Glasnović ustrajao je do kraja, do smrti, jer je do smrti bio vjeran kršćanskim načelima i katoličkim principima. Jer DEUS VERITAS EST (Bog je Istina). Jer, DEUS CARITAS EST (Bog je Ljubav). Jer, DEUS MISERICORS EST (Bog je milosrdan). Antonio je vjerovao Bogu i Ijudima, ljubio je Boga i ljude, vjerovao u Božje milosrđe i sam opraštao drugima. To dokazuje i cedulja pronađena u njegovom džepiću. Biskup Čekada pisao je i tražio oslobođanje Antonija i svjedočio da je posve nevin, ali to je bio glas vapijućeg u pustinji, kao i svi glasovi katoličkih biskupa u ondašnjoj komunističko-ateističkoj pustinji **Titove Jugoslavije**. U takovo moralno-etičko-pravnoj pustinji carovala je «kalumnija» (kleveta) i «mendacium impudens» (imputirajuća laž). A gdje caruje laž, nema mjesta istini. Zato u takovoj pustinji, u takovom carstvu laži nije bilo mesta ni za istinu o blaženiku kardinalu **Alojziju Stepinetu**, kojega narod već drži za sveca, moli mu se kao svecu i časti kao sveca...

(Svršetak)

TESTAMENT

I – bile su riječi

mame:

Nek Ljubav

upali kresove

sred

TAME,

Sve gledaj

s one bolje strane.

OSTANI

ČOVJEK

u miru

i

ratu! –

I SUHE

grane

u proljeće

cvatu.

U srcu

nosi

HRVATSKU

U rosi

gledaj

ljepotu!

Mržnju

sasijeci

u korijenu.

i širi

posvuda

dobrotu.

Višnja SEVER

KRIŽAN NIKŠE: "I OD SEBE SMO JAČI"

Djelo u kojem su prvi put objelodanjene činjenice o blajburškom stradanju hrvatskoga naroda bilo je *The tragedy of a nation* (Tragedija jednog naroda) o. **Theodora Benkovića**, objavljeno 1947. u Chicagu (SAD). Tijekom ovih 60 godina istina o krvavoj 1945. godini probijala se svjedočanstvima preživjelih s Bleiburga i križnih putova.

Prošle 2006., HDPZ Mostar izdao je drugu knjigu u svojoj biblioteci *Sjećanja i svjedočenja, I od sebe smo jači*. Iza toga pomalo pjesničkog naslova krije se podnaslov koji govori sam za sebe, *Križanovi križni putovi*.

Auktor knjige je **Križan Nikše**, dok su urednici **mr. Ivan Kraljević** i **prof. Ilija Drmić**. Proslov je napisao mr. Kraljević, a pogovor **prof. Stjepan Galić**.

Nikše je rođen 1926. u Zvirovićima (Hercegovina). Zajedno s nekolicinom svojih mlađih sumještana, u svibnju 1944. odlazi u hrvatske oružane snage, u počasnu V. satniju PTS-a, pod zapovjedništvom satnika **Mate Vodopije**. Poslije tromjesečne obuke satnija je upućena na izvršavanje ratnih zadaća. Služili su u Karlovcu, Varaždinskim Toplicama, Podsusedu kod Zagreba.

Dne 7. svibnja 1945. napuštaju Zagreb i kreću prema Sloveniji, očekujući spas od Amerikanaca. U Dravogradu 14. svibnja zapovjednik satnije Mato Vodopija odbija predaju partizanima. Partizani ih napadaju bacačima i ranjavaju nekolicinu, ali hrabri PTS-ovci uz pomoć drugih subora pružaju snažan otpor, te čak uspijevaju natjerati partizane u bijeg. Sutradan trinaest zrakoplova nadljeće Dravograd, bacaju letke s pozivom na predaju Amerikancima i Englezima. Hrvati koji su prihvatali taj poziv doživjeli su sramotnu izdaju. Angloamerikanci su ih predali partizanima, iako su bili svjesni kakva će biti sudbina zarobljenih. U Mariboru 16. svibnja Nikše i drugi nesretni Hrvati doživljavaju partizansko maltretiranje i ispitivanje. Partizanski pokolj hrvatske vojske i naroda, velika domovinska tragedija.

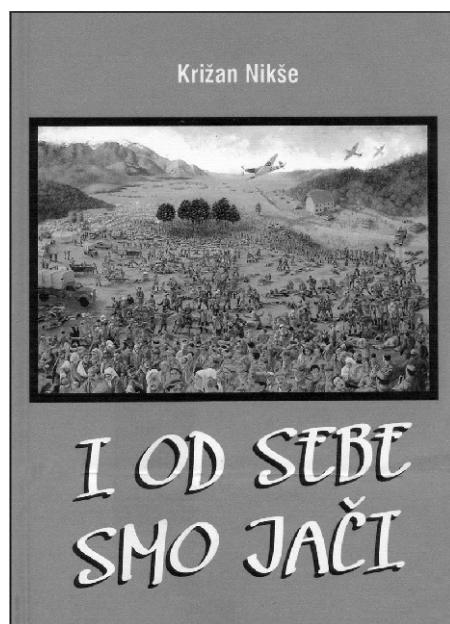
Podsjetimo se da je istinu o Mariboru istraživao **Mate Šimundić**, koji je poslije rata u tome nesretnom gradu i živio. Partizani su u Stražunu, na rubu grada Maribora, našli svježe iskopane protuoklopne rovove. Nad tim rovovima strijeljali su hrvatske vojниke, ranjenike i izbjegli na-

Piše:

prof. Bruno ZORIĆ

rod. Taj pokolj u Stražunu potrajavao je i više od mjesec dana. (Mate Šimundić, "O stradanju Hrvata u Mariboru godine 1945.", u zborniku *Bleiburg 1945.-1995.*, Zagreb, 1997.) 19. svibnja partizani izdvajaju hrvatske vojnike rođene 1926., računajući da će im biti potrebni za popunjavanje njihovih redova. Sutradan, 20. svibnja počinje Križanov križni put od Maribora do Kikinde, ukupno 517 kilometara! Kolone hrvatskih zarobljenika, zločinci mnoge pogubljuju i muče. Marš smrti. Otvorila su se vrata pakla!

U Novom Vrbasu 13. srpnja jednom dijelu zarobljenika, među kojima je bio i Nikše, rečeno je da više nisu zarobljenici.

Naslovna stranica knjige Križana Nikše

Ali... Te jeseni bivši hrvatski vojnici mobilizirani su u jugoslavensku vojsku i upućeni u Bosnu gdje su četnici, onaj dio četnika koji kokardu nije zamjenio petokrakom zvijezdom, još uvjek pružali otpor partizanskim vlastima. Nikše je preživio borbe protiv četnika te mu je u listopadu 1947. završilo služenje jugoslavenskoga vojnog roka. Naredne se godine zaposlio na željeznicu u Vinkovcima. Hercegovac, koji nije bio u partizanima, a ni u komunističkoj partiji, morao je srpskim šovinistima i komunistima biti

sumnjiv i nepodoban čak i na željeznici, gdje je inače radio kao kočničar, skretničar, konduktor i manevrist.

Nikše je osim križnog puta osjetio i zatvor. Na služenju vojnog roka u Bosni, jedan ga je Srbin tužio da je govorio kako Hrvati nemaju prava u Jugoslaviji. Naravno, Srbinu se vjerovalo i Hrvat je dobio mjesec dana zatvora. Obitelj Nikše tragedija je pratila od 1937., kad je oca Juru u Trebižatu bez ikakva razloga ubio srpski *financ* (porezno-carinski stražar). "Časni sud" monarhističke Jugoslavije oslobođio je hladnokrvnog ubojicu oca petero malodobne djece.

U knjizi su doneseni podaci o zločinima partizana i četnika u Gabeli, Čapljini i okolnim selima 1941. U III. poglavljju knjige "Sjećanja kao ponovne patnje" nalaze se sjećanja još jednoga hrvatskog vojnika koji je prošao križni put.

Mijo Paunović iz Korane (Hrvatski Blagaj), svjedoči o događajima 1941.-1945. U "Dodatku" nalazimo ispovijest dvojice Hrvata o masovnim zločinima nad zarobljenim Hrvatima u Sloveniji (članak iz *Večernjeg lista*). Ovo svjedočanstvo je posebno važno, jer se radi o osobama koje su se, spašavajući svoje živote, našli na partizanskoj strani. Ima i drugih tekstova, uglavnom novinskih članaka, koji nisu u izravnoj svezi s glavnom temom ove knjige. Kako je knjiga nastala, Nikše nam je jasno izrekao u Uvodu: "Smatrao sam da je grijeh šutjeti o Bleibburgu."

Prema Nikšinoj tvrdnji, 1943. planiran je preokret u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, ustaše bi postali domobrani, a **dr. Pavelić** bi se do sređivanja prilika sklonio "u šumu". Dalje se navodi da su ti planovi propali ugovorom partizana s Amerikancima iste godine (sic! 1944.) na Visu. "Osobno sam čuo od hrvatskih vojnika iz tog vremena da se 1944. g. pričalo (kao javna tajna!) o pripremanju dogovorenog 'vojnog puča', kojim bi vlast preuzele **dr. Mladen Lorković** i **Ante Vokić**, a kao gotova stvar da su očekivali angloameričke snage na hrvatskoj obali." Kakvi su to planovi o vojnom udaru, o kojima se u teškim ratnim (ne)prilikama priča i među običnim vojnicima, a ne samo u uskom krugu časnika i provoditelja te akcije?! Mit o Lorkoviću i Vokiću kao spasiateljima hrvatske države ne uzima u obzir

činjenice, koje smo imali prilike pročitati i na stranicama našeg glasila.

U bilješci br. 6, kod objašnjenja pojma ustaša, tvrdi se da je hrvatsko stanovništvo, posebno u Dalmaciji, Primorju i Lici, otišlo u partizane "uvjereni da će izboriti stvarnu slobodu i neovisnu hrvatsku državu..."?! Ta potpuno apsurdna tvrdnja je preuzeta iz Hrvatskoga općeg leksikona (str. 1041.), a na tragu je veličanja 22. lipnja i **Vlade Janjića Cape**. Ponovimo još jednom; partizani su se borili za Jugoslaviju a ne za Hrvatsku!

O politici dr. Ante Pavelića nalazimoovo: "Osim što je svoj dolazak na vlast 1941. god. platio prepustanjem hrvatske obale i nekih otoka Italiji, te nizom drugih ustupaka silama Osovine, i njegova unutarnja politika stvaranja etnički čiste i nacionalno kompaktne države (prihvatanje rasnih zakona, organiziranje koncentracionih logora), imala je sve više protivnika među njegovim podanicima organiziranim u antifašističkom pokretu." (?) Ovaj navod je očito u cijelosti preuzet iz "vladajuće" historiografije i u suprotnosti je sa samim Nikšinim sjećanjima, jer on navodi kako su vojnici karađorđevićeve Jugoslavije odnosno četnici, počeli s pokoljem hrvatskog stanovništva već prvih dana NDH. Dakle tim "protivnici-ma-podanicima" smetala je sama hrvatska država, bez obzira na vladajuću politiku. Druge optužbe također je lako pobiti povijesnim činjenicama.

U proslovu mr. Kraljević ističe da je knjiga lektorirana i korigirana, ali da se na svim tekstovima moglo još raditi. Nažalost, to je i površnim čitanjem posve vidljivo. Sjećanja su isprekidana te često gubimo vezu s tekstrom, a mjestimice imamo dojam da je tekst jednostavno preuzet s magnetofonske vrpe.

Auktoru se žurilo s objavljinjem knjige, kako bi za svoga života svjedočio o stradanju svojemu i svoga hrvatskoga naroda. Ipak, nije trebao žuriti, barem je sjećanja trebalo prirediti prema vremenjskom redoslijedu. Npr. u jednome nevelikom tekstu pod naslovom "Najzad, odslužio sam JNA", nalazimo podatak o služenju vojnog roka 1947., kao i prisjećanje na srbočetnički napad iz Mirkovaca na Vinkovce 1. siječnja 1991. godine. Uza sve te primjedbe, Križan Nikšić - hrvatski stradalnik i rodoljub - uložio je veliki trud u ovo djelo koje je vrijedno svjedočenje o križnom putu hrvatskoga naroda 1945. godine.♦

NOVA KNJIGA MATE MARČINKA

Poznati hrvatski književnik, povjesničar i publicist, jedno ugledni član Hrvatskoga društva političkih zatvorenika, **Mato Marčinko** (Hrastovica, 1925.), nedavno je objavio novu knjigu. Riječ je o izboru njegovih rodoljubnih pjesama dosad objavljenih u brojnim časopisima i novinama, kojega je pod naslovom «*Martyrium Croatiae od Krbave do den Haaga*» objavio Hrvatski obanbeni red.

Većina pjesama potječe iz razdoblja od 1971., a osobito od 1990. naovamo. Ipak, ima onih koje su preživjele desetljeća, svjedočeći o vitalnosti pjesnikove riječi i trajnoj aktualnosti domoljubnih stihova. Prva od uvrštenih pjesama, pod naslovom «Knin», objavljena je u tjedniku *Hrvatska straža*, br. 2 od 10. siječnja 1943. Iz iduće, 1944. godine uvrštene su dvije pjesme: ona pod naslovom «Moja domovina» objavljena je pod pseudonimom Tin Slavić u zemunskome *Graničaru*, br. 7/III., 12. veljače 1944., dok je pjesmu pod naslovom «Borci» Marčinko objavio u *Hrvatskom narodu* od 18. lipnja 1944. i *Hrvatskome godišnjaku* 1945. U *Graničaru*, br. 18/III. od 1. srpnja 1944. objavljena je pjesma rat, dok je *Hrvatski narod*, u br. 1258/VII. od 11. veljače 1945. objavio «Pjesmu naših dana».

Većina tih «starih» pjesama objavljivana je od 1990. naovamo u više navrata u različitim novinama i časopisima, baš kao i ostale pjesme uvrštene u ovu zbirku. Popis tih časopisa pokazuje kako je Marčinkovo rodoljubno pjesništvo bilo omiljeno upravo i svim dijelovima Lijepa naše, a kao ilustraciju njegova stila, dubine i mladenačke borbenosti, ovdje donosimo – smatrajući ih posve prikladnima i za ovo naše doba - sljedeće stihove:

PJESMA NAŠIH DANA

Dignite spuštene zastave. Dosta im je
stoljetna prašina skrivala pobjede znamen.
Uzmite kijače težke. Zove vas
vapaj zgaženih polja i sela gorući plamen.

Kamo bježe ti ljudi? Kakav ih obuze očaj?
Kuće im proždire organj, srdca razdire bies,
Upiru umorne oči, pružaju krvave ruke
k briegu, prkosna čela, slobode gdje blista se kries.

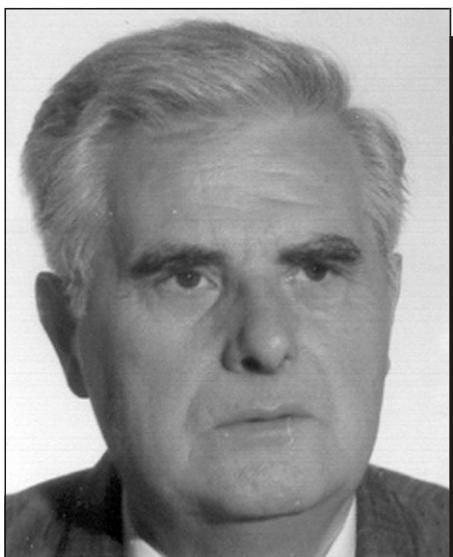
Blatni smo. Umorni, umorni. Nu skršeni nismo toliko,
da nas ganule ne bi suze tih milijuna,
Uviek su bitke nam bile svatbeni pirovi, uviek
oštirli bodež smo pravde u vrtlogu zanosnih buna.

Dignite zastave stare. Sunce neka na njima
izpiše plamenim grimizom rieči pobjede nove.
Sputane rieke i potoci, brjegovi, bezkrajne šume
i čitav jedan narod na obranu zove vas, zove.

Na ovim je stranicama objavljena i opsežna dokumentacija o tome, kako je Marčinko optužen i osuđen – radi stihova. Kako vidimo iz ovdje odabrane pjesme, jugoslavenski je komunistički režim znao, da je pero oružje ubojitije od kijača, mača i strojnica... (T. J.)

IVAN UDOVIČIĆ

(1934. - 2007.)

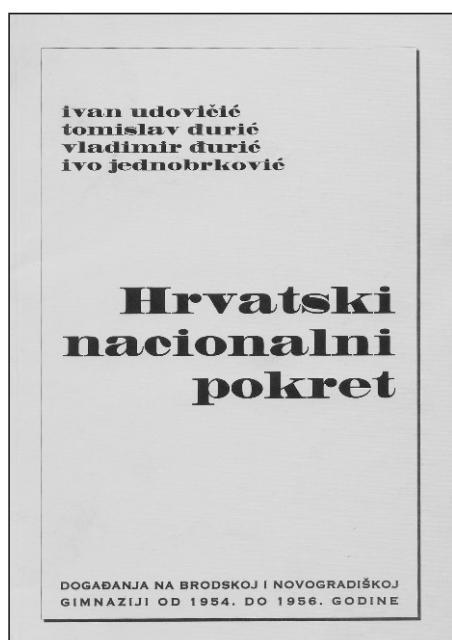
Dr.sc. Ivan Udovičić

Na zagrebačkom groblju Mirogoj sahranjen je 12. siječnja 2007. dr.sc. Ivan Udovičić, dr.vet.med., član HDPZ - Podružnica Zagreb. Preminuo je 6. siječnja u 73. godini života. Od njega su se oprostili, uz obitelj, brojni prijatelji, veterinari, školske kolege slavonskobrodske gimnazije, drugovi s kojima je proveo zatvorske dane, te predstavnici Podružnice HDPZ Zagreb.

Ivan Udovičić rođen je 19. srpnja 1934. u Palačkovicima (općina Prnjavor u BiH). Osnovnu školu započeo je u Derventi u samostanu časnih sestara, a završio u Banovcima kraj Sl. Broda. Gimnaziju je završio u Sl. Brodu 1955., kada se upisao na Pravni fakultet u Zagrebu. Međutim, 29. veljače 1956. uhitila ga je UDB-a zbog osnivanja i rada ilegalne organizacije - Hrvatski nacionalni pokret brodsko-gradiščanskih gimnazijalaca (HNP), koja je bila ustrojena u proljeće 1954. u Brodskom Vinogorju. Članovima HNP-a sudilo se na Okružnom sudu u Požegi u proljeće 1956., te je Udovičić najprije osuđen na uvjetnu kaznu od 18 mjeseci s kušnjom od dvije godine. Međutim na žalbu javnog tužitelja kazna mu je prepravljena na bezuvjetnu u trajanju od jedne godine, koju je odslužio u KPD Stara Gradiška. Nakon izlaska upisuje se 1957. na Veterinarski fakultet u Zagrebu, a po završetku studija dulje vrijeme radi u "Serum zavodu Kalinovica" (danas Pliva). Ubrzo je i doktorirao. Objavio je stotinjak stručnih radova s područja veterinarstva, sudjelovao na znanstvenim skupovima u Europi i Aziji, te aktivno djelovao u Hrvatskome veterinarskom društvu, Veterinarskom institutu u Zagrebu i dr.

U vrijeme Domovinskog rata bio je član Narodne zaštite u Novom Zagrebu. Bio je aktivni član zagrebačke podružnice HDPZ, a svoje robovanje u komunističkim zatvorima opisao je u knjizi (sa skupinom autora) "Hrvatski nacionalni pokret" (Zagreb, 1997.).

Tomislav ĐURIĆ

Knjiga o Hrvatskome
nacionalnom pokretu

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Do sredine veljače 2007., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Mara	Topić	Vinkovci	180,00
Stjepan	Hudoletnjak	Zagreb	500,00
Andelka	Kunić	Zagreb	500,00
Katarina	Varadin	Sisak	180,00
Vladimir	Vražić	Sisak	180,00
Stipan	Mušterić	Zagreb	300,00
Ivo	Dragičević	Zadar	500,00
Olga	Verteš	Zagreb	100,00
Ivan	Janeš	Đakovo	300,00
Branko	Rakarić	Zagreb	300,00
u k u p n o			3.040,00 KN

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

U SPOMEN ANTI BROŽU

Ante Brož rođen je 30. rujna 1926. u Moslavarama, a umro u Rijeci 16. siječnja 2007. Neće ga više biti među nama, u našem Klubu, u našoj udruzi bivših hrvatskih političkih zatvorenika u kojoj je bio jedan od najcjenjenijih članova, jedan od moralnih stupova, svjetli primjer poštjenja i kolegjalnosti sa svima, cijeneći sve ostale, a i oni njega. U jednom mandatu bio je i tajnikom Podružnice.

U našu ga je udrugu, nažalost, doveo cijeli splet okolnosti. Povijesnih i njegovih osobnih. Osobnih zato što je u to povijesno vrijeme tek bio punoljetan, a povijesnih zato što je u vrijeme njegove najranije mладости, na velikoj vjetrometini prostorâ na kojima živimo mi Hrvati, nakon puno pokušaja i puno stoljeća, stvarana hrvatska država i hrvatska vojska u čije se je i on redove, u PTS, iako malodoban, 1942. dobrovoljno uključio nakon što je pohađao časničku školu i stekao čin satnika. U borbama oko Kalnika, u proljeće 1943. ranjen je, a nakon toga promaknut u čin bojnika Hrvatske vojske.

Slomom ideje samostalne i nezavisne hrvatske države i prijevarnom izdajom saveznika, razoružanjem njezine vojske na Blajburškom polju, čemu je, na žalost, i sam pribivao, započinje njegov i mnogih njegovih suboraca i mnoštvo njegovoga naroda Križni put, točnije rečeno, započinju mnogi naši hrvatski i njegovi osobni križni putovi, kojim će kročiti skoro cijelog života, sve do unazad petnaestak godina, do uspostave slobodne i nezavisne Republike Hrvatske 1990.

U normalnim prilikama i u normalnim narodima nema ništa normalnije i ništa časnije doli uključiti se u obranu i stvaranje svoje domovine kroz koju je jedino moguće ostvariti osobne slobode i slobodu svoga naroda kao jedini zalog opstanka i napretka.

No, to nije bilo normalno i komunističkim vođama i njihovo zločinačkoj Partiji koja ga je s nepunih devetnaest godina, 1945., izvela pred svoj sud i osudila na smrtnu kaznu strijeljanjem. Na tu strašnu kaznu osudila je i mnoge, mnoge njegove prijatelje i suborce, čijem je odvođenju na stratište u noćnim i ranim jutarnjim satima danima svjedočio iščekujući, sjećam se njegov

Ante Brož

kazivanja, i svoje odvođenje na strijeljanje kad god bi se teška tamnička vrata njegove ćelije otvarala... Možete si misliti kako su dugački sati, dani i mjeseci tako strašnog iščekivanja... To iščekivanje je bilo teže od robijanja...

Slučaj je htio i Božje proviđenje da se ta kazna strijeljanja, možda ponajviše zbog njegove mladosti, nije izvršila, već je bila zamijenjena 20-godišnjom robijom, da bi ga nakon nepunih šest godina robijanja u Staroj Gradišci i Lepoglavi zatekla i amnestija.

Nije mu bilo lako ni na robiji, a ni izlaskom s robije kao drugorazrednom i proskribiranom čovjeku skresanih osnovnih ljudskih prava, prava na rad, jednakost, obrazovanje, slobodu kretanja itd. Ne videći svoju perspektivu

življena u takvoj državi, desetak godina nakon izlaska iz zatvora otpućuje se u političku emigraciju u Zapadnu Europu, u kojoj je stalna meta praćenja i progona jugoslavenske UDB-e, koja je likvidirala mnoge njegove kolege, naše Hrvate, a čijoj je likvidaciji, na sreću, on izmakao. Cijelo vrijeme boravka u emigraciji povezan je s mnogim svojim istomišljenicima i rodoljubima s kojima u okviru svojih mogućnosti radi za dobro Hrvatske i hrvatskog naroda, pokušavajući svijetu ukazati na nedemokratski komunistički režim čijoj je pogibelji izvrnut njegov narod.

U Hrvatsku se vraća padom komunističkog sistema i uspostavom samostalne, nezavisne Republike Hrvatske, ali se ni tada ne vraća praznih ruku niti miruje. Za Hrvatsku organizira dovoz oružja i odnosi ga na bojišta sve do prvih borbenih crta u više navrata unatoč poodmaklim godinama i krhkem zdravlju, a od svoje skromne ušteđevine i više nego skromne mirovine, i novčano potpomaže Hrvatsku i njezino naoružanje radi obrane od velikosrpske agresije kojoj je bila izvrgnuta. Tako je naš Ante u dva rata i u cijelom razdoblju između njih: Drugoga svjetskog i Domovinskog, aktivno sudjelovao u stvaranju samostalne i nezavisne Hrvatske, čvrsto vjerujemo, posljenji put u povijesti. Iako hodeći svuda po svijetu, u tuđini, on nikad nije zaboravio odakle je krenuo ni koji mu je cilj. Zato i mislim da unatoč svim patnjama koje je proživio za Hrvatsku, on spokojno odlazi s ovoga svijeta čijem se ponovnom susretu i radovanju s njim i mi nadamo.

Imao se i radi čega roditi, jer samo povlašteni su imali čast biti akteri stvaranja Hrvatske. I, zato, neka mu je vječna slava i hvala za sve što je učinio. Neka mu je laka hrvatska zemlja!

Pokoj vječni daruj mu Gospodine!

Slavko MEŠTROVIĆ

PROF. MILJENKO PETRANOVIĆ (1930. – 2007.)

Nakon moždanog udara umro je 28. siječnja 2007. u Zagrebu **Miljenko Petranović**, dugogodišnji član i odbornik HKD-a sv. Jeronima, redovit posjetitelj jeronimskih književnih večeri te jedan od dobročinitelja HKD-a. Rodio se 11. svibnja 1930. u Sesvetama, a zatim je živio u Novskoj, rodnom mjestu svoga oca, koji je poginuo 1942. kao domobranički časnik u Požegi. S bratom blizancem i majkom živio je i u Novoj Gradiški i Pakracu, a potom je pohađao V. realnu gimnaziju u Zagrebu, pa gimnaziju u Vinkovcima, te maturirao na II. realnoj gimnaziji u Zagrebu 1949. Majka je radila kao bankovna činovnica, a Miljenko je počeo studirati fiziku i matematiku na PMF-u. Zatim je prešao na Višu pedagošku, gdje je i diplomirao 1956. Zaposlio se u školi u Nijemcima, odakle je otisao na odsluženje vojnog roka u Valjevu i Kraljevu. Po povratku iz vojske radio je kao nastavnik u Oroslavljiju, i tu se oženio školskom kolegicom, koja ga je napustila za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne. Bio je naime osuđen kao nacionalist i hrvatski rodoljub. Vrativši se s robije radio je kao skladistar pa kao knjižničar i arhivar u ATM-u.

Iako ga je žena napustila, nije se više ženio. Bio je i ostao praktični katolik. Osnovno vjersko usmjerjenje primio je u roditeljskom domu, a od 1943. bio je revan član Marijine kongregacije u Palmotićevoj. Nastavio je sa svagdanjim odlaskom na misu i pričest, a istaknuo se kasnije kao vrlo aktivni član HKD-a sv. Jeronima. Život ga nije milovao, ali je uvijek ostao dosljedan vjernik i rodoljub, pa su ga i nakon robije često zatvarali na po nekoliko dana. Redovito je odlazio na Sljeme i to mu je bila zapravo jedina razonoda. Odolijevao je kušnjama i čestim bolestima, uzdajući se u pomoć Božju, pogotovo nakon smrti brata blizanca i ljubljene majke. Jeronimsko ga društvo nikada ne će zaboraviti.

Radovan GRGEC

ISPRAVAK

U članku **Kaje Pereković** «*Zagrebačka Nova ves – neka se zna*», objavljenom u br. 175, pogrešno je (kao «Heblinger») objavljeno ime **Zdenke Elblinger**. Također je krivo navedeno kako je spomen-ploču otkrio **Vladimir Fuček**. Zapravo su to bili **Zdenka Elblinger i Darko Škrinjar**. U 33. nastavku podlistka **Ivana Gabelice** previdom je Nezavisna Država Hrvatska označena kao «Nezavisna Država». Također se ispričavamo za niz pisarskih pogrešaka koje se, zbog tehničkih razloga, uvjetovani nedostatkom sredstava za posebnu lekturu i korekturu, pojavljuju iz broja u broj, a osobito puno ih je bilo u br. 178 (siječanj 2007.), pogotovo u osvrta **Dinka Jonjića** na odluku i rješenje Ustavnog suda. (Ur.)

U SPOMEN

IVAN UDOVIČIĆ

1934.-2007.

Laka mu bila hrvatska zemlja

HDPZ Podružnica Zagreb

U SPOMEN

BOŽENA RAUS - BEBIĆ

1925. - 2007.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Split

U SPOMEN

ANTE BROŽ

rođ. 30. rujna 1926. umro 16. siječnja 2007.

Neka mu je laka hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Rijeka.

U SPOMEN

SREĆKO ANIĆ

10. siječnja 1939. - 13. veljače 2007.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Split

IN THIS ISSUE

In his statement on the occasion of the Day of Remembrance of the Victims, the Italian President **Napolitano** has accused «the Slavs» of a racist atavistic hatred for Italy. The President of the Republic of Croatia, **Stipe Mesić**, responded refusing the historical revisionism and revanchism. The discussion has stirred the Croatian public and gave rise to the issue of long-lasting problems in Croat-Italian relations.

Relying on the Roman and Venetian tradition conditioned by geo-political position, the Italian imperialism has been trying for more than two centuries to occupy the eastern Adriatic coast, which is inhabited almost exclusively by Croats. In that strategy, the Italian imperialists were cooperating with anyone who was ready to support their aspirations (the Habsburgs, Paris, Belgrade, London, etc.). In several short historical periods, Italy managed to spread over the eastern Adriatic coast, but it always had to draw back before the Croat and Slovenian ethnic majority.

In order to achieve their goals, the Italian imperialists were also using violence. Especially brutal were Italian fascists, who in the period between 1919 and 1943 committed a number of violent acts against Croats.

After Italy's capitulation in 1943, in some parts of Croatian and Slovenian coastal area, a number of cruel crimes were

committed against the remains of the Italian army and civilians of Italian ethnicity. Those crimes were committed by communist partisans. They were not committed in the name of Croatia, but rather in the name of Yugoslavia and communism. In many cases, Croats: civilians, teachers, priests, were killed together with Italians.

Therefore, the majority of Croats have been offended by the accusations coming from the Italian side. However, that majority will not identify themselves with communist crimes, and will not accept the responsibility for what the communists did in Croatia. In that sense, one should welcome the proposal of the Croatia's President that the discussion on those events should be left to historians and not politicians. However, Croatia's President should know that the same methodology should be applied to other Croatian territories as well. One cannot prevent historical researches of communist crimes in other Croatian territories under the pretence of protection of «antifascism», and the current Croatia's President is unfortunately characterised by such inclination to relativisation.

* * *

Mladen Šomek informs us on the results of work on establishing the Second World War-time and post-war crimes in the area around Karlovac. In the

researches carried out in October, November and December 2006, several execution sites were found, and several hundred of victims were exhumed. Some of them were members of Croatian and German forces, and others were civilians executed by Yugoslav communist partisans in spring 1945.

* * *

In his article on the victims of the communist partisans in Gospic, in spring 1945, **Ivan Vukić** presents a number of eyewitness' and survivors' testimonies. They gave a detailed account of execution of people without any reason, without trial and possibility to defend themselves. The author also recollects that the execution site had to remain unmarked for decades and that the Yugoslav communist authorities built a public lavatory above the bones of the executed.

* * *

Marijan Božić presents a document showing that in spring 1941 there broke out a rebellion against the newly established Croatian state. What is especially interesting in the document is that the German garrison forces took part in the first clashes. They heavily oppressed local Serbs near Hrvatska Kostajnica, and in the same operation, they manipulated the local Jewish population as well. •

Kopački rit

IN DIESEM HEFT

Anlässlich des Tages der Erinnerung an die Opfer, beschuldigte in seinen Äußerungen der italienische Staatspräsident **Napolitano** die "Slawen" des rassistischen und atavistischen Hasses gegen Italien. Der Präsident der Republik Kroatien, **Stipe Mesić**, erwiderte ihm in dem er sich dem historischen Revisionismus und Revanchismus widersetzt. Die Debatte bewegte die kroatische Öffentlichkeit und erinnerte an langjährige Probleme in den kroatisch-italienischen Beziehungen.

Die fast ausschließlich von Kroaten besiedelte Ostküste Adrias versucht seit mehr als zwei Jahrhundert, der italienische Imperialismus, gestützt auf die durch geopolitische Lage bedingte römische und venezianische Tradition, einzunehmen. In dieser Strategie arbeiteten italienische Imperialisten mit allen die bereit waren ihre Aspirationen zu unterstützen (Habsburger, Paris, Belgrad, London und andere). In einigen kurzen Geschichtsabschnitten gelang es Italien sein Besitz auf der Adriatischen Ostküste zu erweitern, musste sich jedoch immer vor der ethnischen Überlegenheit der Kroaten und Slowenen zurück ziehen.

Bei der Durchführung ihrer Zielen, langten italienische Imperialisten auch nach Gewaltmitteln. Besonders brutal waren die italienische Faschisten die in der Zeit von 1919 bis 1943 eine Reihe von Gewalttaten und Verbrechen an Kroaten verübt hatten.

Nach der Kapitulation Italiens im Jahre 1943 wurden in einigen Teilen des kroatischen und slowenischen Küstenlandes eine Reihe der grausamen Verbrechen an den Resten der italienischen Armee und an der Zivilbevölkerung italienischer Volkszugehörigkeit verübt. Diese Verbrechen haben kommunistische Tito-Partisanen begangen. Diese Verbrechen wurden im Namen des Jugoslawiens und Kommunismus und nicht im Namen Kroatiens begangen. In vielen Fällen wurden gemeinsam mit Italienern auch Kroaten, Zivilisten, Lehrer, Priester usw. hingerichtet.

Deswegen sind italienische Beschuldigungen für große Mehrheit der Kroaten schmerhaft. Aber diese Mehrheit will sich mit den kommunistischen Verbrechen nicht solidarisieren und beabsichtigt auch nicht das Gefühl der Verantwortung,

für das was die kommunistische Partisanen in den kroatischen Ländern getan haben, zu übernehmen. In dieser Hinsicht ist der Vorschlag des kroatischen Präsidenten, dass man die Debatte über diese Vorfälle den Historiker und nicht den Politiker überlässt, zu begrüßen. Aber, der kroatische Präsident müsste wissen, dass das gleiche Rezept auch auf andere Gebiete Kroatiens angewandt werden sollte. Es ist nicht zulässig, dass in anderen kroatischen Ländern, unter der Firma des Schutzes des „Antifaschismus“, die historische Untersuchung der kommunistischen Verbrechen gehindert wird, und leider den aktuellen kroatischen Präsidenten zeichnet gerade die Neigung zur Relativisierung aus.

* * *

Mladen Šomek berichtet von Ergebnissen der Tätigkeit bei der Feststellung über der Kriegs- und Nachkriegsverbrechen des Zweiten Weltkrieges in der Umgebung von Karlovac. Bei den Ausgrabungen im Verlaufe vom Oktober bis Dezember 2006 wurden einige Massenvernichtungsstelle festgestellt und mehrere Hundert Opfer exhumiert. Teilweise geht es um kroatischen und deutschen Soldaten, aber auch zum Teil um Zivilisten die die jugoslawischen kommuni-

tischen Partisanen im Frühjahr 1945 liquidierten.

* * *

In seinem Artikel über die Opfer der jugoslawischen kommunistischen Partisanen in Gospic im Frühjahr 1945 bring **Ivan Vukić** eine Reihe der Berichte von Augenzeugen und Überlebenden. Sie beschreiben grundlose Hinrichtungen ohne Verurteilung und Möglichkeit der Verteidigung. Der Autor erinnert, dass die Hinrichtungsstätte Jahrzehntelang nicht gekennzeichnet werden durfte und dass jugoslawische kommunistische Machthaber auf diesen Massengrab öffentliche Toilette errichten ließen.

* * *

Marijan Božić veröffentlicht ein Dokument aus dem ersichtlich ist wie im Frühjahr 1941, kurz nach Errichtung des kroatischen Staates, die Revolte gegen ihm begann. In dem Dokument ist besonders interessant, dass es sich in die ersten Auseinandersetzungen die deutschen Streitkräfte eingemischt hatten. Sie haben in der Umgebung von Hrvatska Kostajnica schwere Repressalien an den Serben verübt und während dieser Operation auch lokale jüdische Bevölkerung instrumentalisiert. •

Čvrsnica (BiH)

VOJNI SUD

Vojne oblasti „Zagrebačke“ J. A.
Vijeće kod Komande varażdinskog područja

SUD. BR. 701/45.

dne 18. srpnja 1945.

U IME NARODA JUGOSLAVIJE

Vojni sud vojne oblasti „Zagrebačke“ J. A. Vijeće kod Komande Varaždinskog područja sastavljeno od kapetana Hudek Šimuna, komandanta Varaždinskog područja, kao predsjedatelja, Jurine Viktora, šefa sekcije za ishranu i Horvat Gjure, pom. šefa sekcije za odjeću, kao članova vijeća, Šarić Borivoja, sekretara vijeća kao zapisničara, te zastavnika Šoštarić Ladislava suca iztražitelja ovoga vijeća, kao zastupnika optužbe u krivičnom predmetu protiv okrivljenoga

Bubanić Jakob

iz Varaždina

radi djela narodnih neprijatelja i ratnih zločinaca donio je na svom zasjedanju od 18. srpnja 1945 godine slijedeću

P R E S U D U:

Okr. BUBANIĆ JAKOB, sin Mirka i Marije rodj. Kop, rodj. 4.VII.1884. g. u Jelžabetu opć. ista, kotar Varaždin, živi u Varaždinu, veterinar, pisan sa 8. r. gitn. i veterinarski fakultet, Hrvat, rkt. vjer., služio A.U. vojsk oženjen bez djece, bez imovine, neosudjivan, u neprijateljskoj vojsvi nema nikoga kao ni u J.A., uhapšen 16.VI.45.

k r i v j e

1. što je odmah nakon 10. travnja 1941. g. položivši kao državni službenik ustašku zakletvu, primio dužnost veterinarskog savjetnika, veterinarskog odgoja u Zagrebu, zatim u sprnju iste godine primio istu dužnost na Vel. župi Zagorje, na kojoj dužnosti postaje skroz do sloma fašizma u našoj zemljiji,

pa je time počinio krivično djelo službe neprijatelju aktivnim ustaštvom i kao organ njegove upravne vlasti,

2.) što je kao veterinarski savjetnik bio član komisije, za otpuštanje i umivljenje Srba i Židova za veliku župu Zagorje, pa je na pobudu njega i njegovih partnera u tom radu Dra Vidovića, Dra Francetića, Podrunja Eugena i Ertla, što umirvljeno, što otpušteno i prognano - 3 Židova, i 2 Srba - od kojih se za trojicu nezna, dok su ostala dvojica jedan u Zagrebu i jedan u Osijeku, pa je vjerojatno da od one trojice nema ni jednog,
pa je time počinio krivično djelo masovnog otpuštanja i proganjanja našeg stanovništva,

3.) što je kao veterinarski savjetnik u neustanovljeno vrijeme održao jedno veće predavanje, u kom je sve svoje kolege pozvao, da skupe sve svoje raspoložive snage, te da svi skupa složno ustaju na obnovi NDH. i njene tekovine, jer da se samo na taj način hrvatski narod može spasiti,
pa je time počinio krivična djela agitacije u korist neprijatelja,

dekle je djelima pod 1. i 3. počinio krivična djela narodnih neprijatelja iz Cl.14., a pod 2. krivično djelo ratnih zločinaca iz Cl.13. Uredbe o vojnim sudovima.

Stoga se na temelju Cl.5.17.27. Uredbe o vojnim sudovima, Cl.12. teč. 12., Cl.2. i 3. Zakona o vrstama kazne i na temelju Zakona o Konfiskaciji

o s u d j u j e

Okrivljeni BUBANIĆ JAKOB na kaznu smrti streljanjem, trajan gubitak svih političkih i građanskih prava i na konfiskaciju njegove imovine uz ograničenje Cl.6. Zakona o konfiskaciji.

Ova presuda postaje izvršnom tek pomodbrenju Višeg Vojnog suda u smislu Cl.29. Uredbe o vojnim sudovima.

O B R A Z L O Ž E N J E :

Okrivljeni priznaje, da je kao veterinarski savjetnik u Velikoj Župi

FYGG
61

REPUBLICA BOSNA I HERCEGOVINA
KOMANDA 3. KORPUSA
Str. pov. br. 02/33-44
Zenica, 09.02.1993. godin

REPUBLIKE
JNA
VOJERLJIVO

Iseljavanje hrvatskog zivlja
iz s. Katici, - Naredjenje

Komandi 333. bbr.

Na osnovu zahtjeva Mjesovite komisije za nadgledanje prekida vatre i realizaciju ostalih tacaka sporazuma izmedju Armije RBiH i HVO,

N A R E D J U J E M :

1. U toku dana 10.02.1993. godine omoguciti, na zahtjev HVO, bezbjedno, nesmetano i po zelji stanovnika preseljavanje hrvatskog zivlja iz s. Katici u mjesto po njihovoj odluci.
2. Iseljavanje ce se izvrsiti po nadzorom predstavnika UNPROFOR-a i EZ-e.
3. Za potpunu realizaciju ovog Naredjenja odgovoran mi je komandant brigade, koji je duzan odmah pismeno izvestiti o prijemu ovog Naredjenja i shvatanja njegove sadrzine.

HE/HA

